

MİMAR SİNAN

Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locasının

Araştırma ve Yayın Organıdır

ISSN 1301-2762

4. Büyük Üstat Mesajı ..... Salih EVCİLERLİ
7. Message from the Grand Master ..... Salih EVCİLERLİ
11. Yayın Kurulundan ..... Mimar SİNAN
12. Mimar Sinan Dergisi Yayın Kuralları ..... Mimar SİNAN
13. Altıncı Büyük Üstat
Rıza Tevfik Bölükbaşı (1869 - 1949) ..... Tamer AYAN
41. Masonluk Tarihimizde
1881 - 1918 Dönemi ..... Yavuz Selim AĞAOĞLU
54. Masonluk Ne Değildir? ..... Hüseyin D. AKARLI
66. Sorumluluk Bilinci ve Kişisel Bütünlük ..... Halit YILDIRIM
76. Localardan Haberler ..... Mimar SİNAN
88. Aramızdan Ayrılanlar ..... Mimar SİNAN

YIL : 2008

NO : 146

MİMAR SİNAN

***Gevşemeyin, endişe etmeyin.
İnancınız sağlamsa, mutlaka başarılırsınız.***

Şâni Yüce Kur'an (III:139)

Kapak Kompozisyonu : ŐINASI BARUTÇU
YENİLİK BASIMEVİ
Tel. 243 55 72 - 245 32 48 ☆ İSTANBUL - 2009

MİMAR SİNAN

Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locasının
araştırma ve yayın organıdır.

Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası adına

İmtiyaz sahibi : **SALİH EVCİLERLİ**

Yazı İşlerini fiilen idare eden : **ASIM AKIN**

DERGİDE ÇIKAN YAZILARIN SORUMLULUĞU YAZARLARINA AİTTİR.

ÜÇ AYDA BİR YAYINLANIR, ÜYELERE MAHSUSTUR.

ISSN 1301-2762

SAYI : 146 Nuruziya Sokağı 9, 80050 – Beyoğlu Tel : 0 212 251 26 50 EYLÜL 2008

4. **Büyük Üstat Mesajı** ..... **Salih EVCİLERLİ**
7. **Message from the Grand Master** ..... **Salih EVCİLERLİ**
11. **Yayın Kurulundan** ..... **Mimar SİNAN**
12. **Mimar Sinan Dergisi Yayın Kuralları** ..... **Mimar SİNAN**
13. **Altıncı Büyük Üstat**
Rıza Tevfik Bölükbaşı (1869 - 1949) ..... **Tamer AYAN**
41. **Masonluk Tarihimizde**
1881 - 1918 Dönemi ..... **Yavuz Selim AĞAOĞLU**
54. **Masonluk ne Değildir?** ..... **Hüseyin D. AKARLI**
66. **Sorumluluk Bilinci ve Kişisel Bütünlük** ..... **Halit YILDIRIM**
76. **Localardan Haberler** ..... **Mimar SİNAN**
88. **Aramızdan Ayrılanlar** ..... **Mimar SİNAN**

BÜYÜK ÜSTAT MESAJI

Sevgili Kardeşlerim,

Masonluk ezoterik sistemi ile öğretisini veren ve inisiyasyon yoluyla eğiten, ömür boyu sürecek bir yaşam biçimidir. Edinmemiz gereken de budur. Bu yolda yaşamlarını dahi veren Kardeşlerimizin olduğunu hiç unutmadan, mesleğimizi kendi menfaatlerimiz uğruna yanlış ve zararlı yönde kullanmadan, yolumuzda ilerlemeliyiz.

Son zamanlarda Masonluğu harici dünya işleri ile bağdaştırmaya çalışan bir anlayışın çabalarını Masonluk âleminde görmekteyiz. Obediyansımızda da bu yolda düşüncelerin oluşmaya başladığına zaman zaman şahit oluyoruz. İnsanlar arasında düşmanlık tohumları eken her türlü görüşün, insanlar arasında ayrımcılığın ve hatta çatışmaların insanlığın huzurunu bozan başlıca nedenler olduğunu muntazam Masonluk bilmektedir. Bu nedenle din ve siyaset tartışmalarını kesinlikle yasaklamıştır. Zira Masonluk bireyseldir. Masonluğu güncellerin içine doğru çekmeye çalışmak Kardeşlerimiz açısından fevkalade kaçınılması gereken bir durumdur. Şart ne olursa olsun Masonlar bunun bilincinde olarak, Masonluğu güncellerden esirgemelidir.

Hür Masonluk uluslararası bir kurum değildir. Sık sık iddia edildiğinin aksine, Hür Masonluğun bir dünya merkezi de yoktur. Hür Masonluk, her ülkede, o ülke sınırları içinde faaliyet gösteren Büyük Loca tarafından yönetilir. Ancak birbirlerine çok benzemelerine rağmen, menşesine ve geleneklerine göre Büyük Locaların yapıları birbirinin aynı değildir. Hiçbir ülkedeki Büyük Loca, başka bir ülkedeki Büyüğe Locaya karışamaz. Devletlerarası hukukta olduğu gibi, bütün Büyük Localar birbirleriyle eşittir ve aynı haklara sahiptir. Özetle Hür Masonluk, bulunduğu her ülkede ulusal bir kurumdur.

Bu durum, Hür Masonlukta uluslararası ilişkiler olmadığı anlamına gelmez. Büyük Localar, tıpkı devletlerin birbirini tanımaları ve diplomatik ilişki kurmaları gibi, başka ülkelerde faaliyet gösteren Büyük Localarla tanışabilirler. Bu tanışma birbirlerinin Masonluk anlayışını benimsedikleri ve üyelerini Mason olarak kabul ettikleri anlamına gelir. Büyük Locaların birbirleriyle tanışma ilişkileri bunun ötesine geçemez. Dünya genelinde, birbirlerini tanıyan Büyük Localar olduğu gibi tanımayan muntazam Büyük Localar da vardır.

Uluslararası camiada 143 Büyük Loca ile tanışmış olan Büyük Locamız, Büyük Loca Tüzüğüümüzün başında yer alan Masonluğun Temel İlkelerinden hiç taviz vermeksizin, uluslararası kabul görmüş İntizam ve Tanışmaya ilişkin ilkelerin ışığında tanıştığı Büyük Localarla, Masonik temaslarını dünden bugüne, mütekabiliyet esasları içersinde saygın bir biçimde sürdürmektedir. Tanıştığı Büyük Locaları kuruluş tarihleri, üye sayısı, coğrafi yakınlığı, dini, dili ve ırkı ne olursa olsun ayırım gözetmeksizin kendi eşiti kabul etmektedir.

Büyük Locamız Masonluğun ışığının henüz yakılamadığı kendi coğrafya ve kültürü ile yakın bulunduğu ülkelerde Locaların çalışmaya başlamasını ve Büyüğe Localara kavuşmasına desteği Masonluk adına bir görev ve kendi adına bir misyon olarak kabul etmekte-

dir. Bu ilke doğrultusunda kendine bağılı çalışan özel amaçlı iki Locanın da kuruluşuna müsaade etmiştir. Bunlardan ilki Hazar, ikincisi ise Lefkoşa Muh.: Localarımızdır. Bundan böyle özel amaçlı bu "Özel Loca" ların kuruluş ve çalışma şartlarını belirleyen yeni bir mevzuatın tüzüklerimiz içersinde yer alması gerekmektedir. Bunun için gerekli tüzük maddeleri hazırlanmış olup 2009 Konvanında karara arz edilecektir.

Büyük Locamız, Büyük Localarla münasebetlerinde, birlikte yapacakları çalışmalarda, eşitlik ilkesine fevkalade sadıktır. Masonlukta uygulamalar farklı olabilir ama farklı Masonluklar yoktur. Amaç Masonluğun kazandırdıkları ile insanlığa bireysel hizmet etmek olmalıdır.

Görevimiz, temel ilkelerine ve geleneklerine uymak üzere ettiğimiz yeminlere sadık kalarak Masonluğu ilelebet temsil edebilmek ve ışığını taşıyabilmektir. Devamlılığını sağlamak ise boynumuzun borcudur. Vizyonumuz da budur.

Evrenin Ulu Mimarı bizlere daima yardımcı olsun ve çalışmalarımızı kutsasın.

Salih EVCİLERLİ
Büyük Üstat

MESSAGE FROM THE GRAND MASTER

Dear Brethren,

Freemasonry inculcates its doctrine within an esoteric system, teaches its members through initiation and its way of life which will last till the end of our lives. This is what we should achieve. Bearing in mind that some of our brethren have lost their lives for this mission, we should never use our craft in a wrong and harmful manner for our own benefits but instead must continue our journey to glorify this institution.

Recently, we have been observing an attitude to reconcile Freemasonry with the profane earthly deeds within our fraternity. We are also witnessing the formation of some thoughts and ideas in this direction within our Obedience as well. Regular Masonry is aware of the fact that all ideas which will sow the seeds of hostility among people will be the

main reason for a discrimination and a tendency to arise conflicts that will create a disturbance in the society. That is why Freemasonry strictly forbids disputes and arguments on religion and politics. Freemasonry is a personal doctrine. An attitude to attract Masonry towards actual and daily life is a case that each brother must avoid. Whatever the conditions may be a Mason should deliberately try to preserve Freemasonry from the actual at all times.

Freemasonry is not an international organisation. Contrary to the common opinion, it does not have a world center as well. In every country Freemasonry is organised and directed by the Grand Lodge established by the members within the boundries of that country. Although many similarities can be found among the obediences of many countries, Grand Lodges are not exactly the same as each other when their origins, traditions and structures are concerned. No Grand Lodge can interfere the management and direction of another Grand Lodge in another country. Similar to the rules of international laws, all Grand Lodges are equal and acquire the same rights and responsibilities. In short, Freemasonry is a national institution in each country.

However, this fact does not mean that Freemasonry has no international relations. Just like countries which meet each other and organise diplomatic relations, Grand Lodges also may establish relations with Grand Lodges in other countries. Such a relation means that they mutually embrace their perception of masonry and accept their members as Freemasons. The mutual relations of Grand Lodges do not exceed this limit. When the whole world is

concerned, there are Grand Lodges which recognise each other, but similarly there are also some Grand Lodges which do not recognise one another.

Grand Lodge of Turkey is in fraternal relations with 143 Grand Lodges throughout the world and has been accepted by these Lodges by the Frame of Reference for Masonry which is depicted in the Regulations of our Grand Lodge. Since many years, our Grand Lodge has achieved an international respect for its regulation and the relations established with other Grand Lodges within the boundries of mutual and reciprocal respect and understanding. Furthermore, our Grand Lodge has always recognised other regular Grand Lodges that we are introduced as its equal without considering their date of establishment, number of members, geographical situation, religion, language or race.

Grand Lodge of Turkey also carries the mission to help and support all neighbouring states who desire to light the candle of Freemasonry in their own countries. Their close culture to our's encourage us to embrace new brothers working in their Lodges and establishing their own Grand Lodges. Within this respect and direction, Grand Lodge of Turkey has given a dispensation for the constitution of two new Lodges under our jurisdiction: namely, Caspian (Hazar) and Nicosia (Lefkoşe) Lodges. Now we have to start our studies for the formation of the special rules and regulations which will administrate the establishment and working conditions of these two "Special Lodges". The necessary regulatory items have been prepared and will be proposed to acceptance during the Grand Lodge Communication of 2009.

Our Grand Lodge is strictly loyal to the principal of equality with other Grand Lodges for mutual or common studies and relations. Applications may be different in Freemasonry but there are no separate masonries. The objective should be serving humanity with what we have gained from Masonry.

Our mission must be to represent Freemasonry staying devoted to the oaths we have taken for being loyal to the rules and traditions of of our craft and carry its light to future generations. Permanence of these principals is our major devotion. Our vision should be the same as well.

May the Great Architect of the Universe help and support us always and bless our labours in this direction.

Salih EVCİLERLİ
Grand Master

YAYIN KURULUNDAN

Değerli Kardeşlerimiz;

26.10.2008 günü yürürlüğe giren Masonik Araştırma Komisyonu Yönetmeliği gereği, 145. sayıdan itibaren Mimar Sinan Dergimizin yayımlanması görevini, her üç vadideki Araştırma Localarımızın üyelerinden oluşan Mimar Sinan Dergisi Yayın Kurulu üstlenmiştir. Yayın Kurulu Başkanlığını ve dergimizin yazı işleri sorumluluğunu, aynı zamanda Masonik Araştırma Komisyonu Başkanı olan En Muh. Asım AKİN K. yürütmektedir. Yeni oluşan Yayın Kurulumuz "Işık taşıyan eller değişir, taşıdıkları ışık ölümsüzdür." ana prensibinden hareketle dergimizin geleneklerine sıkı sıkıya sahip çıkmayı, dergimizi ana çizgisinden sapmadan daha da yükseğe taşımayı en önemli görev kabul etmektedir. Kardeşlerimizin Yayın Kurulumuza ilettikleri her yazı kayda alınmakta, yazarının ismi belirtilmeden ön inceleme kuruluna, daha sonra da Yayın Kurulunun takdirine sunulmaktadır.

Aziz Kardeşlerimiz;

Mimar Sinan Dergimiz Kardeşlerimizin ürettiği bilgileri, yaptıkları değerli araştırma ve derlemeleri Kardeşlerimize iletmek, bilgiyi paylaşmada köprü olmak görevini 146 sayıdır titizlikle sürdürmektedir. Bugüne kadar olduğu gibi, bundan sonra da Kardeşlerimizin değerli çalışmalarını Mimar Sinan Dergimize göndermelerini bekliyoruz. Bu amaçla ekteki dergimizin Yayın Kurallarını Kardeşlerimize bir kez daha hatırlatmak isteriz. Yayın Kurallarına uygun şekilde hazırlanmış makale, araştırma ve derlemelerinizi her üç vademizdeki Araştırma Locaları Başkanlarına iletebileceğiniz gibi, Büyük Sekreterliğe veya direkt olarak **mimarsinandergisi@gmail.com** elektronik adresine de iletebilirsiniz.

Kardeşlerinden aldığı değerli çalışmaları, Kardeşlerine iletmekte aracı olmak görevini yerine getirmeye çaba gösteren Mimar Sinan Dergisi Yayın Kurulu olarak, bugüne kadar dergimize emeği geçmiş bütün Üstatlarımıza minnet ve şükranlarımızı sunarken, yazan, çeviri yapan, fikir ve önerileriyle katkıda bulunan ve okur olarak dergiyi izleyen Kardeşlerimize müteşekkir olduğumuzu; hepimizin ilk göz ağrısı dergimizin daha ileriye gidebilmesinin ancak onların katkılarıyla mümkün olacağını bir kez daha ifade etmek isteriz.

Kardeşçe Sevgilerimizle...

MİMAR SİNAN DERGİSİ
YAYIN KURULU

MİMAR SİNAN DERGİSİ

YAYIN KURALLARI

Mimar Sinan Dergisi Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası Derneği'nin üç ayda bir yayınlanan süreli yayın organıdır. Dergide, Masonlukla ilgili araştırma, makale ve çeviriler yayınlanır. Dergide yayınlanan yazılar, yazarların şahsi görüşlerini ifade etmektedir ve sorumluluğu kendilerine aittir. Bu yazılar Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası'nın veya Büyük Loca'nın başka bir masonik biriminin resmi görüşlerini veya fikirlerini temsil etmez.

MİMAR SİNAN DERGİSİNE TEKLİF EDİLEN ADAY YAZILARIN BİÇİMİ: Yazılar kâğıda basılmış 2 nüsha örnek ile birlikte elektronik ortamda verilmeli, kesinlikle konferans üslubunda olmamalıdır. Ayrıca yazının mümkünse İngilizce, mümkün değilse Türkçe kısa bir özeti ile yazı başlığının İngilizcesi bulunmalı ve faydalanılan kaynaklar mutlaka belirtilmelidir. Kaynaklar metin içinde anılma sırasına göre dizilmeli, kaynaklar başlığı altında yazının sonunda yer almaktadır. İnternet'ten alınan kaynakların doğruluğu mutlaka tahkik edilmelidir. Yazıda resim veya şekil kullanılmışsa; bunlar yazının içindeki yerine konulduğu gibi, ayrı birer dosya olarak da verilmeli, resimler basılabilecek kalitede olmalıdır.

Çeviri yazılarda; yazarın ve çevirenin adı ile birlikte orijinal yazının nerede ve hangi tarihte yayınlandığı belirtilmelidir. Ayrıca müellifin onayı alınmış olmalı veya yazının telif hakkı sorunu olmamalıdır.

Gönderilen yazılar Yayın Kurulunun onayından geçtikten sonra yayınlanır. Yayın Kurulu gerekli gördüğü durumlarda metinde düzeltmeler yapabilir. Gönderilen veya yayınlanan yazılar için herhangi bir ücret ödenmez.

Yazarlar yazılarını, Yayın Kuruluna gönderdiklerinde bu şartları kabul etmiş sayılırlar.

YAZIŞMA ADRESİ:

MİMAR SİNAN DERGİSİ YAYIN KURULU:

BÜYÜK SEKRETERLİK

Nur-u Ziya Sokak, No.9, 34420 Beyoğlu - İstanbul

mimarsinandergisi@gmail.com

**ALTINCI BÜYÜK ÜSTAT
RIZA TEVFİK BÖLÜKBAŞI⁽¹⁾
(1869 - 1949)**

Tamer AYAN

---

*Hayretle anarım seni daima
Hey koca filozof yaman adamsın!
Doktorsun, âlımsın, şairsin amma,
Kimse diyemez aklı tamamsın.*

Orhan Seyfi Orhon⁽²⁾

SIXTH GRAND MASTER - RIZA TEVFİK BÖLÜKBAŞI

The Sixth Grand Master Rıza Tevfik Bölükbaşı was an author, a philosopher, a journalist, a poet, a politician, a statesman, a wrestler, a shot-putter and a weight lifter. He was also a Bektashi and a lyric writer. Because of his devotion to philosophy, he was nick-named as "Rıza Tevfik -The Philosopher". Although he has

---

(1) *Dördüncü Dönem (1918 -1921) için seçilen altıncı Büyük Üstat Rıza Tevfik, Büyük Üstatlığı sadece bir yıl (1918) yapabilmiştir.*

(2) *Orhan Seyfi Orhon, Çınaraltı, 20 Mart 1943: Hilmi Yücebaş, Rıza Tevfik, İstanbul, 1958, sayfa 77*

graduated from the University of Medicine, and was a medical doctor, but most of the time he served as a Member of Parliament; Chairman of the State Council and Minister of Education during the time of the Ottoman Empire. He was born in Bulgaria on January 7, 1869. He was a severe defender of Constitutional Monarchy. We do not have any solid evidence about where he was initiated into Freemasonry. It is highly probable that he became a mason somewhere in Europe. He was awarded the 33rd degree on March 3, 1909 and was among the 14 Freemasons who reorganized the Supreme Council of Turkey. As a reward of his continuous masonic efforts, he was elected the Grand Master of the Grand Lodge of Turkey. He stayed at this post for one year and had to resign from Masonry when he was appointed the Chairman of the State Council. After his resignation from Masonry, due to politic reasons, he became a strong opponent of Freemasonry and caused a lot of trouble both to many of his brethren and to Freemasonry. His greed and ambition in politics caused him to make many mistakes. Eventually he was sent to exile for reasons of "treason". He died on Friday 30.12.1949 in a hospital ailing from stroke and pneumonia.

GİRİŞ

Rıza Tevfik; yazar, filozof, gazeteci, şair, felsefeci, siyasetçi, devlet adamı, güreşçi, gülle atıcısı ve halterci; diğer yandan, Bektaşî nefesleri, kalenderî, devriye yazarı; Melamî, şarkî sözü güftecisiydi. Felsefe-

Rıza Tevfik Bölükbaşı

ye olan aşırı düşkünlüğü nedeniyle "Filozof Rıza Tevfik" olarak anılırdı. Tıp eğitimi gören Tevfik Rıza; önce aruz tarzı ve sonra hece vezninde yazdığı şiirlerle tanınmıştı. Osmanlı döneminde milletvekilliği, Danıştay Başkanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı da yapan çok yönlü bir kişilikti. Dr. Adnan Adıvar'ın söylemine göre "Haklı veya haksız filozof lâkabının bizim nesilde onun kadar kimseye yakıştığını bilmiyorum. Şair, edip, naşir, âlim, hoca lâkaplarını ihraz etmiş bir hayli insan tanırđık. Bu lâkaplarının başına veya sonuna bir de sıfat eklenerek ve ondan sonra adları zikredilirdi. Filozof Rıza Tev-

fik'in ismi sadece Filozof idi; yakın aşinaları ona Doktor diye hitap ederlerdi.

Hangi lâkabından en çok hoşlandığını kestiremedim."⁽³⁾ Rıza Tevfik, ortadan uzun boyu, geniş omuzları, güçlü pazıları ile güzel vücutlu, gösterişli ve yakışıklı denilebilecek bir insandı. Michelangelo'nun Musa adlı heykelini andırırdı. İlerlemiş yaşlarında uzun pos bıyıkları, daha sonra gür ve uzun sakalıyla göz alırdı. Siyaset ve politika alanındaki birbirini tutmaz görüşleri ve ateşli kişilik yapısı nedeniyle sürgün de dâhil, olaylarla dolu bir ömür sürdü. "Rıza Tevfik, her şeye, her zaman muhalifti." 1920 Sevr Antlaşması'nı imzalayan Osmanlı delegesi olarak Yüzellilikler⁽⁴⁾ arasında yer aldığı için 21 yıl sürgünde yaşadı; vatan hasretini ve gurbet acısını satırlarında ve şiirlerinde dile getirdi.

Masonlukta 1918 yılında 4. dönem (1918-1921) için Büyük Üstat oldu. 6. Büyük Üstattır. Türkiye Masonlarının tarih sırasıyla, Büyük Üstatları

1. Mehmet Talat Paşa (1909-1912); 2. Faik Süleyman Paşa, *Talat Paşa'nın istifası üzerine bu dönemi tamamlamak üzere seçilmiştir*; 3. Dr. Mehmet Ali Baba (1912-1915); 4. Faik Süleyman Paşa (*1915- bu tarihten kısa bir sonra şehit olmuştur.*); 5. Mehmet Cavid Bey (*1915-1918 dönemini tamamlamıştır*); 6. Dr. Rıza Tevfik Bölükbaşı (*1918-1921 dönemi için seçilmiş, 1918'de istifa etmiştir*); 7. Fuat Hulusi Demirelli (*1919-1921 dönemini tamamlamıştır*)

Yaşamı

Rıza Tevfik'in hayat öyküsüne şiirlerinden alınan bir dörtlükle başlayalım:

*Dinleyin ahbaplar şu destanımı
Bakınız ne kadar hayret fezadır
Evvelâ öğrenin nam ve şanımı
Şöhretim Filozof, ismim Rıza'dır.*⁽⁵⁾

(3) Feylesof, Adnan Adıvar, *Cumhuriyet*, 11 Şubat 1950; age: sayfa 27.

(4) *Yüzellilikler: Kurtuluş Savaşı sonrası Türkiye Cumhuriyeti'nden sürgün edilen insanlara verilen addır. İçişleri Bakanlığı tarafından oluşturulan ilk liste 600 kişiden oluşmakta idi. Ancak Lozan Antlaşması'nın bir maddesinin sürgün edilecek insanların sayısının 150'yi geçmemesini öngörmesi üzerine bu liste ilk önce 300, ardından da 149 kişiye indirilmiştir. 150'likler adı verilen ve 23 Nisan 1924 tarihinde Bakanlar Kurulu ve T.B.M.M.'nin oturumunda saptanan bu listeye 1 Haziran 1924 tarihindeki kararlar "Köylü Gazetesi" sahibi Refet Bey de eklenerek kesin şekliyle 150 kişi olarak kabul edilmiştir. 28 Haziran 1938 tarihinde, 150'liklerin yurda girmelerini engelleyen yasa kaldırılrsa da, gidenlerin çoğu geri dönmüştür.*

(5) age: Hilmi Yücebaş, sayfa 45

7 Ocak 1869'da günümüzde Bulgaristan sınırları içinde bulunan, o yıllarda ise Edirne vilayetine bağlı bir ilçe olan (*Cisr-i*) Cesir Mustafa Paşa (*bugün Svilengrad*)'da, Meriç Nehri kenarında inşa edilmiş bir evde doğdu. Babası, Cesir Mustafa Paşa İlçesi Kaymakamı olan Debrelî Hoca Mehmet Tevfik Efendi, annesi Şapsî kabilesinden güzel bir Çerkez kızı olup, Kafkasya'dan kaçırılarak İstanbul'da bir konağa satılan "kul cinsi"⁽⁶⁾nden Münire Hanım'dır. Rıza Tevfik, baba ve ana tarafını:

*Babam Arnavut'tu, anam da Çerkes
Bilmeyen varsa öğrensin herkes*

dizeleri ile anlatır.

Rıza Tevfik'in babası 1876'da resmî görevinden ayrılmış, İstanbul'a gelerek, Üsküdar'a yerleşmişti. Aynı tarihte kardeşi Ahmet Nazif⁽⁷⁾ dünyaya gelmişti. Öğrenimine 93 Harbi (1877 -78 Osmanlı-Rus Savaşı) sırasında babasının Türkçe ve Arapça hocalık yaptığı Dağhamamı'nda Alyans Yahudi (*Alliance Israélite Universelle*) Mektebi'nde başladı, Yahudi İspanyolcası (*Safarad-Latino*) ve Fransızca öğrendi. Rıza Tevfik'in babası, Üsküdar, Tekke Kapısı, Selâmi Ali⁽⁸⁾ mahallesinde bir ev satın aldı. Rıza Tevfik bir süre, Beylerbeyi ve Davutpaşa Rüştîyelerine devam ettiyse de; babasının 1879'da İzmit'e savcı vekili olarak tayin edilmesi üzerine rüştîye

öğrenimi yarım kaldı. İzmit'te bir sıtma salgını sonucu 1881'de henüz genç sayılabilecek yaşta annesi Münire Hanım öldü. Bunun üze-

(6) *Kul cinsi: özgür olmayan kadın*

(7) **Ahmet Nazif:** *Kurmay Yüzbaşı olarak bir iftiradan dolayı girdiği Bekir Ağa Bölüğünde kendini asmıştır.*

(8) **Selâmi Ali Efendi** (öl. 1691): *Üsküdar'daki Aziz Mahmut Hüdayî bağlı Celvetî'dir. Bu tarikat içindeki Selâmiye adıyla bilinen bir şube kurmuştur. Türbesi, Üsküdar-Kısıklı'da Çamlıca'ya giden yoluş üzerindedir. Üsküdar'da, Selâmsız semti onun ismi olan Selâmi adından gelmektedir. Selâmi Çeşme, Selâmi Ali Efendi Camii, Selâmi Tekkesi gibi mekân adlarının bugün dahi yaşaması mutasavvıfımızın büyüklüğünü ve tesirini gösterecek niteliktedir.*

rine babası aileyi toplayıp tekrar İstanbul'a geldi; yüksek düzeydeki kişilere ders vermeye başladı. Babası, Nişantaşı'nda Müzikay-ı Hümayun Feriki Necip Paşa konağında misafir olarak oturmakta olan Saraylı Nergis Eda Hanım'la ikinci; onun ölümü üzerine İngiliz Ali diye bilinen Gelibolu'lu varlıklı bir ailenin kızı olan Şakire Hanım'la üçüncü evliliğini yaptı. Daha sonra çocukluk ve ilk gençlik yıllarını ailesiyle beraber gittikleri ve babasının kaymakamlık yaptığı Gelibolu'da geçirdi. Bir süre Ermeni mektebine gitti. Anne şefkatinden mahrum bir çocukluk hayatı geçiren ve ilk şiir denemelerini de Gelibolu'da yapan Rıza Tevfik, "çocukluk cennetim" dediği burada geçirdiği günleri ileride sık sık hatırlayacak ve Hamzakoy'daki bu günlere özlem duyacaktır.

Beri yandan oğlunun iyi bir öğrenim yapmasını isteyen babası ise onu bu rüya âleminden adeta zorla ayırıp İstanbul'a getirdi. Babasının dostlarından Ali Rıza Paşa'nın aracılığıyla yatılı olarak 1882'de girdiği Galatasaray Lisesi'ne iki yıl kadar devam etti. Fakat çok haşarı ve yaramaz bir çocuk olan Rıza Tevfik okula ilgisiz davranıyor; sık sık okuldan kaçıyor ve disipline uymuyordu. Hatta bir gün kimseye haber vermeden Gelibolu'ya gitti. Bunun üzerine babası Rıza Tevfik'i Galatasaray Lisesi'nden alıp, kardeşi Nazif'in devam ettiği Gelibolu Rüştîye'sine yazdırdı. Bu okulu birincilikle bitiren Rıza Tevfik, 1885'te İstanbul Mülkiye Mektebi'ne gitti. Mülkiye'de edebiyat dersinde çok başarılıydı. Okulda Recaizade Ekrem'in önderliğinde yeni bir edebiyatçı kuşağı yetişmekteydi, Rıza Tevfik de bunların arasındaydı. Bu okulun üçüncü sınıfında iken 1891 yılında babasını kaybetti. Aynı yıl, ihtilalcilikle suçlanarak bazı hocalar (Mizancı Murat, Recaizade Ekrem, Hoca Zihni Efendi, Atıf Bey, Mikail Portakal Paşa, Sakızlı Ohannes Efendi) ve öğrencilerle birlikte okuldan çıkarıldı. Daha sonraları birer sanatçı, şair ve yazar olarak şöhret kazanacak olan okul arkadaşları Ali Ferruh, Ali Kemâl, Ali Rıza ve Ali Seydi ile bir yandan Charles Darwin (1809 -1882), Georg Büchner (1813 -1837) gibi filozofları okur; diğer yandan şiirler yazar, hürriyet tartışmaları yaparlardı.

Galatasaray Lisesi ve Mülkiye Mektebi'nden çıkarılan Rıza Tevfik, durumun ciddiyetini kavramış olacak ki, eğitimini tamamlayıp diploma almaya karar verdi. Jimnastik Hocası Faik Efendi'nin önerisine uyarak doktorluk mesleğine sempatisi olmadığı halde, Mülkiye'den çıkarıldığı yıl, 1891'de Tıbbiye Mektebi'ne girdi. Fakat burada da rahat durmadı. Öğrencileri etrafına toplayıp, Namık Kemâl'in hürriyet şiirlerini okuyup, meşrutiyet hakkında konuşmalar yapmaya başlayınca okuldan uzaklaştırıldı. Okula yeniden alınması için Fransızca

Gençlik yıllarında

olarak yazdığı bir dilekçe ile kendisine başvurduğu Tophane Müşiri Zeki Paşa dilekçeyi beğenerek onun yeniden okula alınmasını sağladı. Bu olaydan bir yıl sonra (1893), Sirkeci-Salkımsöğüt'te Tıbbiye ve Hukuk öğrencilerinin devam ettikleri bir kahvehanede hürriyet, adalet ve hükümet şekilleri üzerinde yaptığı bir konuşmadan dolayı verilen bir jurnal üzerine kitaplarıyla birlikte tevkif edildi ve bir ay kadar nezarethanede kaldı. Bu sefer de, Zaptıye Nazırı Nâzım Paşa'nın araya girmesiyle hapisten kurtuldu, ama okuldan kovulmaktan kurtulamadı. Hakkında jurnal verenin Ermeni bir kitapçı olduğu söylentisi üzerine, kitapçıyı dükkânında tartakladı, Nâzım Pa-

şa'ya bir mektup göndererek tekrar hapse girmek istediğini belirtti. Bu sefer Sultanahmet'teki umumî hapishaneye, adı suçluların arasına kondu. Burada da diğer mahkûmları isyana teşvik etmeye kalkışınca, başka bir hapishaneye nakledileceği söylenerek serbest bırakıldı. Yeniden Tıbbiye Nazırı Zeki Paşa'nın aracılığıyla Mekteb-i Tıbbiye'ye kabul edildi.

Rıza Tevfik, hayatı bir düzene girer düşüncesiyle, Tıbbiye'nin son sınıfında, 27 yaşında iken, arkadaşlarının ve akrabalarının önerisi ile 1895'de Darülmualimat Müdüresi Ayşe Sıdika Hanım⁽⁹⁾ ile evlendi. İlk Türk kadın pedagoji öğretmeni olan Ayşe Sıdika Hanım 23 yaşındaydı, "Usul-i Talim ve Terbiye Dersleri" adında bir kitap yazmıştı.

(9) **Ayşe Sıdika Hanım** (1872 -1903): Türkiye'de ilk modern eğitim bilimi kitabının yazarı eğitimci. Ayşe Sıdika, kız kardeşi Emine Behiç ile birlikte Zapyon Rum Kız Lisesi'nde okumuştur. Zapyon Lisesi'nde Fransızca, Rumca öğrenen Ayşe Sıdika, evinde özel ders olarak Bulgarca öğrenmiştir. 1890'da Darülmualimat'a Müdür Muavini ve Güzel Sanatlar Başöğretmeni olarak genç yaşında büyük bir başarı elde eden Ayşe Sıdika, bu yıllarda uzaktan akrabası olan Rıza Tevfik Bölükbaşı ile tanışır. Kısa zaman sonra evlenir ve üç çocuk sahibi olurlar. Ayşe Sıdika, öğretmen yetiştiren Darülmualimat'ta Pedagoji dersinin olmayışını büyük bir eksiklik olarak görmüş ve bakanlığa bu meslek okuluna pedagoji dersinin konulması için öneride bulunmuştur.

Ayşe Sıdıka Hanım, evliliğinin sekizinci yılında, 1903'de, henüz 31 yaşında iken veremden öldü ve Suat, Selma, Munise adlı kızlarını öksüz bıraktı. Rıza Tevfik, Ayşe Sıdıka Hanım'ın ölümünden bir yıl sonra, 1904'de, Büyükkada'da tanınmış bir ailenin kızı olan on altı yaşındaki Nazlı Hanım'la evlendi. Evlilikleri çok güzel gitti ve ömür boyu mutlu bir hayat yaşadılar. Bu evlilikten 1905'de Said, 1908'de Nazif⁽¹⁰⁾ dünyaya geldi. Üçü kız ve ikisi oğlan, beş kardeş ömür boyu birbirlerini severek ve birbirlerine saygı göstererek yaşam sürmüşlerdir. Suat, Selma, Said gittikleri Amerika'da yerleşip yaşarlarken; Munise (Başikoğlu) İstanbul'da evlenmiş, Nazif ise babası ile birlikte yaşamıştır. Rıza Tevfik, canı gibi sevdiği karısı Nazlı Hanım'a şöyle yazar:

*İsimler semadan iner hakikat
Siz Nazlı lâfzının maalisiniz⁽¹¹⁾
Bu hali tasvire sözle ne hacet
Siz maalinizin timsalisiniz*

Rıza Tevfik, Tıbbiye son sınıftayken, II. Abdülhamit'in iradesiyle 1879 Türk-Yunan Muhaberesi'nde hocası Fahir Paşa'nın yanında yaralı askerleri Manastır'dan Selanik'e nakleden seyyar bir hastanede stajyer doktor olarak çalışmıştır. Tıbbiye'yi ancak otuz yaşlarında bitirebilmiştir. Rıza Tevfik, Tıbbiye'yi bitirdiği gün: "Birçok mektebe girdim çıktım, hiç birini bitirmeye muvaffak olamadım. Nihayet Tophane Müşiri Zeki Paşa'nın iltimasıyla Tıbbiyeden bir diploma alabildim." demiştir. Öğrencilik yıllarında kamuoyunda kötü bir izlenim bıraktığı gerekçesiyle, mezun olunca diplomasına geçici olarak el konmuştur.

Gençlik yıllarında

Cenab Şahabeddin'in yardımıyla Karantina İdaresi'ne doktor olarak tayin edilir. Ama biraz da istemeden sahip olduğu kötü şöhreti

(10) Nazif, Rıza Tevfik'in oğlu.

(11) maal: şerefler; ululuklar

Mustafa Kemal'in kartviziti

unutturmak amacıyla Cidde'ye giden bir vapurla Avrupa'ya kaçmaya kalkışırsa da, verilen bir jurnal üzerine Çanakkale'den geri dönmek zorunda kalır. Bu olaydan sonra, Karantina İdaresi'ndeki görevine ek olarak İstanbul Gümrüğü Ecza-yı Tıbbiye Müfettişliğine getirilmiş; bir süre sonra da Cemiyet-i Mülkiye-i Tıbbiye'ye üye seçilmiştir. Bütün bu görevleri 1908'e kadar bir arada yürütmüştür.

Rıza Tefvik'e aydınların baş tacı olduğu bir dönemde, Mustafa Kemâl'in tanışmak amacıyla gönderdiği bir "kartvizit" içten duyguları yansıtmaktadır.⁽¹²⁾

2 Nisan 1903

Rıza Tefvik Beyefendi'ye

Bilgili bakışınıza arz olunan bu naçiz kart, ihtimal sizi şaşırtacaktır.

Fakat yüksek fikirlerin tutkunu olan bir kalp için, keşfettiği bir ustalık değerinden faydalanmanın meziyetin yansıması olduğundan şüphe etmediği faziletli bir zata dostluğunu sunmak, önceden tanışmış olmak lüzumuna bağlı değildir zannederim.

Fazilet ve kültürünüzün hayranı olan kardeşlerimden bir ikisinin yüksek kişiliğinize karşı duymakta oldukları hürmet ve bağlılıktan kalbimin yoksun olması bendeniz için en acı bir hüsrandır.

(12) Tamer Ayan, *Atatürk ve Masonluk, Genişletilmiş 2. Basım, İstanbul, 2003, sayfa 81*

Aynı samimiyet hissesinin bendenize de bahşedilmesini istirham edecektim. Ümit ederim ki esirgenmez.

Kurmay Adaylarından Üsteğmen Mustafa Kemal (13)

Rıza Tevfik, Avrupa'dan dönerken Atatürk'le Selanik'te nasıl karşılaştığını ve yukarıda sözü geçen "kart" hakkındaki hatırasını şöyle anlatır:

Şam'dan Mustafa Kemâl Paşa'nın İstanbul'a geri döndüğünü haber almıştım. Bu önemli zati ben, henüz kendisi Selanik'te Kurmay Subay iken ismen tanırdım. Sonra eski arkadaşlarımdan Fethi (Okyar) Bey Sofya'ya sefir olarak gittiği zaman Mustafa Kemâl Beyi Ateşemiliter olarak yanına almıştı. Öğrendiğime göre pekiyi dost imişler. Ben o sırada Avrupa gezisinden Edirne Mebusu olarak geri dönüyordum. Bulgaristan sınırında benim doğduğum yer olan Cesir Mustafa Paşa'da vagon değiştirecektik. Edirne Mebusu olduğum için özel bir vagon verdiler. Sefir Fethi Beyle genç arkadaşı Mustafa Kemâl Beyi bu özel vagonuma almıştım. Kendileriyle uzun uzadıya konuştuk. Fethi Beyle eski dost olduğumuz için lâubali konuşuyorduk. Genç Mustafa Kemâl Bey, orta boylu, narin yapılı, pek keskin ve dikkatli bakışlı bir adamdı. Uzun ve yumuşak, açık kumral bıyıklıydı. Nazarı dikkatimi celbetti, kendisi konuşmalarımıza karışmadı, tek lâkırdı söylemedi. Yalnız sözlerimize ve tavırlarımıza inceden inceye dikkat ediyordu...

İşte Mustafa Kemal Paşa ile karşılaşmamız bu tuhaf tesadüf vesilesi ile oldu. Hâlbuki kendisi üsteğmen ve kurmay subay namzedi iken 2 Nisan 1903 tarihinde bana Selanik'ten pek nazikâne bir "kartvizit" göndermişti. Teessüf ederim ki, o zaman aldığım kartları okumaya vakit bulamadığımdan cevabını verememişim. Böyle bir kartın mevcudiyetini ancak 1925 yılında Amman'da bulunduğum sırada, buradan beraber götürdüğüm evrak arasında buldum ve sakladım. Sonradan işittiğime göre Mustafa Kemâl Paşa sağlığında bu kart meselesini birkaç defa zikretmiş:

(13) Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, 1998, Cilt I, sayfa 31

- "Ben kimseye yazmadığım bir kartı kendisine gönderdim", cevap bile vermedi! demiş. Hâlbuki ben en küçük öğrencimin bile mektubunu cevapsız bırakmaz bir adamım. Bunun misalleri pek çoktur.

Bununla beraber, kendilerini Anafartalar Kahramanı olarak geldikleri zaman, Aşiyân'da Tevfik Fikret'e yapılan birinci ölüm yılı töreni için davet edilen zevat arasında davetiyesini kendim yazmış, eve geldiği zaman kendisini kapıdan karşılamış ve törene başlamadan önce hazır bulunanlara ve Tevfik Fikret⁽¹⁴⁾in hanımına:

- Anafartalar kahramanı meşhur Mustafa Kemâl Beyefendi!

diye takdim etmiştim. Burada Mustafa Kemâl Paşa'nın şahsiyet ve evsafından bahsedecek değilim. Ancak şu kadarını söyleyeyim ki kendisi yalnız fevkalâde bir asker değil, fakat aynı zamanda edebiyattan ve ilimden anlar ve kıymet eder bir adamdı. Husus kendisine sıdk ve ihlâs ile itiraz edenlere canı sıkılsa bile:

- Bu adam efendidir, zelil uşak değil! dediğini çok daha bana rivayet ettiler.

Rıza Tevfik'in, Mustafa Kemâl Paşa ile kurmak istediği dostluk köprüsünün altından çok sular aktı; bir gün Mustafa Kemâl Paşa ile Kuvâyı Milliye yüzünden araları bozuldu; Atatürk ve Kuvâyı Milliye için bir şiirinde şöyle diyecektir:

*Siyaset çamura biraz kan kattı:
Bir koca kalpaklı adam yarattı
Herkes ona taptı, Rıza dayattı
Secdeye varmayan o iblis oldu* (15)

Rıza Tevfik, 1907'de, Sadrazam Said Halim Paşa⁽¹⁶⁾ ile tanıştı; ona edebiyat ve Türkçe dersleri vermeye başladı. Gidip gelmede zorluk

(14) **Tevfik Fikret:** Rıza Tevfik, Galatasaray'dan arkadaş olduğu Tevfik Fikret'le çok yakın görüşürdü. Her hafta sonunu, Tevfik Fikret'in Aşiyân'daki evinde ailece geçirirlerdi. Tevfik Fikret 1915'te ölünce bundan büyük bir üzüntü duyan Rıza Tevfik "Fikret'in Necib-i Ruhuna" adlı şiiri yazmıştı. Tevfik Fikret'in ölümünden sonra Arnavutköy Kız Koleji'nde ve Robert Kolej'de Fikret'ten boşalan edebiyat dersi hocalığına Rıza Tevfik getirilmiştir.

(15) Age: sayfa 15; Orhan Seyfi Orhon, Zafer Gazetesi: 9 Aralık 1956

(16) **Sadrazam Said Halim Paşa:** 6 Ekim 1921 günü bir Ermeni komitacı tarafından evinin önünde şehit edildi. Said Halim Paşa, tarihte ilk kez, (Irène Mélikoff, Namık Kemâl'in Bektaşılığı ve Masonluğu, Tarih ve Toplum, Sayı 60, s.17 -19, 1988) Şûra-yı Âli-i Osmanî (Irène Mélikoff tarafından belirtilen, Türk Masonluk tarihinde adı ilk defa geçen loca) adında yeni bir Mason Locası kurmuş, kendisi de Üstadı Muhterem olmuştur.

oluyor diye, Sadrazam'a ait Bebek'teki bir yalıya taşındı. Rıza Tevfik'in kendisi gibi yüksek dereceli bir Mason olan Said Halim Paşa ile dostluğu çok iyidir. 1907 Yılında, Said Halim Paşa'nın yakın arkadaşı aynı zamanda Mason olan Manyasizade Refik Bey⁽¹⁷⁾'in (*daha sonra Adalet Bakanı olacaktır*) ısrarıyla girdiği gizli İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin üst kademelerinde görev aldı. II. Meşrutiyet'in ilan edildiği günlerde o sıralarda teğmen olan Galatasaray Lisesi'nden arkadaşı Selim Sırrı (Tarcan)⁽¹⁸⁾ ile birlikte İstanbul halkına Meşrutiyeti ve Hürriyeti anlatan nutuklar verdi. Rıza Tevfik, Selim Sırrı'yla birlikte günlerce at üzerinde dolaşarak halkın galeyanını kontrol etmiş, polis ile jandarmanın aciz kaldığı günlerde asayiş kontrol altına almışlardır. Galatasaray'da okul arkadaşı olan Selim Sırrı (*Tarcan, 1874-1957, ilk Olimpiyat Komitesi üyesi*), Rıza Tevfik için: "Onu, jimnastiğe ve spora, ilk defa teşvik eden benim. Güçlkle başladığı bu işin, ileride ustada olacaktı." demiştir.

Rıza Tevfik'e siyaset yolu açılmıştı. 4 Aralık 1908'de yapılan ara seçimlerde Edirne mebusu olarak Osmanlı parlamentosuna girdi. Bu arada, Türkiye'de reorganize edilen Yüksek Şûra'nın kurulmasını sağlamak amacıyla 3 Mart 1909'da 33° dereceye yükselen 14 Türk Masonu arasında yer aldı; 1 Temmuz 1909'da Büyük Hatip olarak seçildi. Temmuz 1909'da İngiliz parlamentosunun davetlisi olarak Talat Paşa başkanlığında bir heyetle Londra'ya gitti.

1910 Yılında İttihat ve Terakki Fırkasının, iktidarı seçimle ellerine geçiren İttihatçı arkadaşlarının akıl almaz zorbalıklara kalkışmaları ve faili meçhul cinayetler işlemeleri üzerine, kısa zamanda parti liderleriyle arası açıldı ve muhalefet saflarına katıldı. Ağustos 1912'de Meclis-i Mebusan'ın kapatılması üzerine açıktaki kaldı. Bununla da kalmayıp, 1911'de parti içindeki muhaliflerin oluşturduğu Hürriyet ve İtilaf Fırkası⁽¹⁹⁾'na girip İttihat ve Terakki Fırkası'na karşı siyasi

---

(17) **Manyasizade Refik Bey** (1853 -1908): Siyasetçi, Adalet Bakanı. *Le Temps* gazetesi yazarı Jean Rodes'in 20 Ağustos 1908'de tarihinde yapmış olduğu "Masonluk Nedir?" adlı konuşması vardır. *Macedonia Risorta Locası*, 1906.

(18) **Selim Sırrı (Tarcan)**: 1847 -1956: 1908'de ilk Olimpiyat Komitesi'ni kurdu; ilk olimpiyatların banisi sayılan Baron de Coubertin'in yakın arkadaşı.

(19) **Hürriyet ve İtilaf Partisi** (1911 -1913): II. Meşrutiyet döneminde İttihat ve Terakki Parti'sine (1889 -1918) muhalif üyeler tarafından kurulmuş ikinci parti. Kurucuların başında Miralay Sadık Bey; kurucuların içlerinde ise İsmail Hakkı Paşa, Damat Ferit Paşa, Rıza Tevfik Bey, Dr. Rıza Nur vb. diğerleri vardı.

mücadelesine burada devam etti. Balkan Harbi'nin İttihatçılar yüzünden çıktığına inanıyordu, devletin Birinci Dünya Savaşı'na girmesine karşı çıkıyordu.

Sportmen Rıza Tevfik

Aynı yıl, partili eski arkadaşları tarafından Kozmide Efendi ile birlikte Bekirağa Bölüğünde bir ay kadar hapsedildi. Bu olaydan bir ay sonra, seçim için Gümülcine'ye gittiği zaman, İttihat ve Terakki'nin adamlarından kırk kişi ellerinde sopa ve iskemlelerle Rıza Tevfik'e hücum ettiler. Rıza Tevfik, bu dövme olayını içine attığı için şu dizeleri yazdığı tahmin edilmektedir.

*Anama sövenin kızı, avradı
"Bulgar gâvurundan" döl aldı gitti⁽²⁰⁾*

İkinci seçimde mebus seçilemeyince politikayı bir süre için bırakır. Bu sırada, vaktiyle çok hakaret ettiği II. Abdülhamit'e bağışlanma ve af dileyen bir şiir yazar:

*Nerdesin, şevketli Sultan Hamîd Han,
Feryadım varır mı bargâhına?
Ölüm uykusundan bir lâhza uyan,
Şu nankör milletin bak günahına!*

*Sonra cinsi bozuk, ahlâkı fena,
Bir sürü türedi, girdi meydana.
Nerden çıktı bunca veled-i zina?
Yuh olsun bunların ham ervahına*

(20) Rıza Tevfik bu şiirde bir değişiklik yapmış, "Bulgar gâvurundan" sözcüğünü "Domuz çobanından" olarak değiştirmiştir: age: Orhan Seyfi Orhon, *Ulus*: 12 Ocak 1950; sayfa 81

Rıza Tevfik'in bu ülkeye yaptığı önemli kötülükler arasında, 1919 yılında Kürdistan Teali Cemiyeti⁽²¹⁾ üyesi, ayrıca 23 Ağustos 1920 yılında yapılan ilk kongrede İngiliz Muhipleri Cemiyeti⁽²²⁾ üyesi ve 6 Ekim 1921 yılında yapılan ikinci kongrede idare meclisi üyesi olması sayılabilir. Bu iki cemiyet de Türkiye için tehlikeli ve devletin güttüğü siyasete zararlı cemiyetlerdi. Hürriyet ve İtilaf Fırkası ile bu iki Cemiyet de Türkiye aleyhine faaliyetlerde bulunuyorlardı. Hürriyet ve İtilaf Fırkasının, dış düşmanlarla Kuvây-ı Milliye'yi bozmak için yürüttüğü faaliyetlerde kullandığı Yeşil Ordu Cemiyeti, Cemiyeti Ahmediye, Askeri Nigebân Cemiyeti, Kızıl Hançerliler Cemiyeti, İslam Teali Cemiyeti vb cemiyetler vardı. Bu cemiyetleri Padişah, Damat Ferit Paşa, Hürriyet ve İtilaf ile İngilizler hesabına casusluk yapan Binbaşı Nuvil, Lawrinson ve Bennet destekliyorlardı. Rıza Tevfik, 1914 -1918 yılları arasında siyasi etkinliklerden uzak bir yaşam sürdü, yayınlayacağı kitapların hazırlıklarıyla uğraştı. Devrin belli başlı, Yeni Gazete, İkdam, Tanzimat, Alemdar, Türk Yurdu vb. gazetelerinde, dergilerinde şiirler, edebiyat ve felsefe ile ilgili ilginç makaleler yazdı. Bu arada, dönemin meşhur şair ve edipleriyle dostça ve arkadaşça hasbıhallerde bulundu. Rıza Tevfik'in yakın sayılacak dostları arasında, Cenap Şahabeddin, Tevfik Fikret, Abdülhak Hamit, Mehmet Emin Yurdakul, Refi Cevad Ulunay, islâmî felsefe ve ilim dalında bilgisi ile tanınan meşhur vaiz Mehmet Kâmil Efendi ve onun hocası Mustafa Asım Efendi ile Halide Edip Hanım sayılabilir. Öğrencisi Halide Edip Hanıma, Üsküdar-Sultan Tepesi'nde Özbekler Tekkesi (Şeyh Ata Efendi)'ndeki köşküne Üsküdar'daki vapur iskelesinden at üstünde gider, ders verirdi. Rıza Tevfik'in din bilgisi geniş olmasına rağmen hiçbir

---

(21) *Kürdistan Teali ve Teavün Cemiyeti: Önce 1912'de kurulan bu Cemiyetin adı 1918 -19 değiştirilerek Kürdistan Teali Cemiyeti oldu. Teali, yükselme ve yücelme anlamındadır. Bu cemiyet, Wilson ilkelerinden yararlanarak, bölücü bir amaç gütmüştür. Amerika heyetiyle ilişkileri olan bu cemiyet, Doğu Anadolu'da bağımsız bir Kürt Devleti kurmak için Amerika'nın iznini almaya çalışır. Milli Mücadele aleyhine de çalışmalarında bulunan bu cemiyeti, İngilizler Musul'u almak için desteklemişlerdir.*

(22) *İngiliz Muhipleri Cemiyeti: İstanbul'da 20 Mayıs 1919 yılında kuruldu. Padişah, Damat Ferit Paşa, Eski Dâhiliye Nazırı Memduh Paşa, Şehremini Cemil Paşa vb diğer devlet erkânı bu cemiyetin kurucularındandır. Manevi başkanı rahip Fru (Frow)'dur. Kuruluş amacı, İngiltere ile Osmanlı Devleti arasında işbirliğini sağlamaktır. Fakat içindeki amaç gizli tutulmuştur. Asıl amaç, Anadolu'yu bölmek, Doğu Anadolu'da bağımsız Kürt Devleti kurmaktır. Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın görüşlerini benimseyerek Milli Mücadele'ye karşı çıkmıştır. 1919 yılında Halide Edip başkanlığında kurulan Wilson Prensipleri Cemiyeti aynı ayarda olup İngiliz ve Amerikan mandalığı istenmektedir.*

zaman dogmatik ve fanatik değildi; tam aksine dinde tam bir liberaldi. Hatta tutucular tarafından "din-siz" olarak dahi nitelendirilirdi.

Rıza Tevfik, Bektaşîliğe de ilgi duymuş -belki de Edîp Harâbî Baba(23)'dan el almış-, sık sık Bektaşî tekkelerini ziyaret etmiş ve Bezm-i Cem'e girmiştir. 1887'de Strumica'da vefat eden Seyyid Muhammet Nur Arabî'ye (Noktacı Hoca, Arap Hoca) Üçüncü Devre Melamîlerine katılmış ve Terlikçi Salih Efendi'nin baş yardımcısı olmuştur. 1914 -1918 yılları arasında siyasi faaliyetlerin tamamen uzağında, bir yandan Karantina İdaresi'ndeki eski memuriyetini sürdürürken, bir yandan da Rehber-i İttihat-ı Osmânî Mektebi ile

İnas Dârülfünunu'nda felsefe dersleri veriyordu. Rıza Tevfik'in Bektaşî nefesleri, divanları, devriyeleri ve koşmaları meşhurdur. Yazmış olduğu bir Bektaşî nefesinde:

*Fitne-i aşk ile şûride diliz,
Hayranı hüdadır yüzümüz bizim.
Çamurdan yapılmış Âdem değiliz,
Zati Hak'la bir'dir özümüz bizim.*

Rıza Tevfik, 1918'de Mütareke imzalandıktan sonra iktidara gelen son Sadrazam Ahmet Tevfik (Oktay) Paşa(24) kabinesinde Maarif Na-

(23) Rıza Tevfik, Şahkulu Dergâhı şeyhi Mehmet Ali Hilmi Babanın yanında yetişen Bektaşî ozanı Edîp Harâbî Baba (1856 -1926)'dan el almıştır. Edip Harâbî Baba, Vahdetname'si ile ünlüdür. (Daha Allah ve Cihan yok iken / Biz anı var edip ilan eyledik / Hakk'a hiçbir layık mekân yok iken / Hanemize aldık mihman eyledik.)

(24) **Sadrazam Ahmet Tevfik (Oktay) Paşa** (1845 -1936): Osmanlı Devleti'nin son Sadrazamı; oğlu İsmail Hakkı Oktay ve Şefik Oktay tarihçi ve yazardır. Son Sadrazamlık döneminde İstanbul'da kurulan Osmanlı Devleti ile Ankara'da kurulan hükümet arasında bütün uzlaşma çarelerini aramıştır.

zırı olarak yeniden politikaya girdi. Aynı yıl (39 yaşında) Türkiye Büyük Locası'nda Büyük Üstat seçilerek burada da bir yıl görev yaptı. 1919'da Damat Ferit Paşa kabinesinde iki defa (1919 -1920) Şûra-yı Devlet Reisliği'ne seçildi. Daha sonra Heyet-i Âyan üyesi oldu. Aynı tarihlerde Darülfünun'da Edebiyat Fakültesi'nde hoca olarak felsefe ve estetik dersleri verdi. Felsefenin eğitim sisteminde yer alması için çaba gösterdi.

Rıza Tevfik, 1919'da Paris'te toplanan sulh konferansında Padişah Vahdettin'in vaadi ve Sadrazam Damat Ferit Paşa'nın⁽²⁵⁾ baskılarıyla ve yabancı dillere hâkim olması dolayısıyla Osmanlı temsilcisi olarak yer aldı. Osmanlı Devleti, Damat Ferit Paşa başkanlığında, barış görüşmesinde bir sonuç alamayan Tevfik Paşa'dan sonra ikinci bir heyet daha gönderdi. Bağdatlı Ferik Hadi Paşa, Filozof Rıza Tevfik, Bern Sefiri Reşat Halis Bey'den oluşan bu heyet Paris'e giderek, Osmanlı Devleti için ebedî bir leke ve bir cins ölüm fermanı olan Sevr Antlaşması'nı⁽²⁶⁾ 10 Ağustos 1920'de imzaladı. Özellikle Sevr'i imzalaması

---

(25) **Damat Ferit Paşa** (1853 -1923): *Osmanlı Devleti'nin son sadrazamı; Kuvâ-yı Milliye yerine Kuvâ-yı İnzibatîye kurdu; İstanbul ile Ankara hükümetlerinin anlaşmalarına karşılık İngilizlerin baskısıyla yurt dışına kaçtı ve Nice şehrinde öldü.*

(26) **Sevr Antlaşması** (10 Ağustos 1920): *Mütarekeden sonra, aradan geçen iki sene içinde, Milli Kurtuluş hareketi başlamış, Ankara'da yeni bir Türk Hükümeti kurulmuştu. Bu sırada İtilâf Devletleri San Remo Konferansında Osmanlı Devletine teklif edecekleri barış şartlarını hazırladılar. 27 Nisan 1920'de Osmanlı Hükümetini Paris'te toplanacak barış konferansına davet ettiler. Padişah, eski Sadrazam Tevfik Paşa'nın başkanlığında bir heyeti Paris'e gönderdi. 30 Nisan günü ise Mustafa Kemâl, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin kurulduğunu bütün devletlerin dışişleri bakanlıklarına bildirdi. Paris'e gelen Tevfik Paşa'ya barış şartları bildirildiği zaman, Tevfik Paşa: "Bu barış şartları bağımsız bir devlet kavramı ile bağdaşamaz!" diyerek görüşmelere girmede. Esasen İtilâf Devletleri arasında da bir birlik yoktu. Fransa Güney Cephesinde Ankara Hükümeti ile mütareke yapmıştı. Müttefikler arasındaki bu anlaşmazlık barış görüşmelerini uzattı. İtilâf Devletleri, barış şartlarını diplomasi yoluyla kabul ettiremeyeceklerini anlayınca, Yunanlıların Anadolu içlerine doğru ilerlemelerine izin verdiler. Bir taraftan da İngilizler, Mudanya ve Bandırma'ya asker çıkardılar. Tevfik Paşa'nın barış görüşmelerini terk ederek geriye dönmesi üzerine İstanbul Hükümeti, Damat Ferit Paşa başkanlığında ikinci bir heyet gönderdi. Hadi Paşa, Filozof Rıza Tevfik, Bern Sefiri Reşat Halis'ten meydana gelen bu heyet Paris'e giderek, Osmanlı Devleti için ebedî bir leke olan Sevr Antlaşmasını imzaladı.*

siyasi hayatının en talihsiz kararı olmuş, bu hatası yüzünden kamu vicdanınca ölünceye kadar, hatta ölümünden sonra bile affedilmemiştir. Rıza Tevfik'in, gerek Sevr'e imza atması, gerekse aynı günlerde milli vicdanı incitecek nitelikte yazılar yazması, çok sevdiği Darülfünun öğrencileri tarafından büyük bir tepkiyle karşılandı, dersleri boykot edildi, "kahrolsun Rıza Tevfik" sloganlarıyla protesto gösterileri yapıldı. Bunun üzerine, Rıza Tevfik, Cenab Şahabeddin, Ali Kemâl, Hüseyin Dâniş ve Bersamyân Efendi Nisan 1922'de Darülfünun'daki görevlerinden istifa ettiler. Sevr anlaşması ile ilgili olarak Rıza Tevfik için halk arasında Yahya Kemâl Beyathı⁽²⁷⁾'nin yazdığı şu dörtlük söylenir:

*Kızmasın kimse Rıza Tevfik'e
Sevr'i imzalamaya gitti diye
Çünkü idam olunan mahkûmun
Çektirirler ipini çingeneye*

Sultan Vahdeddin'in başkanlığında toplanan Şûra-yı Saltanat "zayıf bir mevcudiyeti, mahva tercih edilmeğe değer" görerek Antlaşmanın onanmasına karar vermiştir. Ankara'daki, Büyük Millet Meclisi Hükümeti Sevr Antlaşması'nı tanımadı. Meclis "Misak-ı Millî"ye yemin ederek, Türk topraklarının parçalanmasına müsaade etmeyeceğini dünyaya ilân etti. Bu münasebetle Mustafa Kemâl, "idamımıza hükmeden düşmanlarımıza karşı daha azimkârane ve daha kuvvetli mukavemet çarelerini düşünmek gerektiğini söyleyerek, bu antlaşmayı tanımadığını belirtti." Sevr Antlaşması, Anadolu'da başlamış olan Kurtuluş Savaşı'nın başarıya ulaşması sonucu yürürlüğe konulmadı. Büyük Millet Meclisi 19 Ağustos 1920 tarihli toplantısında, Sevr Antlaşması'nı imzalayan ve bunu onaylayan Şûra-yı Saltanat'ta bulunanları vatana hıyanetle itham ederek (Rıza Tevfik dâhil) vatanısız sayılmaları kararını aldı. Aynı zamanda Büyük Millet Meclisi Hükümeti bu antlaşma ile kendini hiç bir surette bağlı görmediğini de ilân etti.

Siyasi bazı görüş ayrılıkları dolayısıyla o sırada Anadolu'da devam etmekte olan Milli Mücadele hareketine de karşı çıkan Rıza Tevfik'in, Alemdar Gazetesi'ndeki 11 Temmuz 1920 tarihli başyazısında Kuvâyı

(27) Hilmi Yücebaş, *Hiciv ve Mizah Edebiyatı Antolojisi, L&M Kitapları, L&M Yayınları.* - www.1-m.com.tr

Milliye ile ilgili makalesinde Anadolu için canını verenlere ateş püskürür ve haydutların (?) tek tek idamını ister; idamı istenilenlerin önderi Atatürk'tür:

...şu hale nazaran Anadolu mukavemeti blöftür ve bir hayli haydut çeteleri vardır. Onlara haddini bildirmek, elbette elzemdir; madem ki -Ankara gibi yalnız ismi anılan- Türk hükümet-i merkeziyyesi bu haydutlarla başa çıkamıyor; elbette Avrupa medeniyetinin gereklerine göre Kuva-yı Milliye haydutlarını şer'an, kanunen yed ve inkâr ve hatta tek tek idama mahkum ettikten sonra ..... **(satır sansürce çıkarılmıştır)**

Eğer öyleyse Kuva-yı Milliye efradı ne adamakıllı Türk'tür, ne de Müslüman'dır ve şer'an, kanunen, insaniyetten ceza görmelidir ve behemehal görecektir.

Rıza Tevfik.⁽²⁸⁾

Rıza Tevfik, Türkiye'yi terk edişinden iki yıl sonra, 1 Haziran 1924 tarihinde TBMM'nin aldığı bir kararla Yüzellilikler listesinde yer almıştır. Listede yer alma nedeni Sevr'i imzalamış olmasıdır. Yüzellilikler listesine girmek Rıza Tevfik'i fazlasıyla üzmüştür. Sonradan yazdığı uzun bir itirafnamede bu işte bir kusuru bulunmadığını ispata çalışır.

Kurtuluş Savaşı kazanılmış, düşman yurttan atılmıştır. Bazı önemli fikir ayrılıklarından ve inatlaşmalardan dolayı daha önce Kurtuluş Savaşı'na da karşı çıktığı söylenen Rıza Tevfik, aleyhinde oluşan tehlikeli hava yüzünden yurdu terk etmeyi düşünür. Kurtuluş Savaşı'nın zaferle sonuçlanmaya doğru gittiği günlerde Peyam-ı Sabah⁽²⁹⁾ gazetesi başyazarı Ali Kemâl⁽³⁰⁾'in Ankara Hükümeti tarafından muhakeme edilmek üzere İstanbul'da yakalanması ve Nurettin Paşa⁽³¹⁾'nin nezaretinde Ankara'ya götürülürken İzmit'te yolda halk tarafından

(28) *Rıza Tevfik, Son Anadolu Vukuatı ve Hakiki Türkler, Alemdar, 11 Temmuz 1920; başyazarı.*

(29,30) *Ali Kemâl (1869 -1922) ve Peyam-ı Sabah: Milli Mücadele karşıtı olan gazeteci ve siyaset adamıdır. 1919 sürecinde İçişleri ve Maarif Nazırlıklarında bulunmuştur. Peyam-ı Sabah Gazetesi'nin başyazarlığını yaptığı dönemde her fırsatta Milli Mücadele'ye karşıt yazılar yazmıştır. 1922 yılında tutuklanıp Ankara'ya götürülürken İzmit'te halk tarafından linç edilerek öldürülmüştür.*

(31) *Sakallı Nurettin Paşa (1873 -1932): Korgeneral, Kurtuluş Savaşı komutanlarından.*

linç edilmesi, muhalifleri büyük ölçüde korkutur ve Rıza Tevfik'te de çok etkisi yaratır. İşte, Rıza Tevfik de, aynı akıbete uğrama endişesiyle, İngiliz sefaretinin de aracılığı ile, o sırada Mısır'a gitmekte olan Galata rıhtımında bekleyen Egypt (*veya Alexandre*) adlı bir yük gemisiyle 9 Kasım 1922'de Türkiye'den kaçır. Vapurun güvertesinden İstanbul'un güzelliğine hasretle bakmış ve hatırına şu dörtlük gelmiştir:

*Yazık ki, bedenimde ruh kalmadı artık
Eski bir kefenden başka da örtüm yok.
Ey dostlar, azizler, hatırlayınız beni,
Öyle bir sefere çıktım ki; benim için dönüş ihtimali kalmadı.*

Bir süre sonra gemi Yunanistan üzerinden Mısır'ın İskenderiye limanına varır. Rıza Tevfik İstanbul'dan ayrıldıktan sonra çocuklarının yanına Amerika'ya gidip oraya yerleşmek niyetindedir, fakat gerekli olan yol parasını bulamayınca Kahire'de kalır. Oradan, Meclis-i Mebusan'dan arkadaşı olan Kahire'de karşılaştığı Ürdün Kralı Emir Abdullah'ın davetine uyarak Ürdün'e gider. Öğrenimini İstanbul'da yapmış olan ve çok güzel Türkçe konuşan Emir Abdullah, Rıza Tevfik'e çok yakınlık gösterir. Ona maaş bağlar. Amman'da, ona Divan Tercümanı ve Sıhhiye ve Âsar-ı Âtika Müzesi müdürlüklerini verir. Bu görevlerde uzun yıllar çalışır. 1928 yılında, Amerika'da bulunan çocuklarını ziyaret etmek üzere New York'a gider. Burada kaldığı süre içinde Türk ve Arap edebiyatı, doğu mistizmi ve tasavvuf felsefesi hakkında çeşitli konferanslar verir, bazı dergilerde makaleleri yayınlanır.

Rıza Tevfik, 1934'de Ürdün'deki resmi görevinden emekli olarak Ürdün-Amman'dan ayrılır. Eşi ve küçük oğlu Nazifle birlikte Lübnan kıyısındaki Beyrut-Trablusşam karayolu üzerinde bulunan Cünya köyüne taşınır. 1934 yılında Kıbrıs'a yaptığı bir gezi sırasında dost ve arkadaşlarının teşvikiyle ilk defa şiirlerini bir araya getirir ve **Serâb-ı Ömrüm** adıyla bir kitap halinde Lefkoşe'de yayınlar. Rıza Tevfik'in, Cünya'da geçirdiği günleri; hayatının en hayırlı yılları demesine rağmen, ömrünün en acıklı ve verimsiz dönemi olmuştur, o sırada yazdığı şiirleri vatan hasreti ve sıla özlemi ile doludur. 1936 yılında Oxford'a, oradan Londra ve Paris'e gider.

Türkiye'deki dostlarının ve çocuklarının sürekli ısrarları üzerine, Cumhuriyet idaresinin Yüzellilikleri affeden kanunu çıkardığı 1939 tarihinden beş yıl sonra Haziran 1943'de yurda döner. Rıza Tevfik yurda dönüşünü geciktirmesinin sebebini "Orada dikili bir ağacım

bile yok ki, gelip ne yapayım?" diyerek açıklamaya çalışmıştır. Rıza Tefvik, kendi ifadesiyle, "hesaplaşmak için değil, vedalaşmak için" yurda dönmüştür.

*Bugün seksen yaşındayım
Uçurumun başındayım
Yoldaşlardan geri kaldım
Hâlâ binek taşındayım*

Yaşı bir hayli ilerlemiş olmasına rağmen Türkiye'ye döndükten sonra da boş durmaz. Ernest Ramsaur; Jön Türkler ve 1908 İhtilali adlı doktora tezinde belirttiği gibi, Rıza Tefvik'in kendisine 16 Mart ve 24 Mayıs 1941 tarihlerinde iki tane İngilizce yazılmış mektubu olduğunu, bu mektuplarda Jön Türkler ve Bektaşiler arasında bir ilişkiden söz ettiğini söyler. Bu mektubun ilginç yönleri şunlardır:

"Bektaşiler gerçekten de diğer gizli mezheplere kıyasla en liberal dervişlerdir. Hiç biri devlet dini olan Sünniliğin şartlarını yerine getirmeyi gerekli görmez. Türk İmparatorluğunun başlangıç yıllarından beri bu mezhep, diğerlerinin yanı sıra, itibar ve saygı görmüştür. Yeniçerilerin hepsi Bektaşî'ydi. Bu ünlü askeri örgüt yozlaşmaya başladığında, II. Sultan Mahmut ta-

rafından tümüyle, mezhebin sivil üyeleri ve şeyhleri de dâhil olmak üzere ve ıslahata karşı inatla ve terbiyesizce direndiklerinden ötürü ortadan kaldırılmıştır. Gene de Türkiye'de çok Bektaşî vardır. Bektaşî babalarının ve dervişlerin çoğu okuma yazma bilmezler; ancak İstanbul'da ve diğer kültür merkezlerinde yüksek makamlarda görevli olan kültürlü Bektaşiler vardır. Ben şahsen birkaç vezir, bir elçi ve birçok hâkim, şair vb. tanıyorum. En az iki Bektaşî Şeyhülislamı vardır, birisi Musa Kâzım Efendi'dir, İttihat ve Terakki Cemiyeti lideri Talat Paşa'nın kabinesinde görev almıştır.

Rıza Tefvik

Son günlerinde

Talat Paşa, benim gibi, hem Bektaşî ve hem de Mason Üstadı'dır. Bu nedenle Bektaşî Kardeşliği, Türkiye'de daha hoşgörü sahibi ve inançlara karşı daha özgür bir tavır benimseyecek bir idare için girişilecek herhangi bir siyasi ihtilal ya da toplumsal devrimi sevinçle karşılayacak bir fikrî yapıya sahiptir. İhtilalci Komite'nin İstanbul'daki üyeleri arasında hayli Bektaşî vardı; hemen hemen bütün Bektaşîler, komiteye amacını gerçekleştirmesi için yardımcı oldular."

Ölümüne kadar haftada birkaç defa olmak üzere Yeni Sabah gazetesinde edebiyat, dil, felsefe ve sa-

natla ilgili konularda pek çok makale ve bazı kitaplar yazdı. 1949 yılının son aylarında kısmî felç ve zatürree tedavisi için yattığı İstanbul Gureba Hastanesi'nde 30 Aralık 1949 Cuma günü hayata gözlerini kapadı.

*Şu bihûde ömrüm hadde yeterse
Ecel bir çukura beni iterse
Hâsılı kör kandilin yağı biterse
"Püf" demeden söner, nefes istemez.*

Cenazesi karla karışık yağmurlu bir Pazar günü 1 Ocak 1950'de Şişli Camisinden kaldırılır. Mezarı, Zincirlikuyu Asri Mezarlığı'nda bulunmaktadır.

"İçinde doğduğumuz, büyüdüğümüz, yaşadığımız bu engin âlem her güzelliğin membağıdır. Gökleriyle, denizleriyle, dağlarıyla, taşlarıyla, çiçekleriyle, kuşlarıyla, böcekleriyle, akarsularıyla hayatın ve güzelliğin tükenmez membağıdır. Onunla düşüp kalkan, onun hakkında geniş bilgi edinen büyük bir zevk duyar ve şiirin en yüksek mânâsını keşfeder. Hatta ölümden korkmaz, nefret etmez, yalnızlıktan sıkılmaz."(32)

(32) *Munise Başikoğlu Hatıraları VII, Babam Rıza Tevfik, Tarih ve Toplum, Cilt 11: Mart 1989*

Rıza Tevfik, düzensiz ve uzun süren okul tahsiline rağmen şaşılacak kadar geniş bilgi sahibidir. Fransızca, İngilizce, Almanca, İtalyanca, Lâtince, İspanyolca, Arapça ve Farsça gibi sekiz lisanı okur, yazar ve konuşurdu. Tarih bilgisi, hafızası, sohbeti, zekâsı, pehlivanlığı, kaslı vücudu, nüktesi bütün tanıyanlarca övülürdü. Bundan başka hatip, şair, pehlivan, doktor, sahne sanatçısı olarak bilinirdi. Kısacası eskilerin deyimiyle hezârfen (*bin hünerli*) ve kelimenin tam anlamıyla "feylesof" bir insandı. Rıza Tevfik, okul hayatından beri isyancı, ferdiyetçi, o gün için dillerde dolaşan hürriyete tutkun, disiplinsiz, her şeye ve her zaman muhalif mizacı ile tanınırdı. Çocukluğundan beri başına gelenler ve özellikle sürgünde geçirdiği 21 yılın tortusu, çoğu şiirlerine bezginlik, hüznün ve kötümserlik hâlinde sinmiştir. Felsefi nesir, edebî inceleme, tenkit ve şiir türlerinde eserler vermiştir.

Felsefi sahada: Felsefe Dersleri, Mufassal Kamus-ı Felsefe (c harfine kadar), Abdülhak Hâmid'in Mülâhazat-ı Felsefîyesi... Tenkit ve incelemeleri: Ömer Hayyam, Tevfik Fikret. Bir kısım hatıralarını, "Biraz da Ben Konuşayım" adıyla kaleme almış, şiirlerini "Serâb-ı Ömrüm" adıyla toplayıp bastırmıştır. Tek kitabı olan Serab-ı Ömrüm'de yer alan şiirlerde aruz ölçüsünü kullanmıştır. Mizahî ve taşlamalı şiirlerini bu kitaba almamıştır. Şiirlerinde Yunus Emre'den Dertli'ye kadar, Halk ve Tekke şairlerinin kullandığı canlı dili ve hece veznini örnek almıştır. Bu yüzden, halk ve gençler üzerinde etkisi büyük olmuş, 1914'ten sonra yetişen Beş Hececiler de az çok onu takip etmişlerdir.

*Rıza Tevfik'in
1907 tarihli fotoğrafı*

Masonluğu

Masonluk yanında Yakın Çağ Türk siyasi tarihiyle yakından ilgilenen Kardeşler, Ernest Edmondson Ramsaur⁽³³⁾ adını, onun 1972 (*ikinci basım 1982*) yılında "Jön Türkler ve 1908 İhtilâli" adıyla Nuran Ülken (Yavuz) tarafından Türkçe'ye kazandırılan ünlü eseri ile tanırlar. Rıza Tevfik'in Ramsaur'a hitaben yazıp gönder-

(33) *Dr. Ernest Ramsaur Jr., Jön Türkler ve 1908 İhtilâli, Sander Yayınları, İstanbul, 1982; Dr. Ramsaur, kitap üzerindeki çalışmalarını 1948 - 50 yılları arasında İstanbul'da Amerikan Konsolos Yardımcısı olarak tamamlamıştır.*

diği 16 ve 24 Mayıs 1941 tarihli iki mektubu son derece önemli bilgileri kapsamaktadır.⁽³⁴⁾ Ramsaur'un kendisi de, "Jön Türklerle Bektaşiler ve Masonlar" arasındaki ilişkileri ele alıp incelediği kitabında⁽³⁵⁾, Rıza Tevfik'in mektuplarından birinde yer alan son derece önemli bilgilere geniş bir şekilde yer vermiştir. Son olarak, Amerika-New York'ta yaşayan ortanca kızı Selma Rıza hanıma, Ramsaur'un göndermiş olduğu 13 Ocak 1941 tarihli mektup dikkatle okunduğunda görüleceği gibi; Ramsaur, Rıza Tevfik'e, Jön Türk hareketinin oluşumu ve 1908 İhtilali ile ilgili son derece can alıcı sorular yöneltmişti. Sonuç olarak, bu cevapların önemli bir bölümü Ernest Ramsaur'un aşağıda adı geçen makalesinde yer alır. İttihatçıların büyük bir bölümü Bektaşilik (Talat Paşa, Şeyhülislam Musa Kâzım Efendi, Resneli Niyazi Bey, Rıza Tevfik vb.) taraftarı ve Hürriyetçilerin büyük bir bölümü (Bursalı Mehmet Tahir Bey, Binbaşı Süleyman Askerî, Rıza Tevfik vb.) Melâmi'lik⁽³⁶⁾ taraftarı olarak bilinirdi.

Rıza Tevfik'in Serâb-ı Ömrüm kitabında Masonlukla ilgili bir kıta yer alır; kıtada "Varlık! O nasıl perde ki, ardında hakikat."sembolizma ve felsefe sözünü dile getirir. Bu sözde, 'hakikatin üstünü gerçek (varlık) örter' sözünü büyük bir ustalıklarla yerine getirmiştir.

Varlık! O nasıl sırr-ı hüveydâ ki bilinmez !..

Varlık! O nasıl perde ki ardında hakikat !..

Varlık! O ne endişe ki bilmekle silinmez!

Varlık! O nasıl gölge, nasıl duygu, ne hâlet?⁽³⁷⁾

Masonlukta, öteden beri gelen "Locada siyaset ve din konuşulmaz!" ilkesi vardır. Bu ilkeyi kuran da, bozan da Masonluk âlemine girmiş

(34) Abdullah Uçman, Ramsaur'dan Rıza Tevfik'e Bir Mektup, Tarih ve Toplum, Cilt 22, Sayı 128, Ağustos 1994

(35) Ernest Ramsaur, The Bektashi Dervishes and Young Turks, The Muslem World, c. XXXII, Ocak 1942, s. 7

(36) Melâmi: Hamdün-ı Kassâr (ölm. 884) tarafından Nişabur'da kurulan bir tasavvuf okulu. Bu meslek mensupları, 'içlerinde olanın aksine davranmayı' ilke edinmişlerdir. İç dünyalarında samimiyetin en üst derecelerine ulaşmaya çalışırlar. Başkalarının "kınamalarına" aldırılmazlar. Taç, hırka, âyin, zikir, tekke gibi şekli unsurlar, Melâmetiler için mühim değildir. Bu itibarla, Melâmilik bir tasavvuf okulu olmaktan ziyade, bir Yaşam Biçimi'dir, bir tarz, üslup ve Meşrebidir. ÖZ önemlidir. Mâide Suresinin 54. ayetindeki "kınayanın kınamasından korkmazlar" ifadeleri, "kınananlar" anlamında Melâmilere ilham kaynağı olmuştur.

(37) Rıza Tevfik, Serâb-ı Ömrüm, Kıbrıs-Lefkoşa, 1934, şiirinden 5. kıta

Masonlardır. Yani, Masonluk değil, Masonlardır. İttihat ve Terakki ile Hürriyet ve İtilaf arasındaki ihtilafları ve çekememezlikleri Mason Localarına ilk sokaclar 1918'de Büyük Üstat Rıza Tevfik'in dönemindeki Masonlardır. Mason Locaları içinde ilk İttihatçı temizliğini yapan ise, yine eski bir İttihatçı, Hürriyet ve İtilaf Fırkasının 1911 yılındaki kurucularından olan Büyük Üstat Rıza Tevfik'tir. Rıza Tevfik, hayatı boyunca aşırılığını frenleyemediği söylemler arasında zigzaglar ve çelişkiler çizmiş biriydi. Okuyan ve dinleyenler için çekiciliği inkâr edilemeyecek üslubuyla, 1908 -1909'larda Abdülhamit'i en şiddetli eleştiren, 1918'de ise onun hakkında en övgü dolu mersiyeyi yazan oydu. Mütareke Dönemi'nin gözde isimlerindendi. Mustafa Kemâl'e ve Kuvay-ı Milliye'ye o dönemde düşman olmuştu. Maarif Nazırlığı, Şûra-yı Devlet Reisliği gibi görevlere atanmış, Sevr Antlaşması'nı imzalayan heyette de bulunmuştu.

Rıza Tevfik, Masonluğa nerede ve ne zaman girmiştir? Tespit edebildiğimiz kadarıyla Rıza Tevfik, Masonluğa Avrupa'da (38) girmiş, İstanbul'daki Masonluğa katılmıştır. Fakat hangi locaya girdiği kesin olarak belli değildir. Rıza Tevfik, 1918 yılında, Hürriyet ve İtilaf Cemiyeti tarafından güvenilir bulunduğu ve İttihatçılara düşman olduğundan Büyük Üstat olarak Büyük Loca'nın başına getirildi. İspanyol Obediyansı'na bağlı La Constitution Locası, 26 Aralık 1909 tarihinde 8 numaralı Meşrutiyet Locası adı altında Türkiye Yüksek Şûrası'na katılmıştır. Meşrutiyet Locasının ilk Üstad-ı Muhteremi eski Maliye Bakanı Mehmet Cavittir. Öteki Kardeşler arasında Şeyhülislâm Musa Kâzım Efendi, Dr. Rıza Tevfik, Refet Paşa(39), Dr. Nurettin Râmih sayılabilir. Bu Loca dört yıl kadar çalıştıktan sonra 31 Mayıs 1913'de uykuya girmiştir. Rıza Tevfik'in, olsa olsa, İspanyol Obediyansı'na bağlı La Constitution Locası'na tebenni etmiş olacağı ileri sürülebilmesine rağmen, ilk olarak nerede ve hangi Locada tekris olduğu tam olarak bilinmemektedir.

1908 Devrimi ile birlikte İstanbul'da beliren hürriyet havası Türk Masonlarının ulusal örgüte kavuşturulması arzularını harekete geçirmişti. İlk Türkiye Yüksek Şûrası'nı 1861 yılında Sadrazam Said Halim Paşa'nın babası Prens Abdulhalim Paşa kurmuş, fakat bu örgüt 1908'e kadar çalışmamıştı. Türkiye Yüksek Şûrasının 10 Haziran 1907'de Brüksel'de toplanan Uluslararası Hâkim Büyük Umumî Mü-

(38) *Rıza Tevfik'in Mason olmadan gittiği yabancı ülkeler: Avusturya, İngiltere, Fransa.*

(39) **Refet (Bele) Paşa** (1881 -1963): *Tümgeneral, Kurtuluş Savaşı komutanlarından. Asker ve politikacı.*

fettişler konferansında, Mısırlı Yakup 33°K. ve masonik faaliyetleri nedeniyle tanınan Joseph Sakakini 33° K., Mısır Yüksek Şûrası'ndan Prens Abdulhalim Paşa'nın yeğeni Prens Aziz Hasan Paşa 33° K.'e yardımcı olarak verilirler. 3 Mart 1909 tarihinde Edirne Mebusu Rıza Tevfik ve beraberinde 14 Mason 33. dereceye yükseltirler. Bu tarih Yüksek Şûra'nın fiili olarak kurulduğu gündür. Bu Kardeşler, Türkiye Yüksek Şûrası'nı tahsis ederek Prens Aziz Hasan Paşa'yı Hâkim Büyük Amir ve Mehmet Talat Bey'i Umumî Müfettiş (*Büyük Umumî Nazır*) seçerler. Rıza Tevfik'in Türk Masonluğuna 33° ile kabul tarihi 3 Mart 1909'tür. Türkiye Yüksek Şûrası için yapılan işlem şu şekildedir:

"Sonuncu ve 33° dereceyi:

Mün. K. Mehmet Talat Beye ve biz ikimiz, Mün. K. Cavit Beye ve biz üçümüz, Mün. K. Rahmi Beye ve biz dördümüz, Mün. K. Mithat Şükrü Beye ve biz beşimiz, Mün. K. Dr. Rıza Tevfik Beye ve biz altımız, Mün. K. Nesim Mazliyah'a ve biz yedimiz, Mün. K. Mişel Noradungyan'a ve biz sekizimiz, Mün. K. David. J. Kohen'e ve biz dokuzumuz, Mün. K. Osman Âdil Beye ve biz onumuz, Mün. K. Asım Beye ve biz on birimiz, Mün. K. Mehmet Arif Beye ve biz on ikimiz, Mün. K. Mehmet Fuat Hulusi Beye ve biz on üçümüz, Mün. K. Galip Beye tevcih eyledik."

Türkiye Yüksek Şûrası, kurulur kurulmaz, Vatan, Muhibban-ı Hürriyet, Vefa ve Şafak Locaları kurulur. Bunlara yabancı obediyan kökenli Resne, Uhuvvet-i Osmaniye ve Rönesans Localarının delegeleri de katılmışlardır. Türkiye Yüksek Şûrası 9 Temmuz 1909 tarihli mektupla bu Locaların delegelerini Türkiye Büyük Locası'nın kurulması amacıyla 13 Temmuz 1909 tarihinde toplanacak Genel Kurul'a davet eder. Toplanan 14 Kardeş Türkiye Büyük Locası'nın kurulması kararını alır; ancak toplantıda yeterli çoğunluk sağlanamadığından 1 Ağustos 1909 tarihinde 29 delegenin katılımıyla yeniden toplanılır. Yapılan oylamanın sonucunda Meclis-i Mebusan Başkan Vekili ve İçişleri Bakanı Mehmet Talat Paşa Büyük Üstat, Dr. Rıza Tevfik de Büyük Hatip seçildiler. İptal edilen ve yeniden yapılan Genel Kurul toplantılarında Mehmet Talat ve Rıza Tevfik yoklardı ve delege bile değillerdi.

Rıza Tevfik'in Büyük Üstatlığı (ve Faik Süleyman Paşa'nın Büyük Üstat Kaymakamlığı) Birinci Dünya Savaşı'nı takip eden mütareke dönemine rastlamaktadır O yıllarda ülkenin geçirdiği kara günler ağır-

lığını büsbütün arttırmıştır. Rıza Tevfik Büyük Üstat'lık görevinde sadece bir yıl kalabilmiş (1918) ve dönemini tamamlamadan, Şûra-ı Devlet Başkanlığına seçilmesi üzerine istifa etmiştir. Bunun üzerine 1919-1921 dönemi için Selamet Locası'ndan Fuat Hulusi Büyük Üstat, Büyük Üstat Kaymakamlığına da Moiz Fresko⁽⁴⁰⁾ seçilmiştir.

Rıza Tevfik, 1911'de iktidara muhalefet gazetelerindeki yazısıyla çartarken Şeyhülislâm Musa Kâzım Efendi⁽⁴¹⁾'nin de Masonluğunu kamuoyuna duyurmak ve böylece İttihat ve Terakki'ye karşı bir tepki uyandırmak fikri ile Şeyhülislâm'ın "farmason" olduğunu da yazmıştı. Meclis'e 1911'de tavriri hazırlayanın Hürriyet ve İtilaf Partisi üyelerinden Edirne mebusu Rıza Tevfik ve dört arkadaşı olduğu bilinir. Tavriri, "sakalından utanmaz farmason kâfiri gene, döndü, dolaştı, karşımıza çıktı" ibaresini içermektedir. Zira bir önceki kabinede Musa Kâzım Efendi'nin yeri vardır. Bu tavriri üzerine Musa Kâzım Efendi söz alır ve kürsüden Masonluk nedir, ne değildir? ve Mason kimdir, kim değildir? konusunda, aydınlatıcı bir konuşma yapar:

"Kıymetli Hazirun. Şimdi konuşmamdan sonra, şayet aranızda; her daim insanın ve insanlığın yardımında olacağına ve fakirlere yardım edeceğine; hangi ahval ve şerait içinde olursa olsun; o kişiyi tıpkı kendi dilinden ve dinindenmiş gibi kabul ederek ona sevgi ve hürmet besleyeceğine; kutsal aile varlığını ihmal etmeyeceğine; dünyada en büyük varlığın Allah'tan başka varlık olmayacağına; bir gün vatan tehlikeye girerse, gözünü kırpmadan canını fedâ edeceğine; Kuran-ı Kerim'e el basmak suretiyle yemin eden var mı? Varsa lütfen ayağa kalksınlar kendilerini tanımak ve nurlanmak isterim."

---

(40) 26 Ocak 1918'deki Büyük Loca Levhasında Büyük Üstat olarak Fuad Hulusi Demirelli'nin ve Büyük Üstat Muavinliğine Moiz Fresko'nun atanmış olduğu Localara tebliğ edilmiştir.

(41) **Şeyhülislâm Musa Kâzım Efendi** (1858 -1910): 1858 yılında Erzurum-Tortum'a bağlı Pehlivanlı köyünde doğmuştur. Balıkesir'de başladığı, Konya'da devam ettirdiği medrese öğrenimini İstanbul'da tamamladı. Galatasaray Lisesinde, Darülmualimin ve Darülfünun'da hocalık yaptı. Meclis-i Ayan üyeliğine seçildi. 1910 yılında Şeyhülislamlığa getirildi. Edirne'de sürgünde öldü. İttihatçı, din âlimi, Naşibendiye ve Bektaşî tarikati üyesi ve Masondur. Selanik-Macedonia Risorta Locasının Üstadı Muhteremliğini yapmıştır. Türkiye Büyük Locası'nın kurulmasından sonra 1909 tarihinde Meşrutiyet Locasına girmiştir.

O gün Meclis'te mason kardeşlerden hiçbiri bulunmadığı için kimse ayağa kalkmaz, bunun üzerine Musa Kâzım Efendi elinin ayasını kürsüye vurarak "Bendeniz 'ettim' efendim" nidasıyla, bütün üyeler ayağa kalkar, hocayı alkışlayarak; "Yaşa Hocam, Varol Hocam, bizi Nur içinde bıraktın, devam et Hocam" avâzeleri ile hocayı kürsüde 20 dakika daha tutarlar.

Musa Kâzım Efendi'nin konuşması bittikten sonra, usulen söz hakkı takrir sahiplerininindir. Meclis-i Mebusan'ın o tarihli celsesinin zabıtları şu kaydı düşmektedir: "Şeyhülislâm Hazretlerinin görüşmeleri bittikten sonra, takrir sahipleri kendilerine söz verilmek üzere kürsüye davet edildiler. Meclis-i Mebusan'dan "fırar" etmiş oldukları anlaşılma söz hakları sakıt oldu." Takrir sahipleri Rıza Tevfik ve arkadaşları büyük bir gaf yaptıkları, Şeyhülislâma hakaret etmiş oldukları, dolayısıyla başlarına çok kötü olaylar gelebileceği düşüncesiyle Meclis'ten kaçmışlardır.

Büyük Üstat Rıza Tevfik, göreve gelir gelmez, 1918'de hemen şiddetli bir İttihatçı temizliğine girişti. Rıza Tevfik bu mütareke döneminde

Rıza Tevfik 1917

Hürriyet ve İtilaf siyasetini tam anlamıyla Masonluk âlemine sokmuş, İttihat ve Terakki Partisi'ne mensup oldukları için birçok Kardeşi uzaklaştırmış ve bunların isimlerini kapsayan cetvelleri basına ve polise duyurmuştu. Büyük Üstat Rıza Tevfik'in ihbarları üzerine birçok Locanın arşivine el kondu ve birçok Mason İttihatçılık suçlaması ile sürgün edildi. Bu yayınların ve gayretlerin sonucu olarak, o zaman iktidara geçmiş bulunan Hürriyet ve İtilaf Partisi de Masonluğa aleyhtar bir politika takip etmiş, Locaları halktan da destek alarak basmayı kararlaştırmıştı.

Masonların merkezi Beyoğlu-Kuloğlu Sokakta bir bina içerisindeydi. Hürriyet ve İtilafçıların merkezi basacaklarını vaktinde

Rıza Tevfik'in en son resmi

haber alan Vefa Locası Üstadı Muh-
teremi Nail Reşit, Emin Ali, Dr. Jak
Suhami ve birçok Kardeş hemen ko-
şarak keyfiyeti oradaki Kardeşlere
bildirmişler; bütün evrakı ve defter-
leri alıp kaçmışlardı. Bu sırada Nail
Reşit Kardeş baskına memur edilen
bir kişi ile görüşmeye karar vermiş-
ti; ondaki yanlış kanaatleri düzet-
meye ve Masonluk ilkelerini aşıla-
maya başarılı oldu. Hatta bir süre
sonra bu kişi de tekris edildi. Bu ara-
da Dr. Rıza Tevfik de 1918'de istifa
ederek Büyük Üstatlıktan çekildi ve
yerine Fuat Hulusi Demirelli geçti.

Rıza Tevfik'in, Türk Masonluğunda
resmen tanınması 1909 tarihidir; is-
tifa tarihi 1918'dir. Bu 9 yıl içerisinde
neler olmuştur? Her şeyden önce

Masonluk ve siyaset iç içe girmiş; Meclis'te bile siyasi bir konu olarak
Masonluk tartışılmıştır. 33° dereceye ve Büyük Üstatlığa kadar yük-
selmiş olan Rıza Tevfik'in bu davranışlarının aşırı hürriyetçi yapısın-
dan mı, yoksa mason ilke ve erdemlerine sadakatinden (?) mi veya
kendisine özgü yapısından mı ileri geldiğini anlamak güçtür.

SONUÇ

Bu satırlara; Rıza Tevfik'in Serâb-ı Ömrüm kitabındaki bir şiirle

"Varlık! O nasıl perde ki ardında hakikat."

masonik sembolizması ile ve son olarak "mâzi meğer masalmış" diye
biten:

*Hey Rızâ secdeye baş koy da inle!⁽⁴²⁾
Taşlar dile gelsin senin derdinle!
Efsane söyleyeyim; ağla, hem dinle,
O şerefli mâzi meğer masalmış!*

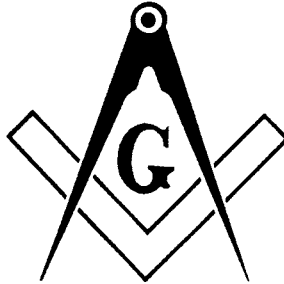
dörtlüğü ile son veriyorum.

(42) Rıza Tevfik, Harâb Mabeed,

KAYNAKLAR

- Abdullah Uçman, **Rıza Tevfik**, Timaş Yayınları, İstanbul, 1986
- Ahmet Akkan, **Büyük Üstatlar**, Mimar Sinan Yayınları, No. 21, İstanbul, 1997
- Behçet Necatigil, **Şiiri ve Sanatı Üzerine Rıza Tevfik'in Kendi Görüşleri**, İstanbul, 1997
- Celil Layiktez, **Türkiye'de Masonluk Tarihi**, Cilt:1, İstanbul, 1999
- Ernest Ramsaur, **Jön Türkler ve 1908 İhtilâli** (Çev. Nuran Ülken), İstanbul, 1972
- Feridun Kandemir, **Kendi Ağzından Rıza Tevfik**, İstanbul, 1943
- Feylesof Rıza Tevfik**, (Hürriyet ve İtilaf Fırkası neşriyatı), 1912
- Fikret Çeltikçi, **Hür Masonluk Tarihinden Notlar**, İstanbul, 1982
- Hilmi Yücebaş, **Filozof Rıza Tevfik**, Orhan Mete Matbaası, İstanbul, 1958
- İsmail Hikmet Ertaylan, **Ölümünden Sonra Rıza Tevfik**, İstanbul, 1950
- İsmail Yerguz, **Rıza Tevfik**, Engin Yayıncılık, İstanbul, 1997
- Kemalettin Apak, **Türkiye'de Masonluk Tarihi**, İstanbul, 1958
- Munise Başikoğlu, **Babam Rıza Tevfik**, Tarih ve Toplum, Cilt 10: Eylül 1988 -Aralık 1988; Cilt 11: Ocak 1989 - Mart 1989; Sayı I -VII
- Mustafa Ragıp Esatlı, **Ölümünden Sonra Rıza Tevfik**, İstanbul, 1950
- Orhan Koloğlu, **İttihatçılar ve Masonlar**, İstanbul, 1991
- Ramazan Gökalp Arkın, **Rıza Tevfik**, 2. Baskı, Resimli Ay Matbaası, 1939
- Refî Cevad Ulunay, **Rıza Tevfik**, İstanbul, 1943
- Soner Yalçın, **Beyaz Müslümanların Büyük Sırrı**, Efendi -2, Doğan Kitap, 2006
- Tamer Ayan, **Atatürk ve Masonluk**, Genişletilmiş 2. Basım, İstanbul, 2003
- Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasi Partiler**, Cilt 2, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999
- Yusuf Ziya Ortaç, **Portreler**, İstanbul, 1960
- 1909-1989 **Türkiye'de 80 Yılda Mason Locaları**, İstanbul, 1990

MASONLUK TARİHİMİZDE 1881-1918 DÖNEMİ

Yavuz Selim AĞAOĞLU

TURKISH FREEMASONRY FROM 1881 TO 1918

Freemasonry is a product of the Western world, which started in the Ottoman Empire's important cities like Thessaloniki which are in direct contact with the outside world. In the beginning, the lodge members were of ethnic origins. In time, Turks have started joining these lodges. Many of these were established throughout the Ottoman Empire during the Creman War and Tanzimat (Modernization) Era of the late Eighteenth Century.

Some of these were subject to tremendous power struggles of different Obediances. A good example is the struggle between the British and French Obediances in the Empire's richest and biggest state, Egypt. Out of these struggles came the call of duty for the early masons of the Ottoman Empire: "Why do we need to struggle with each other. Our target should be fighting with prejudices, and hatred caused by differences in religion and in opinion. Our aim should be uniting people with strong ties of love and brotherhood."

The Ottoman elite united around this call and started the **Young Turks** movement. They started the upheavel against the Red Sultan, Abdulhamid II. He finally had to establish the Second Constitutional Monarchy, because of the immense pressure from the Young Turks.

However, the conflicts of interest and differences in opinion caused by the Balkan Wars and then World War I caused the Ottoman Masons to divide into fragments and the Freemasonry was badly influenced by these conflicts.

Kaleden aşığı, eskiden Doğu surlarının bulunduğu bölgeden Aya Dimitriya Mahallesi'ne doğru yürüyerek inerken, insan ister istemez düşünüyor. Selanik ne kadar da İzmir'e, İskenderiye'ye ve Beyrut'a benziyor. Bu şehirlerin hepsi birbirinden farklı ve büyük değişimlere uğramış olsa da yazgılarındaki benzerlikler şaşırtıcı... Bu yazıda benzerliklerin ne olduğunu anlamak için, zaman içinde bir yolculuğa çıkacağız. Yolculuğa başlarken önce, Selanik'teki Aya Dimitriya Mahallesi'nin isminin Koca Kasım Paşa Mahallesi, Apostolu Pavlu Caddesi'nin de Islahhane Caddesi olduğu devirlere gideceğiz.

Bir mahalleden bahsederek başladığımızı göre şunu hemen belirtelim; eskiden, bu kozmopolit şehirlerde bile şehir halkı, mensubu oldukları millete göre birbirinden ayrılmış, farklı mahallelerde yaşıyorlardı. "Millet" tabirini özellikle kullandım; çünkü, Arapça "millet" kelimesi, Aramice kökenli olup "logos, kelâm" anlamından dolayı "Tanrının sözü etrafında toplanan inançlılar kitlesi" karşılığında kullanılırdı.⁽¹⁾ O nedenle, her şehirde birbirinden farklı inanca sahip "mil-

let"lerin, belirlenmiş toplumsal çevreler içinde yaşadığını söyleyebiliriz.⁽²⁾ Şimdi, yolculuk yaptığımız devrin en önemli özelliği ise "millet" kavramının Fransız Devrimi'nin de etkisiyle dinî aidiyetten ziyade, etnik aidiyet karşılığında kullanılmaya başlanması... Yani Yunanca "ethnos" kökenli "nasyon" kelimesine dayanarak anlaşılmaya başlandığı devirdeyiz.

Şehirde farklı etnik kökene sahip sadece yerel unsurlardan bahsetmek yeterli değildir. Çünkü bu şehirler, coğrafi konumları itibarı ile birer zengin ticaret limanı ve dünyanın her tarafından insanların gelip yerleştigi yerlerdi. Bu insanlar da geldikleri toplumun kimi özelliklerini ve müesseselerini yerleştikleri yeni şehirlere tanıştırmışlardı. Zengin ticaret imkanları zamanla gelişmiş bir burjuvazi ve bu burjuvaziye hizmet veren kurumlarını (mesela eğitim kurumlarını) da yaratmıştı. Üstelik bu şehirlerin, imparatorluğun merkezine uzak oluşları da görece bir serbestlik kazandırmıştı. Hem bu serbestlik, hem de ticaretin sağladığı etkileşim ve ulaşım imkanları, modern dünyayı etkile-

(1) Ortaylı, İlber, 22 Ekim 2001 tarihli Fener Patrikhanesi Konferansı, konferansın çözümlenmiş metni için Bkz. Tarih ve Toplum, Ağustos 2002, sayı:224, s:19-23

(2) Şehirlerin dini temellere göre şekillenmesi aynı zamanda üretim biçimlerini ve toplumsal işbölümünü de etkilemiştir. Bunun doğal sonucu olarak aynı şehirde yaşayan farklı cemaatler zamanla farklı mesleklerde uzmanlaşmışlardır.

yen yeni fikir akımları ile şehrin aydınlarını tanıştırmış. Hatta, giderek kendine özgü bir muhalif aydın zümrenin doğmasına da sebep olmuş. Öyle zannediyorum ki yolculuk yapacağımız şehirleri ilk bakışta birbirine benzer kılan temel özellikler bunlar.

Bu benzer özellikler bizi Masonlukla da tanıştırıyor. Masonluğun bir kurum olarak Batı Uygarlığı ile ilişkili olduğu, bilinen bir husustur. Günümüzün popüler tabiri ile "kökü dışarıda"dır. Gerçi "dışarı", "içerisi" tanımları bulunduğunuz konumu nasıl tanımladığınıza bağlıdır elbette ama en azından şurası muhakkak ki, içinde bulunduğumuz coğrafyaya Masonluk zengin ticarî ve diplomatik ilişkilerle "dışarıdan" gelmiştir. O nedenle yabancı obediyanlara bağlı locaların, evvela, dış dünya ile ilişkilerin yoğun olduğu bu şehirlerde kurulduğunu biliyoruz.⁽³⁾ Öncülerine 18. yüzyılda rastladığımız tek tek örnekler bütünlük arzetmese de, 19. yüzyılda giderek çoğalmıştır.

19. yüzyıldaki bu gelişmeyi sadece gelişen ticaretle, ekonomik

ilişkilerle açıklamak yeterli olmayacaktır. Başka ne sebeplerin olabileceği üzerinde de bir parça durmak gerekir. Fransız Devrimi sonrasında dönemde Napolyon'un tüm Orta Doğu tarihini etkileyen Mısır Seferi⁽⁴⁾ bu açıdan dikkat çekicidir. Bunun daha sonra Mısır'da sebep olduğu reformlar Osmanlı'daki yenileşme hareketlerini muhakkak ki etkilemiştir. Malum olduğu üzere, III. Selim ile ilk adımları atılan ve ardından II. Mahmud'la devam eden yenileşme hareketlerinin en önemlisi 1839 Tanzimat Fermanı'dır. Din ve mezhep ayrımı olmaksızın herkesin hukukunun Osmanlılık çatısı altında güvence altına alındığının, en azından hukukî bir metin içinde ifade edilmesi şüphesiz ki önemlidir. Tanzimat Fermanı'nı kaleme alan Mustafa Reşit Paşa'nın Londra Büyükelçiliği sırasında tekris edildiği iddiası⁽⁵⁾ ilginç bir detaysa da, bu hususun doğrudan Masonlukla ilişkilendirilmesini abartılı bulduğumu ifade etmeliyim. Bütün bir devrin sosyal - ekonomik - siyasal - kültürel gelişmelerinin yalnızca bir kişinin tekrîs edilmesine bağlanması

(3) Atabek, Reşat, "Masonluk Üzerine", Mimar Sinan Yayınları, İstanbul, 1994, s:176-184

(4) Napolyon'un Mısır seferi 1798-1799 tarihleri arasında olup buna sadece askerî bir sefer gözüyle bakmak doğru değildir. Uygarlık tarihine etkileri yanında sadece Mısır'da savaş ertesi başlatılan reformlar nedeniyle bile büyük önem taşır.

(5) Layiktez, Celil, "Türkiye' de Masonluk Tarihi", Yenilik Basımevi, İstanbul, 1999, s: 14-15

bence "fazla" romantik kabul edilebilir. İlk adım olarak Tanzimat'ın yabancı obediyanlara bağlı locaların çalışmalarını görece kolaylaştırmış olabileceği düşünülebilir. Ama, esas dönüm noktası her halde, Kırım Savaşı⁽⁶⁾ olsa gerektir. Batı orduları ile kurulan ittifakın yol açtığı etkileşim üzerinde dikkatle durulmaya değerdir. Kırım Savaşıertesinde açıklanan Islahat Fermanı⁽⁷⁾; konumuz açısından ele alınacak olursa, azınlıklara ve yabancılara eşitlik ifade etmesi ve yabancı tebaa mensuplarına elçiliklerin diplomatik himaye imkanını getirmiş olması ile dikkat çekicidir. Bu, loca faaliyetlerine de, o günün koşullarına göre, serbestlik ve kolaylık getirmiştir.

Şurası muhakkak ki bu tarihe kadar andığımız dönemde loca faaliyetlerine katılanlar hep yabancı tebaaya mensup olanlardan oluşuyordu. Zaten Masonluğun başlangıçta yerel halka cazip geldiğini söylemek mümkün değildir. Örneğin 19. Yüzyılın ilk yarısında bile Masonluk, yerel halk arasında (yani Müslüman-

lar, Rumlar, Ermeniler, Yahudiler vs...) tanrıtanımaz, karanlık, imansız, hain anlamına geliyor ve neredeyse bir küfür gibi kullanılıyordu. Ancak, bu yaklaşım değişecekti. Zamanla yerel unsurların da bu localara girmeye başladığını ve giderek Osmanlı bürokrasisinin elitlerinin de buna dahil olduğunu görebiliyoruz.

Diğer taraftan, dikkat çekici bir husus da artık masonik faaliyetlerin sadece belli başlı zengin ticaret şehirlerinde değil aynı zamanda İmparatorluk Merkezi başta olmak üzere diğer şehirlerle de yayılmaya başlamasıdır.

Islahat Fermanı'nın ardından yabancı obediyanların faaliyetlerinin arttığını yukarıda ifade etmiştik. Örneğin, Fransa Grand Orient'i, İngiltere, İtalya, İskoç, İrlanda, Almanya, Marsilya, Romanya ve Yunanistan Büyük Localarına bağlı localar bu faaliyetlerini sürdürüyordu. Hatta, bazı obediyanların bölge Büyük Locaları kurduğuna da rastlıyoruz. Ancak bu bölge Büyük Locaları etkinliklerini koruyamamışlardır.⁽⁸⁾

(6) 1853-1856 tarihleri arasında cereyan eden Osmanlı-Rus Savaşı olarak da geçen Kırım Savaşı'nda Fransa ile İngiltere Rusya'ya karşı Osmanlı tarafında yer almış ve savaş müttefiklerin zaferi ile sonuçlanmıştır.

(7) Islahat Fermanı, 18 Şubat 1856'da Abdülmecid devrinde ilan edilmiştir.

(8) Örneğin İzmir' de kurulan ve Fransız Obediyansına bağlı Grand Loge de Turquie buna örnektir. Bu Büyük Loca'ya bağlı 6 Loca olmasına mukabil çalışmalar devam edememiştir. Keza İngiltere Birleşik Büyük Locası'na bağlı bir Bölge Büyük Locası da İstanbul'da kurulmuş ve 1884'te etkinliğini yitirmiştir.

Bu yazdıklarımıza, aynı devlet sınırları içinde çalışan farklı obediyanların birbirleri ile rekabet içinde olduğunu da ilave etmek zorundayız. Kimi zaman farklı obediyanlara bağlı localar arası yakın ve olumlu ilişkilere rastlansa da bir rekabetten bahsetmemiz gerekiyor. Bu rekabet sadece üye kazanmak veya birbirinden üye "almak" şeklinde de değildi. Unutmayalım ki, 19. yüzyılın ikinci yarısında giderek kızışan ve hesaplaşma içine giren bir dünya vardı. Böyle bir tablo içinde denebilir ki, Batılı hükümetler, yabancı konsoloslukların himaye ettiği locaları Doğu'daki etki alanlarının genişlemesine yardımcı birer misyoner kurum gibi görüyorlardı. Hatta araştırmacı Paul Dumont XX. yüzyıl başına kadar sürecek bu durum için "Sömürge Masonluğu" tabirini kullanmaktadır.⁽⁹⁾ Diğer taraftan Osmanlı'nın fütuhata dayalı klasik imparatorluğunun modern bir devlet yapısına dönüşüm projesi, ister kabul edelim ister etmeyelim, yabancı ülkelerin baskısı altında yürüyordu. Ama, bu hususlar sadece politik kaygılar açısından düşünülmemelidir. Çünkü biliyoruz

ki o dönem locaları kendilerini, Batı'nın aydınlanmacı fikirlerini Doğu'ya taşıyan birer vasıta olarak da görüyorlardı.

Diğer taraftan bu aydınlanmacı fikirlerin sadece Fransız Devrimi'nden kaynaklandığını söylemek de doğru olmaz. Örneğin, İtalya'da başını Mazzini ve Garibaldi'nin çektiği ve başarısızlıkla sonuçlanan 1834 ve 1848 ayaklanmaları da unutulmamalıdır. İtalya'dan kaçan devrim yanlılarının sığındığı yer Osmanlı idi⁽¹⁰⁾ ve bunlar getirdikleri cumhuriyetçi fikirler ile İtalyan Masonluğu'nun Osmanlı'daki itici gücü olmuşlardı.

Obediyanlar arası rekabete örnek olarak Osmanlı'nın en zengin ve önemli eyaleti olan Mısır'da Fransız ve İngiliz obediyanlarının rekabeti gösterilebilir. Osmanlı'nın Mısır eyaleti ile yaşadığı derin sorunlar da bu bölgede Masonluğun hızla örgütlenmesine zemin sağlamış olabilir. Yerel halkın katılımı ile birlikte yabancı ritüellerin yerel dile tercümesi de ilk defa Mısır'da yapılmıştır.⁽¹¹⁾ Aslında localar bağlı buldukları obediyanın dili ile çalışıyorlar ve gerektiğin-

(9) Dumont, Paul, 26 Mart 2008 tarihli yayınlanmamış İzmir Konferansı.

(10) Iacovella, Angelo, "Gönye ve Hilal", Tarih Vakfı, İstanbul, 2005 s: 11.

(11) Bir örnek olması açısından İstanbul'da da 1867 tarihinde L'Union d'Orient Locası'nda Müslüman adayların hazırlanmış Türkçe ritüellerle tekeris edildiğini biliyoruz.

de toplantı içinde tercümele yapıyorlardı. Bu güçlükler, yerel unsurların Masonluğa katılımının hızlanması ile, farklı dillerde çalışan localarla aşılmıştır. Ancak, şurası muhakkak ki Masonluğun Mısır'daki gelişimi ve kurumlaşması bizim açımızdan büyük önem taşımıştır. (12)

Farklı bakış açılarını da yazımızda bu yolculuğa katmaya çalıştık ama sanırım esas unsuru hiç unutmamak gerekiyor. Masonluğun özgürlük, eşitlik, kardeşlik, adalet ve gelişme/ilerleme fikirleri, hem genel, hem de bölgesel sıkıntılar düşünülecek olursa, her kökenden gelen aydın zümreyi kendisine çekiyordu. Hiç şüphe yok ki, farklı etnik ve dinî kökene bağlı Kardeşlerin bir arada bulunduğu Evrensel Kardeşliği temel alan yaklaşımı ile Masonluk önemli bir ihtiyaca cevap veriyordu. Neticede, tüm bunların bileşkesi Masonluğu kısa zaman içinde çok önemli ve ayrıcalıklı bir konuma getirmiştir. Nasıl getirmesin ki; bakın l'Union d'Orient (*Doğunun Birliği*)

Locasının açılış töreninde Üs. Muh. neler söylemiş:

"Bugüne kadar birbirini küçümsemekten, birbirine baskı yapmaktan ve birbirlerinden nefret etmekten başka bir şey yapmamış çeşitli ırkların oturduğu (...) medenî ya da dinî kanunların, farklı tarikatların ve cemiyetlerin insanları birleştireceği yerde ayırmaktan başka bir şey yapmadığı bu ülkede, tek geçerli ilaç (...) tek amacı bu çeşitli ırkların gerçek birliğini, onların birbirini sevmesini, birbirine değer vermesini sağlamak ve karanlıklara gömülmüş olanları aydınlatmak amacını taşıyan Masonluktur".(13)

Ya da I Proodos (*Terakki*) Locasının Hatibi bakın nasıl hitap etmiş:

"Aramızdaki bu ayrılıklar, bu kinler niye? (...) Bizim önümüze koyduğumuz hedef, önyargılarla mücadele etmek, siyasî ve dinî ayrılıkların yarattığı kinleri yatıştırmak, insanları çözülmez kardeşlik bağlarıyla birbirine bağlamaktır." (14)

(12) 1861 yılında Mısırlı Prens Abdülhalim Paşa'nın öncülüğünde ve Fransız Yüksek Şûrâsı aracılığı ile kurulan ve 1869 yılında ABD Güney Ana Jüridiksiyonu tarafından da tasdiklenen ilk Millî Yüksek Şûrâ, "Kadim ve Makbûl İskoç Riti Şûrâ-yı Âli-i Osmanî" adını taşıyordu. 1909 yılında gerek reorganize edilen Yüksek Şûrâ, gerekse kurulan Maşrık-ı Â'zam-ı Osmanî'de Mısırlı kardeşlerin katkısı ile hayata geçmiştir.

(13) Dumont, Paul, "Osmanlılık, Ulusçu Akımlar ve Masonluk", YKY, İstanbul, 2000, s:21.

(14) Dumont, Paul, a.g.e., s:56.

Bu düşüncelerin "Genç Osmanlı" hareketinin hayli ilgisini çektiğini belirtmeye gerek yok her halde... Payitaht'ın da tüm olan biteni dikkatle takip ettiğini biliyoruz. Özellikle Sultan Abdülaziz'in Masonluğa en az kendisinden sonra iktidara gelecek II. Abdülhamid kadar temkinli yaklaşımını bu arada hatırlatmış olalım. (15)

Masonluğun Osmanlı aydın, asker ve bürokrat çevresinde ilgi görmeye başladığına değinmiştik. Bilindiği üzere, bu ilgi zamanla Hanedan üyelerine de yansımış ve Şehzade Murad ile Şehzade Nureddin ve Kemaleddin Efendiler Fransa Maşrık-ı Âzam'ına bağlı bir Locada tekris edilmişlerdir.⁽¹⁶⁾ Tabii, kendilerinin hiç bir zaman Loca toplantılarına gitmeleri söz konusu değildi. Ancak Loca onların işaret ettiği yere gelebilirdi ama yine de bu tekrisler, "sembolik" anlamıyla Avrupa obediyanlarında büyük yankılar uyandırmıştır.

O tekrisler, masonik çevrelerde büyük yankı uyandırmışlarsa da her halde en büyük heyecan V. Murad'ın tahta çıkması ile ya-

şanmıştır. Bir Mason olan V. Murad'ın tahta çıkışı, Sultan Abdülaziz'in açıklanmakta güçlük çekilen ölümü, V. Murad'ın tahttan sağlık nedenleri ile indirilip II. Abdülhamid'in tahta çıkarılması, uzun süredir beklenen ancak kısa sürecek olan II. Meşrutiyet'in ilanı, V. Murad'ın tekrar tahta çıkarılma çalışmaları, hem Osmanlı siyasi tarihi, hem de Genel Masonluk Tarihi açısından hayli ilginç ve tartışmalıdır. Konumuz açısından elimizde pek belge olmasa da, hayli komplo teorisi vardır. Biz elbette işin dedikodu kısmıyla ilgilenmeyeceğiz. Ancak, şu kadarını vurgulamakla yetinelim; bundan sonra Osmanlı topraklarında Masonluk her zamankinden daha çok dikkatle ve şüphe ile yakından takip edilecektir.

Yine de bu dönem içinde İstanbul'da bulunan farklı localardaki kardeşlerin yardım amaçlı olarak bir araya geldiğini de görüyoruz. Örneğin, Doğu Vilayetleri'nde yaşanan kıtlıkla ilgili olarak kurulan "Anadolu Açlarına Yardım Komitesi" ilginç bir örnektir. (17)

(15) Bu konuda mesela Abdullah Uçman'ın *Tarih ve Toplum* dergisinin Ağustos 1994 tarihli "Bir mektup" başlıklı makalesinin Notlar kısmında ilginç bilgiler vardır.

(16) Koloğlu, Orhan, "Abdülhamit ve Masonlar", *Eylül Yayınları*, Eylül 2001, s: 97-101

(17) Layiktez, Celil, "Türkiye'de Masonluk Tarihi", *Yenilik Basımevi*, İstanbul, 1999, s:51-53

Osmanlı topraklarında Masonluğun birbirini takip eden inişli çıkışlı dönemleri olduğu kolayca görülmektedir. Örneğin bu dönemde kimi locaların polis takibatları nedeni ile zaman içinde üye kaybederek kapandığına tanık oluyoruz. Diplomatik dokunulmazlıklara müracaat edildiği de bir gerçek; örneğin Ser Locası'nın kapanış zabtı bile ancak diplomatik dokunulmazlığa sahip bir Fransız avukatın bürosunda tutulabilmiştir.⁽¹⁸⁾ Öyle ki, 1901 sonunda İstanbul'da Fransız obediyanına bağlı loca kalmamıştır. Ancak, diğer obediyanlara bağlı localar faaliyetlerini zor da olsa sürdürebiliyorlardı. Diğer taraftan İstanbul'un uzağındaki şehirlerde polisiye tedbirlerin etkinliğinin daha az olduğunu hatırlayalım. Yine de, genel bir değerlendirme yapacak olursak II. Abdülhamid'in hem Mason Locaları ile hem de Jön Türklerle ilgili politikasının, dış politika dengelerini de göz önünde bulunduran hassas, dikkatli ve hatta yaratıcı bir politika olduğunu belirtmeliyiz.⁽¹⁹⁾

Osmanlı'da Masonluğun tarihi içinde en önemli köşe taşlarından birisi de her halde Jön Türk hareketi ile ilişkisidir. Jön Türk hareketinin örgütleniş biçiminde Masonluğun da incelenip kimi

yönleriyle örnek alındığını söyleyebiliriz. Selanik'in Boulma Giani Sokağındaki bahçe içindeki iki katlı binalarında toplanan İtalyan Obediyanı'na bağlı Macedonia Risorta Locası Jön Türk hareketinin tarihinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu hususta altı çizilecek ilk husus, özel olarak bu iş için yurtdışına da gidip Masonluğu inceleyen Jön Türk hareketinin en önemli isimlerinin bu locanın yetkililerinden yardım talep etmesi, ikinci husus ise Abdülhamid rejimine karşı bir muhalefetin oluşumu için bu locanın Jön Türkleri tekrîs etme kararıdır. Locanın o dönemde sunduğu bir diğer destek de yurt dışında ikamet eden Jön Türklerle muhaberatı sağlamaktı. Bulunan bu formülün tuttuğunu söyleyebiliriz; çünkü, bu locaya 1908 yılına kadar 188 kişi tekrîs edildiğini ve bunlardan yirmüçünün Rumeli'de görev yapan üst rütbeli subaylar olduğunu matrikül listesinden öğreniyoruz. Kimi araştırmacılar bu duruma "tekrîs çılgınlığı" tabirini kullanıyorlar. İtalyan Sefareti'nin himayesi altında olmanın verdiği güvenle başlayan bu ilişki sadece Macedonia Risorta ile sınırlı kalmadı. Hatta bir süre sonra tek bir obedyansa bağlı localar yerine farklı obedyanslara bağlı locala-

(18) Dumont, Paul, a.g.e., s: 18 ve s: 32

(19) Koloğlu, Orhan, a.g.e., s: 183-198

ra da geçilmesi uygun görüldü. Aynı durum diğer şehirler için de söz konusu idi. (20) Daha sonra İttihad ve Terakki çatısı altında toplanacak olan farklı Jön Türk gruplarının örgütlenmelerini, farklı obediyanlara bağlı Mason Localalarında yürüttüğünü söyleyebiliriz. Herkesin bildiği ve bu yazı çerçevesinde özetlemeye çalıştığım bu karşılıklı etkileşim; 1908 devrimi, II. Meşrutiyet'in ilanı ve ardından II. Abdülhamid' in tahttan indirilişi ile en üst noktasına ulaşmıştır.

Bu dönemde, hafızalarda Masonluk tarihi açısından iz bırakan pek çok hadise varsa da, her halde en ilginç olanları Selanik'teki 1908 kutlamalarına regalyaları ile katılan Masonlar, Osmanlı Meclis-i Mebusan'ındaki Mason İttihad ve Terakki üyeleri ve hatta Emanuele Carasso (Karasu)'nun rolü ve şüphesiz ki II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesini tebliğ edenlerden birisi olmasıdır.

Bütün bu gelişmelerin yurt dışında çok olumlu bir hava estir-

diği, yabancı obediyanların bunu masonik bir başarı olarak adlandırdığı bilinen şeylerdir. Artık Jön Türkler "İnsanlığın ve İlerlemenin Şövalyeleri"dir. (21) Hatta, İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin Avrupa'daki lobi faaliyetleri bu ülkelerdeki Mason Obediyanlarının coşkulu destekleri ile sürdürülmektedir. (22) Diğer taraftan, İstanbul'da da yeni bir masonik örgütlenme çabası vardı. Örneğin, yeni yönetimin tüm üyelerinin Fransız Obediyanı'na bağlı olan localara çekilmesi ile ilgili girişimlerde bulunulmaktaydı. (23)

Ancak, anlıyoruz ki İttihad ve Terakki'nin plânları farklıydı. Sıra Şûrâ-yı Âlî-i Osmanî'nin reorganize edilmesi ve Maşrık-ı Âzam-ı Osmanî'nin kurulmasındaydı. Bu defa, yabancı obediyanların Osmanlı topraklarında millî, müstakil bir obediyanın kurulmasına müdahil olma girişimlerini görüyoruz. Bunlardan Fransız Obediyanı'nın nisbeten daha temkinli yaklaştığını, İngiliz-Mısır Obediyanı ile

(20) Bu paragrafla ilgili detaylar için Bkz. Iacovella, Angelo, a.g.e., s: 33- 43

(21) Iacovella, Angelo, a.g.e., s: 46

(22) Örnek olarak Dumont, Paul, a.g.e., s: 97-121, Iacovella, Angelo, a.g.e., s: 45 dikkat çekicidir.

(23) Örneğin I Proodos üyeleri Fransa Maşrık-ı Âzami'na yazı yazarak "... Zaten var olan Alman ve İngiliz locaları bizi gerilerde bırakmadan Jön Türkleri Fransız bayrağı altına çekmeye çalışmalıyız. Bu gençliğin, Maşrık'ımızda halkların yeniden doğuşu ve uyanışında büyük bir rol oynamaya çağrılı olduğu bu yeni durumu göz önüne almak gerekir..." diyordu. Dumont, Paul, a.g.e., s: 38

Belçika ve İtalya Obediyanslarının ise daha fazla müdahil olduğunu söyleyebiliriz.⁽²⁴⁾ Neticede, İtalyan Masonluğu'nun desteği ile gelişmeler tamamlanmıştır. Ama, Fransız obediyansına bağlı Kardeşlerin de etkisi açıktır. Millî Masonluk böylece kurulmuştur. Yine de bu dönemde hazırlanan tüm hukukî metinlerin, tüzük, ritüel gibi dokümanların Fransızca olduğunu hatırlatalım. Unutmayalım ki, o dönemin geçerli uluslararası kültür dili Fransızca'dır.⁽²⁵⁾

Buna karşın, 1909 sonrası için söylenecek şeyler çok olumlu değildir. Devletlerarası büyük hesaplaşmanın getirdiği zorlukların aşamadığı ve büyük umutlar beslenen yeni yönetimin uygulamalarının "yeni" bir baskı rejimine dönüştüğünü ifade edebiliriz her halde. Etnik ve dinî ayrılıkların daha da keskinleştiği, sonu gelmez savaşlar ve iç çatışmaların ve ekonomik güçlüklerin arttığı bir dönemdir bu... Yeni Osmanlı yönetiminin "demokrasi ilkelerini kurnazca küçümse-

mek", "malî entrikalar çevirmek", "siyasî ikiyezlülük içinde olmak" ve "sistematik bir baskı planı uygulamakla" suçlandığı bir dönem... Yurt dışından bakıldığında görüntü şöyle özetlenebilir: "Hürriyet savaşçıları, zamanla müstebite dönüşmüşlerdir."

Bu dönemde ilginç bir gelişme de İngiliz Konsolosu'nun yazdığı bir raporla ilgilidir. Bu raporda, Osmanlı'nın Yahudi kökenli Selanikli Masonlar tarafından yönetildiğini anlatan bir kurgu yer almaktadır. Bu kurgunun hem obediyanslar arası rekabet, hem de dış politika açısından kullanıldığını söyleyebiliriz. O tarihte de, hayli etki uyandıran bu "gizli" rapor günümüzde bile popüler kültürün bir parçası olarak işlev görmektedir.⁽²⁶⁾

Masonluk açısından bu gelişmelere baktığımızda, bu dönemde obediyanslar arası yazışmalar ve girişimlerle arabuluculuk çalışmalarının yapılmak istendiğini görüyoruz.⁽²⁷⁾ Ancak, bu girişim-

(24) Detaylı bilgi için Bkz. Erginsoy, Abdurrahman, "Türkiye'de Masonluğun Doğuşu ve Gelişmesi", Erciyaş Yayınları, İstanbul, 1996, s: 25-58

(25) Detaylı bilgi için Bkz. Ağaoğlu, Yavuz Selim, "Başlangıcından Günümüze Türk Masonluğunda Ritüeller, Çırac Derecesi, 1909-2004", İVAL, 2005

(26) 1908 devrimi akabinde İngiliz Konsolosu Sir Gerard Lowther'in hazırladığı raporun, yani konu ile ilgili ilk kurgunun Türkçe tercümesi için Bkz. "Türkiye 1908, İngiliz Gizli Raporu", Yayına Hazırlayan: Halil Ersin Avcı, Emre Yayınları, Kasım 2005, konuyla ilgili zengin örnekler için Bkz. Haluk Hepkon, "Komple Teorileri Tarihi", Kaynak Yayınları, Ekim 2007

(27) Layiktez, Celil, a.g.e., s:120

lerin başarılı olamadığı bellidir. Devletler arası dev çıkar çatışmalarının yanında, yapılan bu masonik girişimler etkili değildir. Her yerde sert rüzgarlar esmektedir ve Masonluk da bundan nasibini almaktadır. Örneğin daha bir kaç yıl önce çok iyi ilişkiler kurulan İtalya Masonluğu ile ilişkiler Trablusgarp Savaşı ve ardından gelen olaylarla sarsılır. İleride I. Dünya Savaşı'nın başlaması ile de bu ilişkiler önemli ölçüde kesilecektir. Gelişmelere ilişkin saflarını, kimi zaman temkinli bir dil kullanmaya çalışsalar da, belirlemişlerdir.

Balkan Savaşı ve ardından Selanik' in düşmesi de localar arasında büyük bir infiale sebep olmuştur. Her geçen gün hayal kırıklıkları derinleşir. Halkların kardeşliği ve barışın tesisi için bunca yıl iyi niyetle atılan adımlar çok kötü bir neticeye doğru gitmiştir. Bu dönemde bazı ilginç girişimlere de rastlıyoruz. Örneğin, Fransız Obediyansı'na bağlı olarak Selanik' te çalışan Veritas Locası Üstad-ı Muhteremi, Fransa Maşrık-ı Âzamı'na bir mektup yazarak, zengin bir ticaret limanı olan Selanik refahının devamı için Osmanlı'ya iadesini bu mümkün değilse uluslararası bir statüye kavuşturulması yö-

nünde çaba harcanmasını ister; çünkü Selanik'te ticarî hayat durmuştur. Bu girişime karşılık olarak Fransa'dan elden gelenin yapılacağı yanıtı gelir ve hakikaten de gazetelerde bu yönde yazılar çıkar ama netice alınamaz.⁽²⁸⁾

Bu arada İttihad ve Terakki Hareketi'nin bölünmesi ile birlikte Osmanlı Masonları da kendi aralarında bölünürler. Kardeşlerin bir bölümü Hürriyet ve İtilaf Fırkası çatısı altında muhalefet etmeye başlarlar. Konuyu uzatmadan söyleyelim her iki tarafın kullandığı dil hayli serttir. İttihad ve Terakki'nin silahlı 1913 Babıali baskınından sonraki dönemde bu grup 1918'e kadar tasfiye edilir. O anki durumu Emanuele Karasu şöyle tarif etmiştir: "Artık kimse Masonluğun tuttuğu istikameti bilmiyor."

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasının ardından hükümetin emri ile loca faaliyetleri durdurulur. Ancak 1916 senesinden sonra faaliyetlere tekrar izin verilir. Fakat ülkede durum son derece karışıktır. Hatta Büyük Üstat Süleyman Faik Paşa da Kafkas cephesinde şehit düşmüştür.⁽²⁹⁾ Birinci Dünya Savaşı sona erdiğinde İttihad ve Terakki kanadı tasfiye edilmiş, bu sefer

(28) Dumont, Paul, a.g.e., s: 73

(29) Büyük Üstat Süleyman Faik Paşa'nın şehit düşmesi üzerine dönemi Cavid Bey tamamlamıştır. Bkz. Layiktez, Celil, a.g.e., s:123

de Hürriyet ve İtilaf Fırkası iktidara gelmiştir. Bu partinin önde gelen isimlerinden olan ve o dönemde Maarif Nazırı olarak görev yapan Rıza Tevfik Büyük Üstat seçilir. Öyle görünmektedir ki 1918 yılı ile başlayan süreç, hem Masonluk, hem de devlet ve toplum için daha az sıkıntılı bir süreç olmayacaktır.⁽³⁰⁾

Paul Dumont, Osmanlı Masonluk tarihinin keşfedilmeyi bekleyen bir kıta olduğunu söyler, haklıdır. Çünkü bu konuda incelenen belge sayısı fazla değildir. Zaten bir bölümü imha edilmiş, ya da kim bilir nerelerde kaybolup gitmiştir. Üstelik biliriz, hep Millî Masonluk tarihimize ilgili yayımlanmış kitap sayısının azlığından bahsedilir. Aslında durum bundan daha vahimdir; çünkü yayımlanmış eserlerin tamamı hep aynı bir kaç kaynağı referans gösterir. O nedenle, herkes aynı şeyleri tekrar eder, dönüp, durur. Hatta, biraz dikkat ederseniz bu, "tekrarların" bile sağlıklı yapılmadığını, bir sürü tarih, mekân, isim hataları yapıldığını görürsünüz.

Bizim Masonluk tarihimize ilgilenen araştırmacıların sayısı, ki tamama yakını yabancıdırlar, bir elin parmak sayısını geçmez ve ciddi yayınların kısıtlı sayısı- na rağmen her yerde Masonlukla

ilgili popüler kitaplar görülür. Bu üzücü bir durum olsa bile anlaşılır tarafı vardır. Biz kendimize özen göstermezsek, başkalarını nasıl özen gösterecek?

Angelo Iacovella, Masonluğun hassas ve kavranması güç bir alan olduğunu söyler. Özellikle Jön Türklerle ilgili kaynakçanın geniş ölçüde tahrip edildiğini vurgular. Kesin kanaatler edinebilmek için kullanabileceğimiz bilgiler şu an için kısıtlıdır. Kimi kişilerin yayımlanan hatıraları ise ne kadar güvenilir bir kaynaktır, orası tartışılır. Anlaşılan o ki herkes bir dedikodu peşinden koşar gibidir. Herkes aynı şeyleri döner döner konuşur, sonra eksik gördüğü taraflarını popüler kitaplarla tamamlamaya çalışır. Diğer taraftan bizde bazı şeyler biraz da vazife görmek kabiliyetinden yapıldığı için sıkıcıdır, halbuki idareten, yasak savar gibi ele alınan konular insanda ne akıl fikir bırakır, ne de yaratıcılık; ama iş görür mü onu bilemiyorum.

Genel bir değerlendirme yapacak olursak şu hususları belirtmek lazım gelecektir.

Masonluk ezoterik bir öğreti olarak, olmasa da bir kurum olarak, bu coğrafyaya yabancılar aracılığı ile gelmiştir. Uzun müddet de

(30) Belki de bu sıkıntılı süreç içerisinde dikkat çekici tek olumlu faaliyet, Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin kurulması sayılabilir.

yerli unsurlar tarafından mesafe ile karşılanmıştır.

Osmanlı'da başlayan hayli gecikmiş yenileşme serüveni, zamanla localara bir nebze olsun serbestlik sağlamıştır. Bu serbestlik, Masonluğun aydınlanmacı fikirlerini yerel unsurlara da taşınmasına sebep olmuştur. Öte yandan Masonluk, yeni fikir akımları ile zenginleşen aydın kesimin dikkatini çekmiştir. Buna ilaveten, "reaya"dan vatandaşlığa geçiş sürecinde, farklı etnik kökenlerin ilgisini çektiği de aşıkardır. Elbette, muhalif grupların serbestçe örgütlenmesine de doğrudan katkıda bulunmuştur.

Locaların batılı devletlerin emperyalist amaçlarına alet edilip edilmediği tartışmalı bir husus olsa gerektir. Unutmayalım o dönemlerde de localarda siyaset ve din tartışmaları yapmak yasaktı. Bulunulan ülkenin yasalarına riayet etmek de şarttı. Bu ifadeleri belgelerde açıkça tespit ediyoruz. Ancak şu hususu da göz-

den uzak tutmayalım; yabancı locaların bir kısmı da bu faaliyetlerini siyaset olarak değil, "etnik din ve köken farklılıkları nedeni ile bölünmüş Doğu halklarının kardeşçe birlikte yaşaması yolunda çalışmak" ve "özgürlük, eşitlik, kardeşlik" fikirlerini dünyaya yayarak bir dönüşümün kıvılcımını ateşlemek şeklinde görüyordu.

Öyle veya böyle, şunu görüyoruz ki, siyasi dünyanın çıkar çatışmaları ile yoğrulan fırtınalı arenası bu dönemde Masonluğu yıpratmıştır.

Osmanlı'da İttihat ve Terakki'nin ve daha sonra da devamının Mason Localarını bir araç olarak kullandığı da bir gerçektir. Bu etkileşim karşılıklı hayal kırıklıkları ile şüphe ve tereddütün bolca yer aldığı bir zemin oluşturmuştur. Bu tecrübeye, elbette içinde yer alınan dünyanın çetin şartları da rol oynamıştır ama alınacak dersler olduğu kesindir.

MASONLUK NE DEĞİLDİR?

Hüseyin D. AKARLI

WHAT FREEMASONRY ISN'T?

"What is Freemasonry" is a long discussed topic among masons and in many masonic books. This essay tries to answer the question "What Freemasonry Isn't" and through this question aims to look at Freemasonry from a different point of view and perspective.

Freemasonry is not a secret society; a social get-together club; a society for material gains and protection of mutual commercial benefits; a rich peoples' club; a benevolence society; a club for those who are interested in attaining power. Freemasonry is not a secret Society but its meetings are closed to non-members.

Freemasonry directly descends from the guilds of stonemasons who built the castles and cathedrals of the Middle Ages. Freemasonry is not a school (discipline) of philosophy or a school of ethics and Morals. Freemasonry is neither a political party nor a religion or a sect of a religion.

Freemasonry is a little bit of all these. Freemasonry is all what makes a man a human being. Freemasonry is the crescendo of all the experience, the knowledge, the systems, the rights and obligations that poured into the human evolution since the day human beings appeared on the stage of history. It is like small brooks flowing into rivers, rivers to lakes and oceans.

This is why Freemasonry is believed to be obtained through only by living and experiencing all these values. Freemasonry is the synthesis of all the struggles to free the human mind and intellect. The Temple of Ideals which Freemasonry tries to build with Hope, Faith and Charity is human being's destiny and his voyage to perfection. A freemason's obligation is to take this path of perfection and then reflect what he has experienced to the society in which he lives in. It is the process of rendering the mind and the conscience of the individual free once again.

"Masonluk Nedir" fikrini işleyen ve araştıran kitapların yanı sıra Localarımızda da bu konuda pek çok konuşma yapılmıştır. Bu konuda bazan kavram kargaşasına varan fikirler, nerede ise "Ne kadar Mason varsa, o kadar da Masonluk tarifi vardır" boyutuna gelmiştir. Kardeşler, çıraklıklarından itibaren bu konuda kafa yormakta, fikir yürütmektedirler. Dereceler ilerledikçe, "Masonlukta ne arıyorum?", "Masonlukta ne bekliyorum?" düşünceleri ile "Masonluk Nedir?" sorusu iç içe geçmekte ve fikirleri düzene sokmak, onları berraklaştırmak daha da zorlaşmaktadır. "Bana göre, bana kalırsa" ile başlayan pek çok yorum ortaya atılmaktadır. Oysa, herkesin kendine göre ve değişik yorum yapmasıyla, ister somut isterse soyut bir kavramı açığa çıkarmak ve netleştirmek mümkün değildir.

Bir şeyin *ne olduğunu* anlamanın en iyi yolu belki de o şeyin ne olmadığıнын ayırdına varmaktır. Bu yazımızda, Masonluğun *ne olmadığı* konusundan hareketle, *ne olduğuna* varmaya çalışacağız. Tabiidir ki, görüşlerimiz Masonluk yaşamımız boyunca okuduklarımızdan, öğrendiklerimizden ve yaşadıklarımızdan çıkardıklarımızdır ve sadece bize aittir.

Bu konuyu iki başlık altında incelemekte yarar var:

I. Masonluk, Masonluğun Ne Olmadığını Nasıl Belirlemiştir?

1. Masonluk ***gizli*** bir Cemiyet değildir. Toplantılarına sadece üyelerinin katılabildiği, haricilerin ulaşamayacağı bazı sırları olan ***kapalı*** bir Dernektir.
2. Masonluk, bazı konularda benzer amaçlarla çalışmalarına karşın, Rotaryenlerden ve Lionlardan çok farklı bir yol izler. Farklı değer yargıları, normları ve ritüelleri vardır.
3. **Masonluk, bir sofraya ve çatal-bıçak kulübü değildir.** Bu nedenle, toplantılardan sonra Kardeşlerin bir araya gelip ra-

hatça sohbet ettikleri Kardeş Sofralarında, en az Mabet içindeki toplantılardaki kadar hoşgörü, saygı, sevgi, edep ve disiplin hakim olmalıdır. Üstad-ı Muhterem hafifliğe, taşkınlığa, karşılıklı münakaşaya, tartışmalara müsamaha etmemelidir.

4. **Mason olmaya talip olan kişiler, menfaat edinme amacı ile Mason olamayacaklarını baştan bilirler.** Masonluktan bir şeyler almayı beklemek yanlıştır. Masonluk bireylere, Masonluğa bir şeyler getirebildikleri oranda bir şeyler verir. Bu verilenler, maddiden çok manevîdir. Mükemmel insan olma yolunda bireyler ancak kendi çabaları ile yürürler. Buna Masonluk, "Kişinin kendi ham taşını yontması" adını veriyor.
5. **Masonların Kardeşlerini korumaları menfaat ve çıkar amaçlı değildir.** Sadece kötü günlerinde birbirlerine destek olmak için Kardeşler bu koruma ve destek olgusuna müracaat ederler. Kanunlara ve genel ahlâk değerlerine aykırı konularda Masonlar, Kardeşlerinden destek alamazlar.
6. **Masonluk, bir zenginler kulübü değildir.** Bu dernek sadece sosyalleşme ve sosyal faaliyetlerle ilgilenmez. Kendi içeriğine yönelik konuları tartışır ve üyelerinin iç zenginliğini, kültürlerini, tolerans ve hoşgörülerini geliştirmelerine çalışır.
7. **Masonlukta hayır ve hasenat önemli bir rol oynar; ama, Masonluk bir hayır ve hasenat kuruluşu değildir.** Özellikle, maddiyatın ön planda tutulduğu, paraya tapılan zamanımızda hayır ve hasenat yapmak, ihtiyacı olanların yardımına koşmak, sıkıntıdan kurtarmak için yaralarını sarmak giderek zorlaşmaktadır. Ritüellerimizde Masonik Hasenatın önemini vurgulayan en önemli kavram; "Bugün aramızda varlıklı sayılan kişiler vardır; ama, yarın ne olacağımız bilinmez." açıklamasında yatar. Masonik hayır ve hasenat, yani ihtiyacı olanlara yardım, "Alanı mağdur edecek, onu küçük düşürecek" boyutlarda olamaz. Veren de yaptığı yardımla övünemez. "Bir elin verdiğinden, öbür elin haberdar bile olmaması esastır". Bazen tatlı bir söz veya gülyüz büyük bir yardımdan da faydalı olabilir.

Bazı dış obediyanlarda, hayır için büyük paralar toplanmakta, bunlarla Mason Hastaneleri, Tıbbi araştırmalar (*Yanıkların Tedavisi, Beşte Bebek Ölümünün engellenmesi*) ve Sahil Kurtarma Botları alınması finanse edilmektedir.

8. **Masonlukta mevki hırsı, koltuk tutkusu yoktur, olmalıdır.** Masonlukta alınan görevler fahridir ve makamlar sadece hizmet için vardır; paye için değil. Onun için, Kardeşler arasında koltuk kavgasına ve seçimlerde birbirleri aleyhinde kulis yapmalarına, hileye baş vurmalarına iyi gözle bakılmaz.
9. **Masonlukta Devletin, Üstad'ın ve Kardeşlerin aleyhinde komplo kurulmaz, gizli örgütlenmeler yapılmaz.**
10. **Masonluğun sırları yoktur.** Ritüellerimize, yazılı olan veya olmayan prensiplerimize göre Masonluk'ta sır **Üçüncü Derecenin Efsanesidir.** Bir de Masonlar, **ketumiyet** ilkesine uyararak kendilerinden başkasının Mason olduğunu açıklamazlar. Ayrıca içeride gördüklerini ve Kardeşlerinin kendilerine emanet ettiği sırlarını açıklamamakla yükümlüdürler.

II. Tarih İçinde ve Evrimi Süresince Masonluğun "Ne Olmadığı" Nasıl Şekillenmiştir?

Masonluğun evrimi ile ilgili ilk tariflerden birine 1723 Anderson Yasalarında rastlıyoruz:

1. Anderson Yasaları, Adem ve Nuh

1723 Anderson yasalarının giriş kısmı, Masonluğun başlangıcını Adem Peygamber'e kadar götürüyor ve şöyle diyor:

"İlk atamız Adem, ki Ev. Ul. Mi.'nin sureti üzere yaratılmıştı, çocuklarına Geometri kullanmayı ve ayrıca (Masonluğun ve Mimarinin temeli olan) Asil San'atları ve Faydalı Zanaatleri öğretti. Oğlu Cain, ilk mimar oldu. Öğrendiği bilgilerle 'Adanmış' adlı bir şehir kurdu. Nuh'un oğullarından *Tubal Cain* Maden İşlemeciliğinin, *Jubal* Müziğin, *Jabal* ise tarımın piri oldular."

"Diğer bir oğlu Seth ise, Astronomi'nin kurucusu idi. O da kendi çocuklarına Geometri ve Masonluğu öğretti. Seth'in dokuzuncu çocuğu Nuh'un hepsi de Mason olan üç oğlu vardı: Japhet, Shem ve Ham. Bunlar da babaları ile birlikte Geometri ve Masonluk prensiplerini kullanarak tahtadan bir gemi inşa ettiler ve Tufan'ı aştilar".

Anderson Anayasaları'nın bu ilk "Tarihçe" adlı bölümünde Anderson, Masonluğun tarih içindeki seyrini anlatan bir gezintiye çıkartıyor ve Mısır, Mezopotamya, İsrail, Babil, Pers, Yunan ve Roma İmparatorlukları'nda yapılan eserlere değindikten sonra bizleri getirip İngiltere'de Masonluğun başlangıcına bırakıyor.

Bütün bu bölüm süresince de, Masonluğun Geometri ve Mimarlıktan ibaret olduğunu anlatıyor. Anderson'un Nuh'a yaptığı atfın Masonlukla bir alâkasını kurmak hayli zor. İlk Masonlar anlamında kullandığı **Noachid** sözcüğünün ise, Eski Yazıtlara dayandığını ileri sürmesine rağmen, elimizde bunu kanıtlayan yazılı bir metin yok.

Masonluk, sadece Anderson Anayasasında belirtilen ve Adem'den itibaren insanoğlunun medeniyetler kurmak için yaptığı sanatsal ve zanaatkârane çalışmalar ve bu yolda yapılan çabalar değildir. Anderson, Masonluğun insanlık kadar eski olduğunu kanıtlamak için argümanlarını, temelini Kutsal Kitaplardan aldığı ve geçmişini ilk insan Adem'e kadar götürdüğü, hakikatte var mı yok mu oldukları bilinmeyen hadiselere oturtmuştur.

Salt bu nedenle Masonluk, tarih boyunca medeniyetler kurma ve binalar inşa etme mesleğidir de diyemeyiz.

2. Mısır, Babil ve Pers Misterleri

Anderson, Ana Yasalarının Tarihçe Bölümünde, Krali San'atın (Geometri) Mısır'a Ham'ın ikinci oğlu Mizraim tarafından getirildiğini söylüyor. (İbrani'ce de Mizraim'in Mısır anlamına geldiğini belirtiyor). Nil Nehri taşkınlarında arazinin sınırlarının tayin edilmesi ve tapuların çıkartılması için Geometri'den yararlandığını ilave ediyor.

Mısır Misterlerinin, **Ölüler Kitabı'nda** haricilerin Tekris Törenlerinin, daha sonra, Yahudilerin Babil sürgünü sırasında Babil Misterleri'nin ve Pers'ler tarafından hürriyetlerine kavuşturulmaları sırasında tanıştıkları Zerdüşť Misterlerinin Masonluğa girmesi çok daha sonraki yıllarda, İngiliz ve Alman Masonluğu'nda 18. yy'da ortaya çıktığını görüyoruz.

Mısır ve daha sonra ondan etkilenen Babil Felsefesi'nde ve ritüellerindeki **"Ex Oriente Luxus - Işık Doğudan gelir"** ve **"Nur Evlatları"**, **"Kendini feda eden Tanrı - İsis, Osiris ve Horus)** kavramlarının Masonluğu etkilemiş olması muhtemeldir; ama, bütün bu misterlerin Hermes tarafından Mısır'da üretilip Masonluğa dahil edildiğini söylemek de yine inandırıcı olmaktan uzaktır ve yazılı dökümanlara dayanmamaktadır.

Bu nedenle Masonluk sadece ve sadece Mısır, Babil, Pers Misterleri ile Hermes'in çıkarttığı ezoterik bir inanç sistemi olarak alınmamalıdır.

3. Taş Yontucular, Loncaları ve Katedral İnşaatları

Operatif Masonluğun, Ortaçağlar'da dinî yapılar ve özellikle Katedraller inşa eden taşı ustalarının ve onların meslek loncalarının bir uzantısı olduğu ve temellerinin Süleyman Mabet'ine dayandığı hepimizce bilinmektedir.

Süleyman'ın inşa ettiği Tanrı adına dikilen ilk Mabet, büyük bir ihtimalle taştan değil, Lübnan'ın Sedir Ağaçları kullanılarak yapılmıştı. Yahudi itikadında, Tanrı'nın huzuruna kesici ve delici madeni bir aletle çıkmak kabul edilemez bir davranıştır. Bu nedenle, ilk Mabet'in inşaatının taş yontuculardan çok marangozların aletleri kullanılarak inşa edilmiş olması gerekir.

Taş yontucular daha çok Orta Çağlarda ortaya çıktılar. Yangınlardan ve hava şartlarından etkilenen ağaç mabetler yerine dayanıklı yontma taşların kullanılmasına bu zamanda başlandı. Avrupa'nın her yerinde göğe uzanan kuleleri ile Katedraller birbirinden daha güzel, daha yüksek, daha görkemli bir şekilde Tanrı adına yükseldiler.

Bu devirde şekillenen Lonca teşkilatları ise iki temel nedenle ortaya çıktılar ve yayıldılar:

- a. Ortaçağlarda, insanlar (serfler, köylüler) surlarla çevrilmiş şehirlerde yaşıyorlar, araziyi ekip biçiyor, orada doğup, yaşayıp, ölüyorlardı. Bir şehirden bir şehire gitmeleri yasaktı veya müsaadeye tâbi idi. Şehirden şehire giderek oralarda Katedraller inşa eden Yapı Ustaları bu Seyahat Hürriyetine sahiptiler ve askerler ile tüccarların yanı sıra bu hürriyete sahip olan nadir kimselerdi. Loncalar, seyahat eden zanaatkârların emniyetle bir yerden bir yere gitmelerini, gittikleri yerde konaklama, iâşe ve ibatelerinin sağlanmasını ve kendilerine iş bulunmasını temin etmek için organize oldular. Bu şekilde, Taş Yontucular ve Duvar Örücüler, yani Masonlar da marangozlar, demirciler, terziler vs loncaları gibi örgütlenmiş oldular. Okuma yazma bile bilmeyen, ama mesleklerinin sırlarına vâkıf pek çok zanaatkâr, kendilerinin bu zanaatlerin erbabı olduklarını ispat edebilecekleri bazı tanışma işaret, dokunuş ve parolaları geliştirdiler. Bu parolalar sayesinde, özellikle Templier Tarikatı'nın dağıtıldığı, Masonların yer altına çekildiği dönemlerde, İngiltere'deki iç savaşlar sırasında bu organizasyonlar ve kendilerine has Tanışma İşaretleri sayesinde Operatif Masonlar hayatta ve ayakta kalabildiler.

- b. Yine aynı dönemde, bu zanaatkârlara, şehirden şehire seyahat ederken mallarını ve canlarını korumak amacı ile tıpkı, askerler ve tüccarlar gibi Silah Taşıma Müsaadesi de verildi. Bu da Operatif Masonların Hür olarak anılmalarının bir sebebi sayıldı.

Masonluğun, sadece ve sadece Taşçı ve Duvarcı Ustalarının Loncalarından doğduğu ve buradan gelişip yayıldığını söylemek de tam doğru olmayacaktır.

4. Masonluk ve Din:

Masonluk hiç bir zaman bir din olduğunu iddia etmemiştir. Yalnız, mensuplarının "tanrı tanımaz bir ateist olmamasını", Kutsal bir Yaradan'a, bir Tanrı'ya ve Kitaplı bir dine inanmalarını şart koşmuştur.

Daha sonraları ise, "Tanrının Vahiy yoluyla gelen Kelâmı'na inanmak" şartı da "Çoğunluğun inandığı bir dine mensup olmak" şeklinde yumuşatılmıştır.

Masonluk, yemin kürsüsü üzerinde Kutsal Kitaplar ile Gönye ve Pergelin açık olmasını şart koşar. Masonluğa alınanlara "Ulu bir Yaradan'a" inanıp inanmadıkları sorulur. Hangi dine mensup oldukları sorulmaz. Ayrıca, Loca içinde kesinlikle din tartışmaları yasaktır. Hiç kimse, "Benim dinim seninkinden üstündür" şeklinde tartışmalara giremez.

Localar'da (*bilhassa felsefi derecelerde ki, bunlar ağırlıklı olarak 18. yy Avrupası'nda ortaya çıkmış ve Masonluğa girmişlerdir.*) dinle ilgili sadece dinler tarihi ve din felsefesi ile ilgili konular tartışılabilir.

Masonluğun ritüelleri vardır; ama, bu ritüeller dinlerde olduğu gibi Dogma'lara dayanmaz.

Masonluk Dogmalar, Taassup, Cehalet ve Batıl İtikatlar ile mücadeleyi şiar edinmiştir. Masonluk bir sevgi ve tolerans mesleğidir ve bu hoşgörü, düşünce ve vicdan özgürlüğü ile dinlerin dogmalarından ayrılır.

Toleransta başkasının inançlarına saygı vardır. Dinlerde körü körüne kabul edilmesi gereken dogmalar vardır. Bu nedenle, Masonluk bir din değildir.

5. Masonluk ve Tarikatlar

Tarih içinde Essener'lerin, Druidlerin (*İrlandalı Pagan Rahipler*), Templier'lerin, İhvan-ı Safa'nın (*Müslüman Neoplatonistler*); Kabbalistlerin, Hurufilerin, Bektaşiler'in, Melamiler'in ve Mevlevi'lerin Masonlukla benzer ritüelleri oldukları cihetle, Masonluğun da bu tarikatlerden türediği ileri sürülmüştür.

Bu konuda, özellikle Haçlı Seferleri sırasında İslam ve Hıristiyan inançlarının; Doğu ve Batı felsefe ve kültürlerinin birbirlerinden etkilenmiş oldukları kesindir. Masonluğun pek çok ögesi Eski ve Yeni Ahid'lerdeki (Tevrat ve İncil) hikâye, efsane ve alıntılara dayanmakla beraber, Masonluk ne bir Yahudi, ne de bir Hıristiyan tarikatıdır. Masonluk, sadece ve sadece bu din ve tarikatlarla benzerlik gösteren öğelere sahip olduğundan dolayı bu din ve tarikatların değişik bir şekli olduğu anlamını çıkartmak da doğru değildir.

Tarikatlar, yani Tanrı'ya ulaşma yolları, Şeriat'a dayanır. Masonluk bir din olmadığı için, bir Şeriat'ı da yoktur. Ritüelleri vardır, ama bu ritüeller Şeriat değildir. Bu nedenle, Masonluk bir tarikat da değildir.

6. Masonluk ve Felsefe

Sadece Haçlı Seferleri sırasında Batılıların Doğu'da görüp Batı'ya taşıdıkları, dünyaya Doğu'dan yayılan bir mezhep veya düşünce sistemi de değildir.

Batılıların, Haçlı Seferleri'nde Doğu'da gördükleri ve Doğu'dan öğrendikleri İlim ve Felsefe, Ortaçağlar boyunca karanlığa gömülen Avrupa'ya; Yunanca'dan Arapça'ya tercüme edilerek kaybolup gitmesinin engellediği Platonist Felsefenin yeniden hayat bulması ile kazandırmıştır.

Masonluğun hoş görüye ve vicdan hürriyetine dayalı inanç ve felsefî değerleri olmasına karşın, kendine özgü geliştirdiği bir felsefî sistemi yoktur. Bu nedenle Masonluk, felsefî konularla önem verip uğraşmakla, pek çok felsefî disiplinle iç içe olmakla beraber, bir Felsefe Okulu da değildir.

7. Masonluk ve Ahlâk

Masonluk, üyelerinde ahlâk değerlerine saygı ve bağlılık arar. Mason olacak kişilerin, "İyi ahlâklı, faziletli, adalete gönül vermiş, doğru ve

iyi insanlar" olmalarını şart koşar. Üyelerinden vicdan muhasebesi yapmalarını; neyin iyi ve doğru, neyin yanlış ve kötü olduğunu sadece kendi vicdanlarına ve akl-ı selimlerine danışarak karar vermelerini ister.

Üyelerinin yaşam görüş ve standartlarını tamamen kendi vicdanlarının denetimine bıraktığı için de onlara **nasıl ahlâk, hangi ahlâk, hangi moral değerler ve hangi normları seçecekleri konusunda bir yönlendirme ve dayatma yapmaz.**

Bu nedenle Masonluk bir ahlâk okulu veya bir ahlâk disiplini de değildir.

Masonlardan beklenen, içinde yaşadıkları toplumun ve tüm insanlığın benimsediği değerlere sahip olmalarıdır. Bu değerler zaman içinde değişse bile, Masonlar evrensel değerleri takip ederler, benimserler, inanırlar ve bu değerlere uyarlar. Masonlar bunu Masonluk'u yaşayarak ve kendi hür iradeleri ile yaparlar.

8. Masonluk ve Politika

Masonluk, bir politik görüşü ve belirli bir düzeni savunan bir sistem de değildir. Masonluk'ta Politika tartışılmaz. Mevcut devlet düzenine baş kaldırılmaz. Politik gruplar arasında taraf tutulmaz. Ama, Masonlar haricî âlemde istedikleri görüşü benimseyebilirler ve istedikleri partinin üyesi olabilirler. Bu, dolaylı olarak Masonluğa fikir ve görüş zenginliği getirir.

Zaman zaman Politika Masonluğa veya Masonlar Politika'ya bulaşmıştır. Fransız İhtilali ve bizde İttihat Terakki gibi Masonların fiilen rol aldıkları bazı politik hareketlerin bedelini Masonluk zaman içinde çok ağır ödemiştir.

Çoğu zaman dogma haline geldiği ve insanları kalıplara dök-tüğü için Masonluk Politika'dan uzak durmayı yeğler. Bu nedenle Masonluk, kesinlikle bir parti veya politik bir sistem de değildir.

9. Özet

"Masonluk ne değildir?" sorusuna, yukarıda sayılan hususlara ilaveten pek çok görüş daha eklenebilir. Masonlar, bu konuyu hep araştırı-

çak ve sonuçta "Masonluğun ne olduğunu" daha belirgin hale getirmek için çaba sarfedeceklerdir. Bu araştırmalar, Masonlar var olduğu sürece devam etmeli ve Masonluğun sonsuza kadar yaşaması için vesile olmalıdır, çünkü Masonluk dinamiktir ve hiç bir zaman statik olmamalıdır.

"Masonluk Ne Değildir?" sorusunun bizi getirdiği noktada, bu soruya verilen yanıtların bizi "Masonluk Nedir?" sorusuna cevap bulmaya götürmesi gerekir.

Kısaca özetlemek gerekirse Masonluk, bütün yukarıda saydıklarımızdan bir şeyler almıştır ve hepsinden olumlu veya olumsuz etkilenmiştir. Masonluk bir çok değerın spekülâtif olarak hayata geçirilmiş bir sentezi ve kümülâtif halidir. Zaman içinde ırmaklara ve göletlere dökülen dereler gibi, denize, okyanusa kavuşan nehirler gibi birbirine eklene eklene Masonluk büyüyüp, değişmekte ve dinamik bir şekilde serpilip gelişmektedir.

Birleşik Alman Büyük Locasının Büyük Üstadı Wolfgang Scherpe K.'in "Das unbekante im Ritual" adlı eserinde verilen ve bu yazının ekinde Kardeşlere sunulan iki şemada görüleceği üzere ufak Dereler; Mısır, Babil, Zarahustra Misterleri; Gnostisizm; Essenerler, Kabbalistler, Bektâşilik, Templier'ler, Taş Yontucuları Operatif Masonlar ve bunların Loncaları; Göl ve Göletler ise Yahudilik, Hıristiyanlık, Budizm, Hinduizm, Taoizm, Rönesans ve Reformlar vb. dir.

Masonluk, insanı insan yapan değerler manzumesidir. Körü körüne inandırıldıkları, katı dogmalarla kalıplara döküldükleri inançlar silsilesi değildir. İnsanın tarih sahnesine ilk çıktığı andan itibaren edindiği tecrübeler, fikirler, kültürel birikimler, ahlâk sistemleri, haklar ve görevler, prensipler ve bütün bu değerlerin muhteşem bir *Crescendo*'sudur.

Masonluk, insanın *Kesretten* gelip tekâmül yoluyla *Vahdete* gittiği; sonra da *Vahdetten* tekrar Kesrete döndüğü muhteşem ve heyecan verici bir yolculuktur. Önce Tanrı katına yükselmek, sonra Tanrı'dan aldığını halka vermektir. Bütün bunları yaparken de, nefsimizi terbiye etmek ve mükemmele erişmeye çalışmaktır.

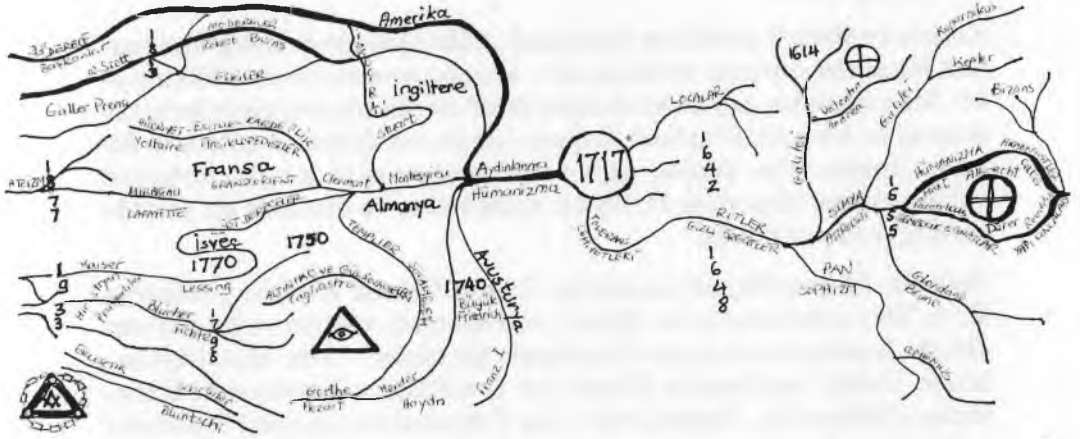
Eğer işimiz, tüm İnsanlığın yararına olacak bir *Ülkü Mabedi* inşa etmek ise; bu yolda çok çalışmak, çok sebat etmek, çok okumak, çok düşünmek, çok inançlı ve bir o kadar da imanlı olmak gerekir.

EK

"Das Unbekannte im Ritual" kitabından alınan,
Hür Masonluğun nasıl İnsanlık Tarihi boyunca bir nehir gibi
aktığını gösterir şema.

A

B

En sonunda varacağımız noktadaki *Hakikat* İnsanlıktır, Hümanizma'dır. Hep cevabını aradığımız, "İnsan nereden geldi, nereye gidiyor ve ne için var?" sorularının yanıtına kişilerin nasipleri kadar ulaşabilecekleri bitmez bir mücadeledir.

Tüm bu macerayı yaşayarak öğrenmenin ve yaşayarak insan olmanın, Ev. Ul. Mi.'nin bize tanıdığı vicdan ve fikir özgürlüğü, akl-ı selim ve gönül gözünün açılarak tekâmüle ermenin şahikası bir sentezdir Masonluk.

KAYNAKLAR

---

1. *Little Masonic Library - Cilt I ; 3. Bölüm: Anderson's Constitution of 1723; Lionel Vibert; Macoy Publishing & Masonic Supply Co., Inc. - Richmond, Virginia-1977*
2. *Das Unbekannte im Ritual - Dr. Wolfgang Scherpe - Eigenverlag - Braunschweig - 1977*
3. *Ritüellerimiz*
4. *Muslim Neoplatonists - Ian Richard Netton - Routledge Curzon T&F Group - 2002 ISBN 0-7007-1466-9*

SORUMLULUK BİLİNCİ VE KİŞİSEL BÜTÜNLÜK

Halit YILDIRIM

CONSCIOUSNESS OF RESPONSIBILITY AND PERSONAL INTEGRITY

A human being is the only excellent entity created in the universe. The basic and probably the most important feature that separates the human being from other creatures is the sense of responsibility. The important fact is what meaning and value you add to your life between the period of birth and death. Responsibility is not a destination or a goal you may reach after a long journey. Instead, it is a duty to improve, educate and mature one self towards a certain intent and purpose. When responsibility is concerned we remember our duties against our families, the companies we work in, our friends and our nation. But, we generally neglect our main duty of "living a good life" towards ourselves. An inevitable truth is that we have responsibilities to others. However, a typical example of irresponsibility is the fact that we usually ignore our responsibilities towards ourselves. As a general rule, we must first point our finger to ourselves before to others while searching the cause of a dispute or a conflict. A person usually desires to perform the acts within the boundries of his own responsibility and makes a differentiation. I am responsible of such and others are responsible of others. A person who can say that he is powerful and has the power to perform certain actions is the person who holds the steering wheel of life in his own hands. As Plato once said: "*Rule yourself, then you'll have the power to rule the world...*"

Gezeganimizde bulunan milyarlarca varlıktan en mükemmeli insandır. İnsanı diğer canlılardan ayıran temel özelliklerden birisi ve belki de en önemlisi, sorumluluk duygusudur. Görkemli bir biçimde yaratılan insanogluna, bu ayrıcalığı kazandıran da, akıldır. Akla sahip olmanın doğal sonucu da, sorumlu olmayı ve yaptıklarından bir gün hesaba çekileceğine dair bir ilâhî ve evrensel kuralın varlığını kabul lenmektir.

İnsanlar, her canlı gibi doğar, büyür, yaşlanır ve ölürlür. Yaşamın sona ermesi, engellenemez bir olaydır. Önemli olan, doğumla ölüm arasındaki, kimine göre çok kısa, kimine göre çok uzun bir sürede, bireyin kendi yaşamına ne anlam ve değer kattığıdır. Bu yaşam sürecinde insanoglu, pek çok değişik amaç ve hedefler peşinde koşup durur ama, bu koşup durmalar sorumlulukla derinleştirilmediği, süslenmediği durumda, bunların hepsi nâfile birer çabadır.

Sorumluluk kavramına ilişkin genel yaklaşımlar

Sorumluluk:

"Bir işi üstüne alan ve o işi yapmak zorunda olan bir kimseden, gerektiğinde yüklediği bu işlerin hesabının sorulması durumu" veya "Kişinin üstüne aldığı her-

hangi bir işten dolayı cevap vermek (hesaba çekilmek) yükümlülüğü"

diye tarif edilmiştir.

Sorumluluk, belli bir yolculuk sonunda ulaşılan bir istasyon ve durak değildir. Kendini bir amaç uğrunda geliştirmek, yetiştirmek, olgunlaştırmak, yaşamımızın temel hedeflerinden biri olmalıdır. Her bireyin bir merdiven olduğu şeklinde bir analogi yoluyla bu kavrama yaklaştığımızda, bu merdivenin basamaklarının sorumluluklardan oluştuğunu algılamamız mümkün değildir. Eğer bu merdivene tırmanmak istiyorsak, her basamağı için sorumluluk almak durumundayız. Sorumluluk, insanın sırtındaki bir kambur değil, aksine onu yücelten ve özgürlüğe taşıyan bir yoldur.

İnsan, doğumundan ölümüne dek, belli görevler ve sorumluluklar üstlenmek durumundadır. Öyle ki, çocukluk döneminde derslerine çalışmak, aile ve büyüklerine saygıda bulunmak, görev ve sorumluluklar olarak betimlenirken, süreler ilerler ve bu sorumluluk ve görevler de, şekil ve içerik olarak değişir ve artar. Bu görev ve sorumluluklar, hayatın her evresinde değişir, kimi zaman artar, kimi zaman azalır.

Hayatın omuzlarımıza yüklediği bu sorumlulukları,

- Bir dış unsur tarafından bize verilen sorumluluklar
- Kendimizin doğal olarak üstlendiği sorumluluklar

olmak üzere sınıflandırmak olasıdır.

Bize verilen görev ve sorumluluklar, kendi karar ve istençlerimizimizin sonucunda oluşmazlar. Bunlar, bize, çevremiz tarafından dikte ettirilir ve düzenin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için gereklidirler. Toplum tarafından belirlenen ve empoze edilen değerlere göre hareket etme ve davranışta bulunma, ülke bütünlüğünü koruyacak şekilde yasalara uygun davranış içinde olma, çevremiz tarafından verilen görev ve sorumlulukların örnekleridir.

Doğal olarak üstlendiğimiz görev ve sorumluluklar ise, bizim kendi karar ve isteklerimizimizin sonucu ortaya çıkan ve kendi bireysel ölçütlerimize göre yön verdiklerimizdir. Örneğin: iş hayatında yüklendiğimiz sorumluluklar, ailemizin sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak, kendimizi yetiştirmek ve geliştirmek gibi.

Sorumluluk denilince çoğumuzun aklına ailesi, çalıştığı kurum ve dostlarına karşı "görevleri" gelir, ama kişinin kendine karşı görevi olan "iyi yaşama" so-

rumluluğundan pek de söz edilmez.

Başkalarına karşı sorumluluklarımız olduğu, kaçınılmaz bir gerçek olmakla beraber, bazen bunu kendimize karşı sorumluluklarımızı görmezlikten gelmek için kullanıyor olmamız da tipik bir sorumsuzluk örneğidir.

Bir insanın bireysel (kendine karşı) sorumluluklarının yanı sıra, ailesine, topluma, ülkesine ve insanlığa karşı görev ve sorumluluğu vardır. Bu bağlamda topluma karşı kişinin en önemli görevi öncelikle aile boyutunda başlar. Üyesi bulunduğu okul, iş çevresi ve varsa bağlı bulunduğu sivil toplum örgütlerinden de geçerek tüm çevresini kapsar.

Bu sorumluluk bundan sonra ülkesine ve sonrasında da tüm insanlığa uzanır. Bu görevler, bir ferdin kendisi için istediklerini başkaları için de istemek, böylelikle tüm toplumun evrimi doğrultusunda ilerlemesi için çaba göstermek olarak da algılanabilir. Bu gayretlerin özünde de, kendi kendisinin bilincine varmak, kendi kendini yönetmesini bilmek yatmaktadır. Platon'un dediği gibi "*Kendini yönet, dünyayı yönetecek gücü de bulabilirsin...*"

İnsan düşüncelerinden de sorumludur. Dolayısıyla, düşüncelerimizi kontrol etmek sorumluluğunu içimizde hissetmeliyiz;

çünkü, zihnimizde ürettiğimiz pozitif veya negatif-düşünceler, bütüncül (holistik) evren algılayışında tüm evrene yayılmaktadır. Biz ürettiğimiz düşüncelerimizle iyi ya da kötüyü kendi üzerimize çekeriz. Bu husus, değişim ve gelişimimizi doğrudan etkiler. Ayrıca negatif düşünceler içinde olmanın sinir sistemimizi ve tüm sağlığımızı nasıl olumsuz yönde etkilediğini de, hepimiz biliyoruz.

Sorumluluk bilinci kazanmak, oldukça uzun bir süreç gerektirmekle birlikte, özellikle küçük yaşlarda kazanılmaya başlanması gereken bir değerdir. Elbette ki, çocuklar sorumluluk duygusuyla doğmazlar. Ancak sorumluluk sahibi olmayı öğrenmek pek çok kişinin sandığından daha erken bir yaşta başlar. Bir bebek dünyaya geldiği ilk andan itibaren çevresinde gözlemlediği ve sezindiği tüm olaylardan etkilenir.

Sorumluluğu öğretmenin bir doğru yolu da, sorumluluk vermeye istekli olmaktır. Bazen anne ve babaların küçük yaştaki çocuklarının yorulmasına dayanamadıkları için birçok şeyi onların yerlerine yaptıklarına şahit oluyoruz. Bu tarz bir yaklaşım, çocuğun rahathğa alışmasına ve ileride büyük sorunların ortaya çıkmasına neden olacaktır. Küçük yaşlarda başkalarının kendisine ait işleri yaptığını gören ço-

cuklar, ileri yaşlarda da bunu devam ettirmeye çalışırlar ki, bu da anne-baba-çocuk arasındaki çatışmaların artmasına neden olur.

Adım Adım Sorumluluk

1. Sorumluluk almanın ilk adımı, çevrede kendimizden başkalarının da var olduğunu bilmemiz, hayatı onlarla paylaşmayı kabul etmemizdir. Bu ilk adım "*empatik yaklaşım*"dır. Bu tür bir yaklaşım, kendimizden başkasını da kendimiz gibi kabul etmemizi, onlarla birlikte olmamızı, onu anlamamızı gerekli kılar.
2. Sorumluluk almanın ikinci adımı, kendi yaptıklarımızın "*neden-sonuç*" ilişkisini düşünmemizdir. Ne yaptığımızı düşünmek, neden yaptığımızı düşünmek, yolun sonunda nereye varacağımızı düşünmeyi zorunlu kılar. Bu düşünce dizgesi, zihinsel işlemin süreci demektir ve sorumluluğun bilimsel temelini oluşturur. Sorumluluk, sanıldığı gibi birisine karşı duyulan yükümlülük değil, kişinin kendi zihinsel sürecinin neticesidir.
3. Sorumluluk almanın bundan sonraki adımı, kendi yaptıklarımızın riskini üstlenmemiz ve sonucuna kat-

lanmayı göze almamızdır. Aslında her sorumluluk, ödememiz gereken bir faturadır. Bu faturayı ödemeyi göze almak, belki de bu riskin üstlenilmesidir.

Mevcut düzeni sürdürmek, evrim karşısına çıkmak isteyenlerin en korktukları duygu, en korktukları ahlâk ilkesi sorumluluktur. Bir insanın, evrenin her noktasından, her olayından, her kişisinden sorumlu olabileceği düşüncesini bir türlü anlayamazlar, anlamak istemezler. "Her koyun kendi bacağından asılır, gemisini kurtaran kap-tandır, bal tutan parmağını yalar..." türü gerçek ahlâksızlık ilkeleri, bu korku ve anlayışsızlığın ürünleri olarak, kitlelere yansıtılmak istenir.

Sorumluluğu ötekine atmak...

Günlük yaşamda insanlar birbirleriyle çatıştıkları zaman, çoğunlukla çatışmanın kaynağı olarak birbirlerini gösterirler. Bir çatışmada üç temel öge vardır:

- 1. Biz,**
- 2. Öteki kişi**
- 3. Üzerinde anlaşılmadığımız şey / konu.**

Ötekiyle çatıştığımızda genel eğilim, hemen onun kalıcı kişilik

özelliğine yüklemlemede (*atıfta*) bulunmaktır.

Çatışmanın kaynağı olarak, çoğunlukla kendimizi görmeyiz. Üzerinde çalıştığımız konuyu da görmeyiz. Çatışmanın kaynağı olarak karşımızdaki kişiyi görürüz. Sorumluluğu bir başka insana, bir nesneye yüklemekle ilgili Orhan Veli'nin harika bir şiiri var:

*Beni bu güzel havalar mahvetti,
Böyle havada istifa ettim
Evkaftaki memuriyetimden...*

Sorumluluklarımızı ötekine yüklemek, en genel anlamıyla değişmeye gösterilen direncin bir ifadesidir. Başımıza gelenlerin sorumluluğunu başkalarına yüklediğimizde, satır arasında farkında olmaksızın şunu söylemiş oluyoruz: "*Başıma gelenlerin sorumluluğu bana değil, bir başkasına ait; o halde içinde bulunduğum durumdan kurtulmam için bir şeyler yapmamın bir faydası yok.*"

Görülebileceği üzere, bu düşünce şekli, yanlıdır, yanlıştır ve aslında bir şeyler yapmaya gösterilen direncin bir ifadesidir. Bazı şarkılarda veya filmlerde rastladığımız "*Tanrım beni baştan yarat*" şeklindeki düşünce tarzı, mevcudu kabullenmeyi, mevcuda şükretmeyi engeller ve kendimizi ge-

liştirme sorumluluğunu üstlenmemizi zorlaştırır.

Çatışmaların, hataların sorumluluğunu tamamen karşımızdakine yüklememeliyiz, ancak sorumluluğun tamamını da biz yüklenemeyiz. Bu konuda elden geldiğince objektif olmakta yarar vardır. Genel bir ilke olarak, bir çatışmanın nedenini ararken, bir parmağımızı karşımızdakine doğru uzatırken, diğer parmağımızı da kendimize uzatmalıyız. Güzel bir İngiliz özdeyişi var. Bu özdeyişte, suçlamak için işaret parmağımızı karşımızdakine uzattığımız zaman, üç parmağımızın yönünün kendimize döndüğü belirtiliyor. Çoğunlukla o üç parmağı fark etmiyoruz.

Erich Fromm'un dediği gibi:

"İlgi ve bakım, sevginin bir başka yanını ortaya koyar: Sorumluluk. Günümüzde sorumluluk ve görev, kişiye dışarıdan yüklenmiş bir şey olarak anlaşılır genelde. Oysa gerçek anlamda sorumluluk, tümüyle gönüllü yapılan bir davranıştır, bir başkasının açıkça görülen ya da üstü kapalı olan bir gereksinimine verilen yanıttır. 'Sorumlu olmak', 'yanıtlayabilmek' ve 'yanıtlamaya hazır olmak' demektir."

Sorumluluğun Paylaşılması ve Kişisel Bütünlük

Kişisel bütünlük, kişinin algıladığı gerçek ile sorumluluk içinde ve tutarlı bir biçimde düşünmek, söylemek ve iş yapmaktır. Kişisel bütünlüğün;

- İlk koşulu *gerçeğe saygı*,
- İkinci koşulu da *algılanan gerçeğin tüm sorumluluğunu almaktır*.

Bir insan, ancak kişisel bütünlüğü kadar kendisidir. Kendisi olmayan insanın çevreyi etkileme gücü de yoktur. Dolayısıyla çevremizde etkin bir kişilik sahibi olabilmek için ihtiyacımız olan kişisel bütünlüğün üç parametresi şunlardır:

1. Özü, sözü doğru olmak, *(Ya olduğun gibi görün, ya da görüldüğün gibi ol. Mevlana)*,
2. Değerler ve ilkelerle âhenk içinde yaşamanın getirdiği vicdan rahatlığına sahip olmak,
3. Bütüncül bir duruş içinde olmak.

Kişi kendi sorumluluk alanı içinde gördüğü şeyleri kendisi yapmak ister. Hangi konulardan ben sorumluyum, nelerden başkası sorumlu vb. *"Ben, güçlü bir insanım, benim gücüm var."* diyen insan, yaşamın direksiyonunu elinde tutan insandır.

Üniversite hocası, öğrencinin sorunlarının kaynağını onların lisede iyi yetişmemesinde görmekte, Lise öğretmeni sorumluluğu Ortaokul eğitimindeki eksikliğe, Ortaokul öğretmeni İlkokul öğretimine, İlkokul öğretmeni de aileye bağlamaktadır. Aile de doğal olarak bütün kabahati devlete atmaktadır.

Sorumluluk duygusu gelişmemiş bir insanda, kişisel bütünlüğün de bir anlamı olmayacaktır. O kişinin, "Bu benim yaşamım" diyebileceği bir hayatı olmadığı ve yaşadığı hayat, başkalarının beklentilerini gerçekleştirmek temeli üzerine kurulu olacağı için, kendi özü ile ilişkisi giderek kesilecektir. O nedenle kişisel bütünlüğü olmayan birinin, özü, sözü, eylemi birbiriyle uyumlu olmuş veya olmamış, bir anlam taşımaz.

Bazı insanlar, hayatlarını tribünlerde oturarak seyrederek: "Babam şu mesleği seçmemi istedi, annem şu kızla evlenmemi nasihat etti, komşum şu arabanın bana uyacağını söyledi, şu partiye oy vermemiz tavsiye edildi", diyerek kendi yaşamlarının tribününden aşağı inerek oyuna katılmazlar ve yaşamlarının baş aktörü olamazlar. Buna da pek fazla aldırılmazlar. Bu kişiler, kendilerine düşen ufak-tefek rolleri, kendilerine söylendiği gibi oynarlar. İşte bu durumu, Doğan

Cüceloğlu, "İkinci elden yaşamak" olarak tanımlıyor.

Ezop masallarından birinde, bir akrep ve bir kurbağa, ırmağı geçmek isterler. Akrep yüzemeyeceği için kurbağadan onu sırtına almasını ister. "Ama beni sokmayacağını değil mi?" diye sorar kurbağa. "Tabii ki sokmayacağım", der akrep, "çünkü sokarsam, seninle beraber ben de boğulurum." Böylece akrep kurbağanın sırtında suya girerler. Yarı yolda akrep kurbağayı sokar. Felç olmuş ve hızla batan kurbağa "Ama neden? Şimdi ikimiz de boğulacağız" diye haykırır. "Özür dilerim", der akrep, "elimde değil. Doğamda var..."

Kişisel bütünlüğü geliştirme ve sorumluluk alabilmenin temel parametresini oluşturan ve bunu yaparken de bireyin kaçamayacağı en büyük otoritedir vicdan.

İnsanın, "Vicdanıma göre hareket edeceğim." demesinden daha büyük gururla söyleyebileceği başka bir şey yoktur. Birçok insan, bildikleri ve inandıkları şeylerden vazgeçmeleri için yapılan her türlü baskıya rağmen, adâlet, sevgi ve doğruluk ilkelere bağlı kalabilmişlerdir.

Tarih boyunca her toplumda ve kültürde, vicdanın varlığı kabul edilmiştir. Bu bağlamda vicdan, tüm dinlerde de, toplumlarda da en önemli kavramlardan biri olarak yerini almıştır. Nitekim, Eski Mısır dinlerinde, "kalbin sesi" Hindu dininde, "insanın içinde yaşayan görünmez Tanrı", Hıristiyanlıkta, "içsel ışık"; İslamiyet'te ise, "nefis" gibi metafizik kavramlarla ilişkilendirilmiştir vicdan.

Vicdanın niçin her zaman etkili olamadığı sorusuna verilecek yanıt, ona kulak vermek istemememiz, daha da önemlisi, onu nasıl dinleyeceğimizi bilmememizdir. İnsanlar çoğu zaman vicdanlarının yüksek sesle konuşacağını ve söylediği şeylerin açık ve seçik anlaşılacağını sanırlar. Vicdan zaman zaman bilincimize, işitilmemesi mümkün olmayan kuvvetli mesajlar gönderirse de, çoğu zaman insan, vicdanın sesini dinlemek için, zihinsel bir sakinliğe ihtiyaç duyar. Böyle zamanlarda insanlar, içlerinden kuvvetli bir ses gelmesini beklerken, belki de hiçbir şey işitemezler.

Oysa vicdan, o anda, onun sesine kulak verenlerin duyacağı bir tonda her zaman konuşuyordur. İnsanın ihtiyacı, sadece vicdanını nasıl dinleyeceğinin ve onun söylediklerini nasıl anlayacağını bilmesidir. Kendinden sonra gelen tüm derecelerin sembolizmasını ve bu bağlamda, öğretilere

rini de içeren, Çırac Derecesi çalışmasının her açılışında vurgulana vurgulana, artık hepimizin ruhlarına işlemiş, vicdanımızdan gelen bir ses haline dönüşmüş olan Üstad-ı Muhterem'in şu sözlerini hatırlayalım:

*"Mason, dışardan gelecek hiç bir güç ve yardıma güvenmeksizin, kendi kendini yüceltmeye çalışmalıdır. Ara sıra günlük yaşamın kaygılarından uzaklaşarak düşünmeye dalmalı, **vicdanının sesini dinlemelidir.**"*

İşte bu sese kulak verdiğinde, bir Mason, kendi davranışlarının ahlâkî sorumluluğuna varacaktır.

Doğum ile başlayan, ancak ölümlerde sona erecek olan sorumluluk duygusu ve bununla bağlantılı görev ve vazife anlayışı, azaldığı ve yok olduğunda, gerek birey, gerek içinde bulunduğu toplum, bir çöküş sürecine girmiş demektir. Bizlerin yaşam çizgisi üzerinde ilerlememizi kolaylaştıran bu sorumluluk duygusunun varlığıdır. Bu duygu, Masonu, özeleştiriyeye, ham taşını bıkmadan yontma doğrultusunda çaba göstermeye, özverili olmaya, kendini tanımaya, bilmeye ve Kâmil İnsan olma yönünde gayret etmeye yöneltir.

Bir Masonun bireysel sorumluluklarının yanı sıra, ailesine,

topluma, ülkesine ve insanlığa karşı da görev ve sorumlulukları vardır. Bu sorumluluklar, bu sırayı takip ederek ve üyesi bulunduğu masonik kuruluştan da geçer, tüm çevresini kapsayarak nihayetinde tüm insanlığa uzanır.

Kurallar ve değer yargılarımız sonucundaki tüm yaklaşımlar, sorumluluk bilincine sahip olmayı, genel etik değerler kapsamında ve hatta, daha ileri boyutta empati kullanmanın doğal bir sonucu gibi de görülebilmektedir. Oysa insanın, evreni ve onun bir parçası olarak kendini fark edışı ve algılayışı, sorumluluk bilincinin ezoterik boyutunu oluşturur.

Masonik tekâmül esnasında, makrokosmoz ve onun parçası olarak mikrokosmoz ve bu iki sonsuzluğun tam ortasında bulunan kendi hakkında bilgi sahibi olduğu bilgiler Masona, "*Tanrı'nın ona en büyük armağanı olan aklının denetiminde kullanacağı*" sezgileri kullanılabilir bilgi haline dönüştürür. Bu du-

rum, Masona, evreni bütüncül algılayışında, başka hiç bir disiplininde sahip olamayacağı bir yetki verir, ama bu yetki sorumluluğunu da beraberinde getirir.

"Işık taşıyan eller değişir, taşıdıkları ışık ise ölümsüzdür." özdeyişinde vurgulandığı üzere, evrim içinde değişimin sonsuza dek devam edeceği yadsınamaz bir gerçektir. Bu değişim çarkının bilinci içinde yaşayan Masonlar olarak bizler de, kendi sorumluluk bilincimizi pozitif düşünce sistemine uyumlu olarak olgunlaştırmak zorunluluğundayız.

Atalarımızdan emanet, çocuklarımızdan da ödünç aldığımız bu güzel vatani ve bütün değerlerimizi korumak ve geleceğe taşımak, ancak **sorumluluk bilincinin** yerleşip kökleşmesi ile mümkün olur. Aksi taktirde hem içsel hem de dışsal dünyamızı, kendi ellerimizle karartmış oluruz ki, buna hiçbir sağduyu sahibi insanın razı olması düşünülemez.

KAYNAKÇA

- *Akin, Asım (Prof.Dr.)* Evrende İnsan
- *Cüceloğlu, Doğan (Prof. Dr.)* Savaşçı
- *Covey, Stephen R. (Dr.)* 8'inci Alışkanlık / Bütünlüğe Doğru
- *Dökmen, Üstün (Prof. Dr.)* Küçük Şeyler
- *Dökmen, Üstün (Prof. Dr.)* Varolmak, Gelişmek, Uzlaşmak (3.Baskı)

- **Geçtan, Engin (Prof. Dr.)** *İnsan Olmak*
- **Goldie, Peter** *Kişilik Üzerine / On Personality*
- **Kökdamar, Yusuf** *Masonlukta Vicdan*
- **Küçük, Hasan (Dr.)** *Vicdan Ve Estetik Değerler Problemi*
- **Osho** *Çocuk*
- **Saygın, Hasan** *Kader ve İrade Sorunu*
- **Tanilli, Server (Prof. Dr.)** *Yaratıcı Aklın Sentezi*

LOCALARDAN HABERLER

Localarda Yapılan Konuşmalar

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
<u>İSTANBUL</u>			
İDEAL	Atilla Erdemli	Sonsuza Giden Yolda Bir Gün	06.10.2008
KÜLTÜR	Ali Nihat Babaoğlu	Ruhun Yapısı ve İşleyişine Dair	17.10.2008
ÜLKÜ	Asım Akin	Ezoterizm	16.10.2008
	Hakan Kaşkal	Ç. K.'ler ile Masonik Sohbet	30.10.2008
KARDEŞLİK	Yaşar Ufuk Sönmez	Osmanlı'da Cumhuriyet'e İtalyan Mimarlar ve Sanatçılar	23.10.2008
SEVGİ	Mehmet Göktepe	Batınlık ve Tarihsel Gelişimi	13.10.2008
ATLAS	İlhan Osman Yarsuvat	Harici ve Masonik Yaşam	22.10.2008
MÜSAVAT	Ahmet Şenkut	Eski Yükümlülükler	10.10.2008
	Moiz Varon	Masonik Nostalji	24.10.2008
LİBERTAS	İbrahim Ataç	Stoa'cılık veya Kendini Hiç Durmadan Geliştirmenin Öğretisi	17.09.2008
	Turan Kirişgil, Cengiz Şencan	Ernst ve Falk Bölüm 2 ve Bölüm 3	15.10.2008
HAKİKAT	Andon Parizyanos	30 Yılda Kazandıklarım-Verdiklerim	15.10.2008

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
DELTA	Çetin Yıldırımakın	Son Yüzyılın En Büyük Lideri Mustafa Kemâl ATATÜRK	27.10.2008
ÜLKE	Fadıl Altop	Yaşamak, Yaşlanmak, Yalnız Kalmak	23.09.2008
	Erol Yalçınkaya	Aklın Özgürlüğü	21.10.2008
HULÛS	Konstantin Huvarada	Hermetizm	22.10.2008
DEVİRİM	Erol Değerli	Herşeye Rağmen Yaşamak Güzel	24.09.2008
	Recai Heper	Varoluşçuluk	08.10.2008
	Halit Yıldırım	Aydın Kime Denir, Aydın Olmanın Sorumluluğu	22.10.2008
PINAR	Fahrettin Ocan	Kardeşlik Sevgisi, Yardım ve Hakikat	23.09.2008
	İlker Kabadayı	Rehberlik	07.10.2008
	Hazer Akın	Masonluğun Kökenleri ve Mesleğin Kutsallığı	21.10.2008
SEVENLER	Hakan Güven	Bir Devrimi Anlamak	31.10.2008
HİSAR	Necdet Almaç	Bir Çırak Masonun Gözüyle Cumhuriyet İlkelerine Bakış	28.10.2008
ÜÇGEN	İlker İnal	Sevimli Yanlışlar	24.10.2008
ÜÇİŐİK	Remzi Sanver	Muntazam Masonluk	15.09.2008
	Hakan Sesigür	Çekiç ve Taşçı Kalem	13.10.2008
	Teoman Sükuti	85 Yıl Olmuş	27.10.2008
GÜN	Harun Kuzgun	Ön. BÜ. Üs. En Muh. Kemalettin APAK K.	16.10.2008
	Ali Tarık Gül	Bir Sahil Yolculuğu	30.10.2008
ÖZLEM	Kubilay Kutlu	Evrenin Yaradılışı ve Yazgısı	22.09.2008
	İlhami Kulen	Geçmişten Günümüze Sır Saklamak (Ketumiyet)	06.10.2008
	M. Bilgili, C. Afacan, Z. Monkul	Masonik Metamorfozun Sırrı	20.10.2008
EVREN	Alp Öyken	Sanat ve Masonluk İlişkisi	25.09.2008
	Teddy Benbanaste	Mabette Sütunlar Sembolizması	23.10.2008
PİRAMİT	Göksan Gürel	Kabbala	17.10.2008
	Murat Kürüz	Yabancılar Gözüyle Atatürk	31.10.2008
NİLÜFER	Teoman Ekim	Skrüten	14.10.2008

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
	Őadi Pıresimoğlu	Masonluk Tarihimizden Talât Paşa	28.10.2008
BURÇ	Hakan Selim Sezer Cihat AŐkın	Kâinatı Anlamak Sanat ve Çocuk Eğitimi	13.10.2008 27.10.2008
SEMBOL	Mustafa Doğrusoy Nafi Pakel	Masonlukta Görev Anlayışı La Fontaine ile Hayat Bilgisi	06.10.2008 20.10.2008
GÜVEN	N. Aydınoğlu, Ç. Bke İzzet Metcan	Nâzım Diye Biri Hümanizmanın Geçirdiği Evrelerle İnsan Felsefesinin Bağlantısı	16.10.2008 30.10.2008
MEŐALE	Osman Balcıgil	Muassır Medeniyetleri Yakalama Projesi Olarak; Cumhuriyet Aydınlanması	15.10.2008
ANADOLU	Umut İnan	Beklentilerim	23.09.2008
SEZGİ	K. SavaŐın, E. Aydın, E. Yalçın, T. Tiftik, B. Yalçın	Tekrisin Ezoterizmi ve Zaman st Yorumu	28.10.2008
AKIL VE HİKMET	Nejdet Tolga	Masonik Kurallara Göre Kardeşlerimizin Davranış Biçimleri	09.10.2008
BOĞAZIÇI	Murat Bakış nder ztrel	G. F. Hndel Lâiklik	17.09.2008 15.10.2008
YEDİTEPE	İlker İnal	Masonlukta İcat Olmaz	16.10.2008
GÖNYE	Ahmet Dinççağ	Őartlanma	13.10.2008
GÜZEL İSTANBUL	Uğur zcan Tunç Salman, Adnan Tilkici Ahmet Çuhadar	Masonik Deyimler II. Derece Kelimeleri Birinci Derece Kelimesi	10.10.2008 10.10.2008 24.10.2008
TANYERİ	İlker İnal Sümer Gözüm	Masonlukta İcat Olmaz Atatürk ve Cumhuriyet	17.10.2008 31.10.2008
SADAKAT	İlker İnal Doğan Güvenç	Sevimli Yanlışlar Masonluğun Sırrını Aramak ve Çok Sesli Kaliteli Müzik	07.10.2008 21.10.2008
SABAH GÜNEŐİ	İ. Afif Karakılıç Tevfik H. Kçkpınar	V.İ.T.R.İ.O.L. Tefekkür Hücresinde Yeniden DođuŐ lm ve Kader KarŐısında Bir Masonun Görevleri	22.09.2008 13.10.2008
DOSTLUK	Ahmet rs, Selim rs	Ernst ile Falk'ın Diyalğu	13.10.2008

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
	Cihat AŐkın	Sanat ve Çocuk Eğitimi	27.10.2008
ONUR	Zafer Monkul	Hasenat	16.09.2008
UMUT	Bozkurt Güvenç	KüreselleŐen Dünyayı Bekleyen Temel Sorunlar	08.09.2008
	Cengiz Or, Mustafa Çetinkol, Sabri Ozan, stn Grtuna	CoŐkun Akan Nehrin Gizemi	20.10.2008
YAKACIK	Ferdi zbakır	Bir Kültür Mozaiği Ortadoğu'da İnançlar Tarihi -3	22.10.2008
KADIKÖY	Sıddık Binboğa Yarman, mit Ziya CantaŐ, H. Oğuz zkan	Dinler, Uzay ve Tanrı	06.10.2008
GEOMETRİ	Uğur Tuzlacı	Ritellerdeki İstisnalar ve zellikler	08.10.2008
DOğU	Rıdvan Tuğsuz	Toplantı AçılıŐındaki Mesajlar	10.10.2008
	Fadıl Altop	Yaşamak, Yaşlanmak, Yalnız Kalmak	24.10.2008
LKM	Yalçın Oğuzülgen	Masonik Konularda Sohbet	07.10.2008
	Tayfun Akgüner	Cumhuriyet ve ÇađdaŐlık	21.10.2008
UFUK	zkan Glger	Gödel'in Kanıtı ve AlgılayıŐının Etkileri	25.09.2008
	Ekmel nlsan	15. Seneye Girerken "UFKUN" Neresindeyiz?	23.10.2008
DORUK	nder ztrel	Akılclı Felsefenin Bir Başka Devi: İmmanuel Kant	23.09.2008
	Erdoğan Alpay	Masonluk ve Teizm	14.10.2008
	Duygun Yarsuvat	Atatürk Hukuk Devrimleri	28.10.2008
RS	nder ztrel	Akılclı Felsefenin Diğer Bir Devi: İmmanuel Kant	09.10.2008
	Őinasi Yılmaz, Hakan Erten, Cenk Akın, Bülent İnoğlu	Zenginlik zerine	23.10.2008
GRANİT	Zafer Kural	BLT ve LGT'de Yapılan Yeni Düzenlemeler	24.10.2008
TESVİYE	Ahmet Şenkut	Eski Yükümlülükler	25.09.2008
	Ahmet rs	TaŐın Sembolizması	09.10.2008
	Selçuk Alper	Sır	23.10.2008
SABAH YILDIZI	Tuğrul Savaş	Erdem	27.10.2008
GÜNEY	Zeki Alasya	B. s. Rıza TEVFİK	18.09.2008
	Kemal Görkey	Tolerans ve Hoşgörü	16.10.2008

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
ATAYOLU	İlker İnal Metin Ertem	Sevimli Yanlışlar 2 Atayolu Muh. L.'sının Kuruluşunun 13. Kuruluş Yıldönümü Üzerine Söyleői	06.10.2008 20.10.2008
ALTAR	Mesut İlgim Edip Kefli, Tolunay Tomruk	Köy Enstitüleri Osmanlı'dan Günümüze Cumhuriyet	07.10.2008 21.10.2008
YÜCEL	Şevki Can Tamer Gediz	Tekris: Hikmet Terazisinde Kuvvet ve Sevginin Dansına Uyanış Mukabil Bakış Açıőından Landmarklar	16.10.2008 30.10.2008
KÜRE	Mehmet Özer	İletişim Teknolojileri ve Yaőamımıza Etkileri	20.10.2008
KOZA	İlker İnal Sürel Solakozlu Haluk Etel Koray Mert Yılmaz	Sevimli Yanlışlar Ömer Hayyam Teklifden Tekrise İőleyiő M.'ik Prensipler	25.09.2008 09.10.2008 23.10.2008 23.10.2008
TAŐOCAĐI	Volkan Terzioğlu	Semboller	24.09.2008
MİMAR HİRAN	Levent Semiramis	Anderson Yasaları	15.10.2008
ANIT	Remzi Sanver	Masonluğun Geleceği Üzerine Düşünceler	13.10.2008
SEBAT	Sinan Gürmen Őinasi Afaçan, Numan Aydınoğlu, Çetin Böke	Bilginin Resmi Cumhuriyete Yolculuk	23.09.2008 21.10.2008
SEVGİ YOLU	Rıdvan Üney	Jung Felsefesi ve 4 Arketip	20.10.2008
RÖNESANS	Metin Türkmen Tunç Timurkan	Ahilik ve Masonluk Masonluk ve Organizasyonu	07.10.2008 21.10.2008
VEFA	Ömer Köker Asaf Tanağar	Bir Yıkımın Anatomisi; Haçlı Seferlerinin Taraflar Üzerine Etkisi Sır Saklamak	17.10.2008 31.10.2008
AYDINLANMA	Kemal Gökakın, Erhan Öner, Selim Serdar Selçuk	Gelibolu	22.10.2008
ATAİZİ	Mehmet Tansal	Tarih Penceresinden Bir Bakış: Avrupa ve Avrupa Birliği	23.10.2008
SÖZ	Celil Layiktez	Türkiye'de Hürmasonluğun Kısa Tarihi	16.09.2008

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
AKEV	B. Ünlüer, Ő. ŐiŐmŐek, T. Atik	Atatürk	31.10.2008
CUMHURİYET YILDIZI	M. Yavuz Tezcan Naif Timur, Süreyya Sezgin	UnutulmuŐ Kardeşlerimiz İŞin Doğrusu	08.10.2008 22.10.2008
İSTANBUL	Can Kapyalı Mustafa Doğrusoy	M.'luğun Kōkenleri, Varlığın Sosyal ve Evrensel Nedenleri M.'lukta Gōrev Anlayışı	19.09.2008 17.10.2008
PETEK	Fahrettin Ocan	Neden ŐĐrenmek İŞin Doğuya, ŐĐretmek İŞin Batıya Gidilir	23.10.2008
ZAFER	Yüksel Umuter Doğan Sürer	Doğu'dan 5 Dakika "Locamızın Kuruluş Yıldıönümü" İstanbul	16.10.2008 30.10.2008
BİLGE	Ergun Zoga	Őzgün Düşünce AÇısından, Ahlâk ve Masonik Ahlâk	08.10.2008
KALKEDON	Turgay Binyıldırım M. Bilgili, C. Afacan, Z. Monkul	Özgürlük Masonlar İŞin Neden Önemlidir? Masonik Metamorfozun Sırrı	17.10.2008 31.10.2008
VATAN	Berkant Ülgen, Cemal Seruhan Akalın, Borga Parlar Ahmet Buldam, YalÇın YaŐın Ateş Yanyalı Abdullah Nakipoğlu, M. Ali Ak, Efgan Cansen Moderatōr: Yaşar Dumanlı, Mert Osman Can, Osman Türkmen, Tan Say	Atatürk Devrimleri: Hukuksal Devrimler (Mecellenin Kaldırılması - Medenî Kanun - Ceza Kanunu - Yeni Temel Yasaların Kabulü-Lâik Hukuk Düzenine GeŐilmesini SaĐlayan Kanunlar) Atatürk Devrimleri: "Ekonomi Alanında Devrimler" (Sanayi ve Teşvik Kanunu 1 ve 2 Kalkınma Planları - İzmir İktisat Kongresi - Ticaret ve Sanayi Odalarının Kurulması - Tarım Kredi Kooperatiflerinin Kurulması) Atatürk Devrimleri: EĞitim ve Kùltür Alanındaki Devrimler (Harf Devrimi - Türk Dil ve Tarih Kurumlarının Kurulması - ŐĐretimin BirleŐtirilmesi- Üniversite Őğreniminin Düzenlenmesi- Üniversite Reformu) Atatürk Devrimleri: Toplumsal Devrimler (Kadınların Erkekler ile EŐit Haklara Sahip Olması, Őapka ve Kıyafet Devrimi, Lakap ve Ünvanların Kaldırılması, Uluslararası Saat, Takvim, Uzunluk ve Rakamların Uygulanması)	10.09.2008 24.09.2008 08.10.2008 22.10.2008

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
LOTUS	Halil Aybek	Yazılı Olmayan Kurallar	15.10.2008
KOŐUYOLU	Fadıl Altop	Yaőamamak, Yaşlanmak, Yalnız Kalmak	24.10.2008
KRİSTAL	Ferda Özder	Cumhuriyet ve Masonluk	23.09.2008
	Cem Orçun	Simurg	07.10.2008
	Alper Çelebi	Ayan-ı Sabite	21.10.2008
VİTRİOL	Erol Değerli	Herşeye Rağermen Yaşamak Güzeli	07.10.2008
KUVVET	Süleyman Acar	Erdemli Olmak	09.10.2008
EGERAN	İbrahim Ogan	Ömer Hayyam	17.10.2008
İLERİ	Murat Cengiz Kır	İz Bırakanlar: Ahmet Vefik Paşa	15.09.2008
	Hüseyin Ural	İz Bırakanlar: Mithat Paşa K.	27.10.2008
AKKAN	Süleyman Őahin,	Hamtaő, Taşçı Kalemi ve Çekiç'in	17.09.2008
	Mecit Geboloğu, Bora Yalçın	M.'ik Açıklama ve Yorumu	
	Zeki Alasya, Muammer Tuncer	Ma.'deki Mücevherler Nelerdir?	15.10.2008
ADALET	Haldun Suner	Musa ile Yolculuk	26.09.2008
	Önder Öztürel	Akılıcı Felsefenin Bir Başka Dev'i... Kant	10.10.2008
ALEV	Nuri Aka	Felsefe ve Yaşam	22.10.2008
GÖNÜL DOSTLARI	İsmail Koç,	Çırac Derecesi Felsefesi	10.10.2008
	Aydın Aydınlı, Burak Davut		
	Oğuz Őirvancı		
		Masonik Hayatta Masonluğa Hizmet	24.10.2008
KARDELEN	Baki Sodan	Atatürk Yaőasaydı	10.10.2008
SU	Naci Tuğay	Başlarken	15.10.2008
LEFKOŞA	Salih Evcilerli	Türkiye Büyük Locasının Uluslararası Masonik Vizyonu	25.10.2008

ANKARA

UYANIŞ	Avarcan Atasoy	Atatürk'lü Yıllar (1925-1935)	19.09.2008
	Yücel Güngen	Gerçek ve İnanç	17.10.2008
	Celil Kayıket	Yemin	31.10.2008

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
DOĐUŐ	Ufuk Dağlı	Aydınlanmadan Bu Yana	23.09.2008
İNANIŐ	Atalay Bilge	Kalite ve Masonluk	13.10.2008
BİLGİ	İlker İnal	Sevimli Yanlışlar	17.09.2008
BARIŞ	Murat Erten	Tarih Felsefesi	15.09.2008
	Sinan Topgöl	Ortaçağ Felsefesi	06.10.2008
	Őinasi Őansal	Etik ve Meslek Etikleri	20.10.2008
DİKMEN	Halit Yıldırım	Bir Masonun Bakış AçıŐından DüŐünme ve Düşünceleri	18.09.2008
	Yener Ergüven	Tubal Cain	16.10.2008
YILDIZ	Mithat Melen	Günümüzden Bir Değerlendirme	25.09.2008
ÇANKAYA	Raif Kaya	Mason Olma Yeteneği	12.09.2008
	Bahattin Yavuz	M.'luk ile Tasavvuf Felsefelerinin KesiŐtiđi Yerler	26.09.2008
ARAYIŐ	Acar Tekinel	Tekâmül Yolunda Hürriyet- Müsavat-Uhuvvet AçıŐından	13.10.2008
	İbrahim Baygeldi	Landmarklar	21.10.2008
ÜÇGÜL	Sümezir Akçasu,	Bulamadığımız Hakikati Aramak	22.10.2008
AHİLER	Salih Erigüç	Hasenat	25.09.2008
	Metin Aytaç	Bir Atatürk AŞığı	23.10.2008
ÇAĞ	Alpaslan Talay	İlluminati	15.09.2008
	Kenan Hayfavi	Altın Şafak Cemiyeti	06.10.2008
GÖNÜL MİMARLARI	Halit Yıldırım	Aydınlanma ve Masonluk	21.10.2008
ANKARA	Okan IŞın	Landmarklar Değermez İkeler midir? Yeni Landmarklar	17.10.2008
YUNUS EMRE	Hikmet Gündüz	İlahi Sevgi	22.09.2008
	Niyazi Erdoğan	Global Piyasalardaki Finansal Kriz ve Türkiye	27.10.2008
İLKE	Gökhan Erzurumluoğlu	İnsan Zekasının Otoriteye Karşı Tavrı	12.09.2008
	Burak Kaptan	GloballeŐme	26.09.2008
	İlker Kurtlutepe	Kavram, Tanım, Yorum ve Ezoterizm	10.10.2008
	Remzi Sanver	Masonlukta Eğitim Üzerine Düşünceler	24.10.2008
ATANUR	Ersan Öztuna	Bernard Shaw	20.10.2008
ÇUKUROVA	Mahir Fisunoğlu	Atatürk ve Cumhuriyet	29.10.2008

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
DENGİ	Tayfun Okman	Ortaçağı Düşlemek, Umberto Eco	23.09.2008
	Ö. Faruk Mengüç	Yolların Başlangıcı, Amin Maalouf	14.10.2008
	İlker Demir	Şairin İşi: Orhan Veli	28.10.2008
DOĞAN GÜNEŐ	Ali Aydın, Bülent Şene	Devrimlerini Anlayabildik mi?	10.10.2008
	Acar Tekinel	Tekâmül Yolunda Hürriyet, Mûsavat, Uhuvvet	13.10.2008
TOLERANS	Gürkan Erduman	Kendini Yaratan İnsan	24.09.2008
	Ahmet Asım Öğütçü,	Doğu-Batı Enleminde Masonluk	08.10.2008
KUTUP YILDIZI	Biröl Tekgil,	Ve Bir Orman Gibi Kardeşçesine... Nâzım Hikmet	18.09.2008
BAŐKENT	Sedat Işık	Harf ve Dil Devrimi	06.10.2008
	Erkan Küçükgüngör	Din, Bilim ve Cumhuriyet	20.10.2008
HOŞGÖRÜ	Bülent Köse	Masonik Ahlâk	17.09.2008
ANTALYA	Salih Çene	Kardeş Sofrası	18.09.2008
EKİN	Kayhan Erol	Türkiye'deki Sağık ve Sosyal Güvenlik Sistemi	16.09.2008
YÖRÜNGE	Oktay Öksüz	Cumhuriyet	14.10.2008
PERGEL	Etem Sena Çınar	Masonluk Ülküsünün Masona Anlattıkları	07.10.2008
UYUM	Cenap Emre,	Masonik Yöntem ve Gelenekler	25.09.2008
	Cengiz Ülger	Kuvvet Üzerine Düşünceler	09.10.2008
	Tümer Uraz	Anadolu Devrimi	23.10.2008
ESKİŞEHİR	Kerem Doksat	İnisiasyon Psikolojisi	22.09.2008
	Asım Akin	Atatürk ve Ulusçuluk	10.10.2008
	Niyazi Çöl	Deizm	13.10.2008
ÇINAR	Zafer Ergül	Neden Buradayız?	16.10.2008
EVRİM	Cihat Avunduk	Küreselleşme	15.09.2008
	Cemil Lalik	Düşünce Odası	06.10.2008
	Levent Elçin	Çırak Derecesi Felsefesi	20.10.2008
ODAK	Ali Kaş	Varoluşçuluk ve Masonluk	30.10.2008
DEFNE	Orkun Ağaoğlu,	İttihat ve Terakki Partisi ile Masonluk	17.09.2008
	Koray Özalp	Cumhuriyet Locası	15.10.2008

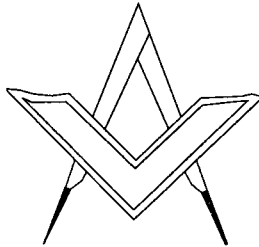
LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
BİLİM	Demir Bayka	Niçin Mason Oldum?	24.09.2008
	Ali Rıza İldeniz	Kuantum Kuramı ve Kozmik Ağ	22.10.2008
ÖZGÜRLÜK	Adnan Erbaő	Eyleme Geçmeyen Aydın: Hamlet	23.09.2008
	Őenol Babuőçu	Uluslararası Finans Piyasalarındaki Gelişmeler	14.10.2008
	Tamer Müftüoğlu	Global Rekabet ve Türk İőletmeleri	28.10.2008
MOZAİK	Mustafa Gökü	Rehberlik	26.09.2008
	Metin Soyarslan	Masonik Bilgi ve Prensiplerden Esintiler	24.10.2008
	Remzi Sanver	Masonlukta Eğitim Üzerine Düşünceler	24.10.2008
GÜNEŐ	Giray Süzen	Ezoterizm	25.09.2008
	Ediz Hun	İnsanın Evrimi ve Masonluk	09.10.2008
	Bülent Eyiler	Yaşayan Çınar Muh. Necip Aziz Berksan	23.10.2008
ÇAğRI	Abidin Demir	Albert Pike B.	23.09.2008
	Levent Tümer	Rudyard Kipling B.	14.10.2008
HİTİT GÜNEŐİ	Orhun Altinel	Sevgi Üzerine	22.09.2008
	Ali Aktaő	Masonik Adap	10.10.2008
	Oğuz Yalım	Lâiklik ve Bağnazlık	13.10.2008
	Ertan Karasu	Hoşgörü	24.10.2008
	Serdar Erdurmaz	Bacon'a Göre Süleyman Mabedi	27.10.2008
BİRLİK	Can Erdoğan	Özgür Aklın Geliőmesinde Otorite ve Akıl	16.09.2008
	Zuhal Gönül	Mason Olmak	21.10.2008
TAN YILDIZI	Ercan Tura	Atatürk	10.10.2008
	Orkun Öztuna	Devrim Macerası	13.10.2008
	Neőet Güne	Yaratıcılık	24.10.2008
	Tolga Kal	Ekonomik Kriz	27.10.2008
ŞAFAK	Remzi Sanver	21. Yüzyılda Ezoterizm	23.10.2008
SİMURG	Ünsal Yavuz	Ulus Devletlerin Sonu mu?	25.09.2008
	Mehmet Tomak	Yeni Fizik	09.10.2008
	Azmi Kelemcisoy	Masonluk ve Cehalet	23.10.2008
AYDINLIK	Tamer Talu	Eski Yunan'da Aydınlanma Yapı Taőları	08.10.2008
	Muzaffer Oflaz	Eklektisizm	22.10.2008

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
KAYNAK	Yıldırım Gürsoy	Irak-1915	22.10.2008
SAĞDUYU	Mustafa Bayık	Atatürk'ün Sevdiği Őarkılar	10.10.2008
ÖNDER	Gürkan Kasımhocaoğlu	Masonik Kelimelerin Merak Ettiğimiz Tarafları	25.09.2008
	Yaşar Albayrak	Anadolu'da Yaren Kùltürü	23.10.2008
YÖNTEM	Abdullah Kiraz	Masonluk, Bazı Görevler, Semboller ve Anlamları	30.10.2008
DÜŐÜN	Derya Özalp	Petrolün Dünü, Bugünü Ve...	24.09.2008
	Haluk Ar, Erhan Uzun	Erdemlerimiz	22.10.2008

İZMİR

İZMİR	Tolga Uskuç Muzaffer İzmirli,	Ezoterizm	25.09.2008
	Hayrullah Karaahmetoğlu Adnan Çetinada	Fizik Yasaları Üzerine Teknolojinin Devrimi	23.10.2008 23.10.2008
PROMETHEE	Mustafa Besimzade San Kaya	Kendini Tanı Mozart, Yaşamı ve Masonluğu	15.10.2008 22.10.2008
GÖNÜL	Berkhan SavaŐçın	Yazılı Olmayan Kurallar	16.10.2008
EPHESUS	Güngör Kavadarlı	Masonluk Nedir, Ne Değildir?	13.10.2008
EYLEM	İlker İnal Ergün Mete	Sevimli Yanlışlar İnanç Üzerine	13.10.2008 27.10.2008
MANİSA	Arkın ŐıktaŐlı Ali Tolga GümüŐ	İtidal Ölçülü Olmak	22.10.2008 22.10.2008
EGE	Erol OlçaŐ	Sembolizma ve Anadolu'dan Bir Tutam ÖrneK	16.10.2008
ÜÇSÜTUN	Onur OdabaŐı	Hoşgörü ve M.'luk	23.10.2008
KARŞIYAKA	Ali Ziya Tuncel Üzeyir Kırcı	Tarihi Bilmek, Günceli Anlamak M.'lukta Görev ve EĞitim	13.10.2008 27.10.2008
KORDON	Haluk Kâhyaoğlu	M.'ik EĞitim	25.09.2008

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
TAN	Ömer Akyüz	Ritüel	14.10.2008
OCAK	Özgür İlke Yerlikaya	Öğle Güneşi Üstümüzde, Gölgeler Yok Oldu	16.10.2008
ŐAKUL	Derviş Fahri Gökırmak	Düşünmek, Araştırmak ve Masonluk	20.10.2008
İMBAT	Bilgehan Aykurt	Hayatı Sevmek, Kendini Sevmekle Başlar	21.10.2008
AGORA	İlhan Toker	Köprüler	25.09.2008
	Semih Derece	Pencereler	23.10.2008
FETHİYE	Selim Akgül	Sadelik ve Ahenk	09.09.2008
TERAZİ	Cahit Ülkü	Neden Tarih?	16.10.2008
	Hasan Atila Yılmaz	Felsefik Dönemler	30.10.2008
ÇEŐEME	Ozan Uslu	Öümlüler, Öümsüz; Öümsüzler, Öümlüdür	19.10.2008
SENTEZ	Aziz Koçdar	Aynada M.'ik İzler	21.10.2008
	Sinan Altun	2. Derecenin Sembolizması ve Kalfalık Ruhı	21.10.2008
KUŞADASI	Ali Seydi Koca	Taassup ve İnanç	22.10.2008
	Esat Pakakar	Mekân Olarak Mabet, İnsan Olarak M.	22.10.2008
	İbrahim Kafadar	M. Olabilmek	22.10.2008
HERMES	Bülent Turan	Boş İnançlarla Nasıl Mücadele Edilir?	13.10.2008
	Fikret Oğuz Eriş	Ölçülü Davranmak	13.10.2008
HERODOT	Sonat Pelit	Evrensel Enerji	16.10.2008

ARAMIZDAN AYRILANLAR

ADI SOYADI	DOĞUM YERİ VE TARİHİ	TEKRİR TARİHİ	LOCASI	İNTİKAL TARİHİ
Bülent Yıldırım	İstanbul 1922	05.03.1965	Işık	08.01.2008
A. Ercüment Turgul	İzmir 1924	09.11.1971	Ülke	30.03.2008
Nurettin Daş	Ankara 1925	21.05.1976	Çankaya	07.04.2008
E. Sadi Kulaksızoğlu	Ayvalık 1923	13.06.1968	Kardeşlik	22.04.2008
Süleyman Duygan	Ankara 1920	02.12.1964	Bilgi	24.04.2008
Erol Gerçek	Eskişehir 1934	12.11.1984	Karşıyaka	02.05.2008
Mazhar Hiçşaşmaz	İstanbul 1922	13.12.1956	Yükseliş	05.05.2008
Kutlu Erol Sertkaya	Ankara 1934	10.04.1996	Hoşgörü	11.05.2008
Sadettin Tolga	Diyarbakır 1915	16.12.1960	Erenler	12.05.2008
Şevki Ünair	İstanbul 1921	22.02.1966	Hürriyet	27.05.2008
Hüseyin Remzi Yavuz	Afyon 1927	22.03.1971	Ufuk	28.05.2008
Reşad Umur	Bursa 1923	19.12.1964	Ahenk	03.06.2008
Emrah Özarı	İzmir 1968	30.04.1992	Uyanış	05.06.2008
Samih Hacıbekiroğlu	Bafra 1922	27.11.1966	Çağ	05.06.2008
Kadri Necip Necar	İstanbul 1922	28.02.1961	Ülke	06.06.2008
İbrahim Yaşar Şendal	İzmir 1933	12.10.1970	İzmir	08.06.2008
Mehmet Mısırlı	Selanik 1919	27.11.1958	Ülke	17.06.2008
Fahri Sekendur	Kayseri 1922	25.04.1955	Piramit	20.06.2008
Nihat Duruman	İstanbul 1926	06.04.1965	Defne	21.06.2008
Özer Atay	Kağızman 1934	03.04.1975	Pergel	25.06.2008
Nursal Tekin	Sivas 1952	15.10.2006	Birikim	06.07.2008
Bülent Çetiner	İstanbul 1928	26.06.1962	Yakacık	07.07.2008
Mehmet Gökmen	Kocaeli 1947	25.05.2000	Körfez	09.07.2008
Bülent Ergene	İstanbul 1950	12.03.1993	Köşetaşı	13.07.2008
Ümran Uygur	İzmir 1941	17.02.1976	Antalya	14.07.2008
Yüksel Erler	İstanbul 1929	15.12.1972	Anadolu	16.07.2008
M. Hikmet Budin	Ayvalık 1933	16.10.1989	Işın	24.07.2008
Mustafa İlhan Erdem	Karşıyaka 1957	23.10.2002	Kuşadası	24.07.2008
Abdullah Keskin	Manyas 1946	14.12.1995	Özgürlük	25.07.2008
Affan Yatman	Karamürsel 1945	30.05.1991	Çınar	28.07.2008

HİÇ BİR ŞEY ÖLMEZ – HER ŞEY YAŞAR

Eb. Maş.'a intikal eden Kardeşlerimize Ev.'in Ul. Mi.'ndan sonsuz mağfret ,
kederli ailelerine ve bütün Kardeşlerimize sabırlar dileriz.

MİMAR SİNAN

Bulletin of the Grand Lodge

of Free and Accepted Masons of Turkey

ISSN 1301-2762

CONTENTS

7. Message from the Grand Master ..... Salih EVCİLERLİ
13. Sixth Grand Master -
Rıza Tevfik Bölükbaşı ..... Tamer AYAN
41. Turkish Freemasonry from
1881 to 1918 ..... Yavuz Selim AĞAOĞLU
54. What Freemasonry Isn't? ..... Hüseyin D. AKARLI
66. Consciousness of Responsibility and
Personal Integrity ..... Halit YILDIRIM
76. News from Lodges ..... Mimar SİNAN
88. Obituaries ..... Mimar SİNAN

Address : 9, Nuruziya Sokağı — Beyoğlu / İSTANBUL

YEAR : 2008

NO : 146

